

HRDINSKÉ ČINY ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ

napsal

A. BEAUMONT

pro “Daily Telegraph”

přeložil Fr. Soldan

Praha 1919

Nákladem Československého cizineckého Úřadu.

Tiskl A. Strojil, Praha-Vršovice 444.

I.

ÚSTUP 100.000

V Miláně, 26. března.

Veliký podiv způsobily v Evropě a v Americe na jaře a v létě roku 1918 úžasné činy malé armády 100.000 mužů, tvořících československé legie v Sibiři. Byla to nová armáda, spěšně sestavená po mnohých nesnázích a dlouhém vyjednávání prozatímní vlády mladého národa, uznaného velmocemi teprve před několika měsíci. Hlavní její účel byl doposud nejistý, její výzbroj velmi nedostatečná a její prostředky k obraně proti bolševickému odporu velmi problematické. Ale kázeň jejích vojáků, rychlé rozhodování jejích důstojníků, odvaha, družnost a vlastenectví všech ji učinily proslulou takřka za jediný den a upoutaly k ní pozornost celého civilisovaného světa.

Lloyd George, telegrafuje 9. září za britický válečný kabinet professoru Masarykovi, blahopřál mu k válečným úspěchům československých vojsk proti německým a rakouským vojskům v Sibiři a pravil: “Vypsání příhod a vítězství této malé armády jest v pravdě jedna z největších epopejí v dějinách.” Prvky, z nichž byla utvořena tato hrdinná armáda po dlouhých třech letech čekání a vyjednávání, byly mi vyličený v písemné zprávě dvěma z jejích členů, s nimiž jsem se setkal zde v Itálii.

Oba náleží k československé armádě, jež byla vycvičena za přispění a pod ochranou italské vlády v četných vojenských táborech kolem Gallarate, nedaleko jezer Como a Lago Maggiore. Není to nikterak nepatrné překvapení v této válce, najde-li člověk armádu 40.000 Čechoslováků na rovinách Lombardských. Bylo tam zřízeno patnáct nebo více rušných táborů, tři nebo čtyři míle od sebe vzdálených, spojených buď dráhou nebo silnicemi, po nichž semo tamo projížděly automobily od tábora k táboru, nebo kvapily motocykly. Vojíni nosí italský stejnokroj a jediným odznakem jest jim lístek národního českého stromu. Znají pouze svou rodnou řeč, a je to poprvé, co se čeština ozývá z tak mnohých úst pod slunnou oblohou italskou.

Vojsko z bývalých válečných zajatců.

Toto vojsko bylo vytvořeno z bývalých válečných zajatců, vzatých na východní a na západní frontě a z nemalé části také na frontě italské, a z dobrovolníků amerických. Jejich důstojníci byli povoláni z Francie a z Ruska a ze vzdálených stanic sibiřských. Jsou to mužové pěkného vojenského vzezření, střední postavy, pravidelně zamklí, ale jasného pohledu v modrých zracích a silného vlasteneckého nadšení v srdcích. Je nesnadno porozuměti jim napoprvé a vniknouti do jejich duší,

jež jak se zdá, úzkostlivě střeží před cizinci. Jsou tak nevtíraví, tak skromní a tak neosobiví, že by si člověk lehce učinil nesprávné mínění o vlastnostech, jež v sobě střeží. Rakušané, bývalí jejich vládcové je posuzovali úplně špatně; Rusové je nechápali tři léta a spojenci o nich dlouho nevěděli. Bylo třeba jejich velkolepých válečných výkonů v každé úloze, k níž byli přibráni od Rusů, a konečně jejich hrdinských činů v Sibiři, aby si vymohli na světě všechnu důvěru a všechn obdiv, jichž zaslужují.

Československá armáda má málo jenerálů. Jest to jeden z příznaků skromnosti, že nespěchá s jich jmenováním. Bude mít ještě mnoho času později, aby tak učinila. Zatím je celý souhrn táborů pod velením jednoho důstojníka, pod hodností jenerála, totiž plukovníka Gibiše, jenž byl rovněž v Sibiři. Plukovník, jenž má na starosti 40.000 mužů, má mnoho práce a nemohl jsem ho tudíž žádati, aby mi věnoval čas. Přívětivě mne však odkázal na dva jiné důstojníky, kteří s ním byli v Sibiři, na kapitána "N" a kapitána "S", jak si přejí býti označeni, a ti se velice ochotně uvolili sdělit se mnou události svého strastného života. Jeden z nich byl zajat v roce 1915 a druhý na počátku roku 1916. První byl poslán do různých táborů blízko Omsku a druhý byl správcem československého tábora v Turkestanu. Oba dosvědčili nesnáze Čechoslováků v Rusku a jejich přetvoření ze zajatců v legie bojujících vojáků. "Je to dlouhá historie," pravili mi, "ale máte-li chuť poslouchati, rádi vám ji povíme." Až příliš se mi chtělo poslouchati. A zde je tedy sdělení kapitána "N".

"Studoval jsem pět let na pražském gymnasiu a na universitě. Poslouchal jsem přednášky profesora Masaryka a byl jsem jedním z jeho obdivovatelů. Myslím ostatně, že druhé vysvítá z prvního. Byl jsem nadšený Čech a jako náš drahý profesor a učitel, jež všichni milujeme a zbožňujeme, kojil jsem se vlasteneckou nadějí, že kteréhos dne uzřím naši vlast volnou a neodvislou. Stal jsem se učitelem na gymnasiu a dle rakouského zákona jsem vykonal pouze jednoroční vojenskou službu jako vysokoškolský student a byl jsem povýšen na podporučíka, čehož jsem si vážil velmi málo. Bylo to však lepší než sloužiti jako prostý voják. Oženil jsem se v červnu 1914, právě měsíc před počátkem války a neviděl jsem svou ženu od svého odchodu z Prahy. Válka přišla jako ohromující překvapení a naplnila nás úzkostí a strašlivými předtuchami.

Věděli jsme, že my Čechoslováci budeme posláni do prvních řad a bude-li kdo hnán na jatky a obětován, že to budeme jistě my první. Kdyby se nám byla evropská pevnina propadla pod nohama a vlny Atlantického oceánu kdyby se byly převalily přes Alpy, aby nás shltly, bylo by nám to mohlo býti sotva větším překvapením! Takový byl první dojem, který to učinilo na nás Čechy v Praze. My jsme neměli nijakého zájmu na konfliktu mezi Rakouskem a Srbskem a ještě méně příjemný nám

byl spor Rakouska s Ruskem. Právě naopak, naše sympatie byly všechny, na druhé straně, se Srby a s Rusy. Byli jsme v takovém postavení, že jsme byli nuceni neúprosnými okolnostmi k boji za své nejhorší nepřátele, Rakušany a Maďary, proti těm, jež jsme pokládali za své nejlepší přátele nebo své pokrevence, totiž proti Rusům a Srbům.

Ve strašlivém vzrušení myšlenkovém mi přišly na mysl všechny, přednášky našeho drahého profesora Masaryka, předpovídavšího, v jak hrozném postavení se ocitneme kteréhos dne jako rakouští poddaní. Toto postavení se stalo mravně a téměř i fyzicky nemožným; pouze rakouští a maďarští tyrani mohli očekávat, že se půjdeme bít za jejich věc. Večer po vyhlášení mobilisačního nařízení mělo mnoho rodin v Praze smutnou večeři. A lidé se potichu dorozumívali šeptem a pohledy. Byloť nebezpečno projevovati na veřejnosti příliš otevřeně svoje myšlenky. Ve mnohých z nás bylo rozhodnutí, že budeme-li přinuceni jít do boje, půjdeme; ale kterýsi den že tak učiníme “proti” Rakousku a ne “pro” ně.

Pražské děti.

Náležel jsem k proslulému 28. pluku pražskému, jenž byl znám jako “Pražské děti”. Němci si myslili, dají-li nám toto jméno, že je za to oslavíme kteréhos dne svými válečnými činy, ovšem pro Rakousko. My jsme však to jméno přijali s významem docela jiným. Budeme bojovati jako “Pražské děti” pouze za naše město a za naši vlast, ale ne za Rakousko. A nyní se honosíme skutečně, že to byl náš pluk, 28. pluk pražský, pověstné “Pražské děti”, jenž byl mezi prvními, jestli ne první, jenž přešel s hudbou a praporem jako jeden muž k Rusům. Později jsem se velice radoval, když jsem uslyšel, jaký vztek to vyvolalo ve Vídni. Bylo pro nás ctí, že naše jméno bylo vyškrtáno ze seznamu rakouského vojska a že jsme byli stiženi kletbou Františka Josefa a jeho dvořanů. Takové kletby jsou pro nás požehnáním. Císař odešel, jeho císařství je v prachu, a my se vrátíme se svou hudbou a s prapory do Prahy, po velikých protivenstvích a strádáních, ale s uspokojením a se slávou.

Náš pluk byl jeden z prvních, jež měly jít do pole. Kráčeli jsme Prahou, doprovázeni jsouce německým plukem. Každý z německých vojáků měl bodák nasazený na pušce, když nás krok za krokem doprovázel. To byl projev důvěry k nám. Nedůvěřovalo se nám ani chvíli. Ale přes to, že s námi šel německý pluk, vztýčili jsme svůj vlastní červenobílý český praporek a německý mladík, jenž jej

chtěl vytrhnouti z ruky vojáka, jenž jej třimal, byl sražen na dlažbu.

Naši příbuzní a známí, naši druhové, doposud nepovolání a mladší studenti, s nimiž jsme se znali, nás doprovázeli. Nezapírám, že slza byla v mnohém oku, když jsme spatřili, jak někdo smutečně již oděn nám kyne bílým šátečkem. Ženy nás tak pozdravovaly z oken a balkonů a volaly na nás: “Nechod’te tam; nebojujte; hod’te jim zbraně pod nohy!” A pohled do okna nebo na balkon nám pověděl, odkud ta slova přicházela, že to bylo od našich bratrů a sester, od našich mladých žen nebo matek. Ale vojáci německého pluku kráčeli odměřeně vedle nás s nasazenými bodáky. Nerozuměli českým výkřikům, posílaným nám z oken, a i kdyby byli rozuměli, byla by velela opatrnost, aby se stavěli, že nerozumějí.

Významná událost.

Bylo to na Ferdinandově třídě, kde německý mladík se pokusil vytrhnouti našemu vojákovu červenobílý český praporek z ruky. Kterýsi den, až se vrátím do Prahy, najdu si zase místo, kde jsme ho srazili na dlažbu, co náš červenobílý praporek hrdě zase šel s námi. Nebylo by nemístné označiti na vždy to místo jako symbol našeho rozhodnutí a našich citů, s nimiž šel do války 28. pluk, “Pražské děti”.

Asi po tříhodinovém pochodu z Prahy byli jsme ubytováni v barácích. Němečtí vojáci, kteří nás provázeli, snažili se nás rozveseliti. Činili všecko, aby sobě i nám namluvili, že tato válka je pouze výletem. Ba jejich blahosklonnost k nám šla i dále a oni nadhazovali, že třeba vůbec ani nebudeme posláni na frontu. Náš pluk prý se zde bude pouze cvičit ve zbrani a než budeme vycvičeni, bude prý možná i po válce. My jsme to věděli lépe. Nebylo nám třeba říkati, že Rakušané nás pošlou přímo na frontu, co nejdříve jen budou moci, a že nás pošlou na tu nejhorší, kterou jen budou moci najíti. Když jsme tak kráčeli, zpívali jsme si, ale naše národní písně, a v některých z těch písniček často se vyskytovala slova “volnost” a “Čechy”. Zpívali jsme tyto písničky nejen cestou po silnici, ale i procházejíce vesnicemi, a české obyvatelstvo nám rozumělo, když nám nerozuměli Němci.

Byli jsme drženi tři dny v první vesnici, abychom se tam cvičili a čekali na rozkazy. Čtvrtého dne přišly rozkazy a najednou jsme byli vypraveni k odchodu. Večer jsme přišli k železniční stanici, kde jsme byli naloženi na vlak a odvezeni téže noci. Stále jsme byli doprovázeni německým plukem. Úzkostlivě jsme se vyptávali, kam to

jedeme. Řeklo se, že k řece Sanu. To byly špatné zprávy. Tak jsme si alespoň myslili. Kdybychom byli chtěli odhoditi zbraně, byla by bývala fronta podle řeky právě nejhorším místem. Byli bychom ji museli přeplavati. Mnozí z nás ani neuměli plovati. Rakušané by to byli zpozorovali a byli by na nás namířili pušky při pokusu přeplování. Rusové by nám třeba nebyli porozuměli a byli by na nás stříleli rovněž. Doufali jsme, že se dostaneme někam do Karpat nebo alespoň na návrší. Kdybychom byli postaveni na návrší, bylo by mnohem snadněji dáti Rusům dole nějaké znamení, které by nebylo zpozorováno rakouským velitelstvím vzadu. Všecky tyto myšlenky kmitly hlavami některých z nás.

První dělové rány.

Při těchto myšlenkách jsme usnuli. Postupně mýjely první zmatené dojmy z války, jak jsme počali pozorovati. Seděli jsme tiše ve vlacích, které projížděly semo tamo po celé dny, jakoby hledaly řeku San. A dostali jsme se k ní až kdysi v září. Když jsme tam konečně byli, museli jsme rychle zpátky, protože Rusové zvítězili právě u řeky Sanu a přešli ji na několika místech. Tím lépe, myslili jsme si. Možná, že se konec konců ani do boje nedostaneme. Rusové naklepají Rakušanům dříve, než se jim poštěstí zatáhnouti nás do boje.

Náhle jsme však byli probuzeni z těchto úvah, když jsme přijeli k vesnici jménem Grembova v Haliči. Bitva zuřila asi o dvacet kilometrů dále a my jsme zde uslyšeli ponejprve dělové rány. Vyburcovaly nás ze spánku mohutným nárazem a my jsme vyřeštily na sebe oči. Bylo to asi kolem 10. září 1914. Nevzpomínám si přesně na den. Ale každou hodinu se rachot děl stával mohutnějším a přicházel, jak se zdálo, k nám, jako blížící se bouře. Uvědomili jsme si, co je to býti konec konců pouze zálohovým vojskem. Náš pluk byl záložním plukem a ostatní měly zadržeti první náraz bitvy. Což ale budou-li ostatní poraženy a dostaneme-li my náhle rozkazy?

Tyto úvahy se teď zdají směšnými, ale tak uvažovali nutně vojáci, kteří doposud nebyli v bitvě. Než jsme však domyslili, dostali jsme rozkazy jíti ku předu. Šli jsme celou noc a ráno jsme dospěli k vesnici, zvané Nisko, do níž Rusové již vnikli. Měli jsme po obou stranách dva rakouské pluky z Lince, totiž 14. a 58. a také honvédský pluk. Zaujali jsme postavení, a bylo nám nařizeno vykopati zákopy; ale než jsme tak učinili, přišel rozkaz ustoupiti. Dověděli jsme se, že dva české prapory přešly k Rusům. “Ti měli štěstí!” pomyslili jsme si. My, jsouce zálohou a stojíce za skutečnou

bitevní čarou, jsme neměli možnosti následovati jich příkladu.

Celý měsíc září uplynul v ústupu. Rusové zvítězili v každé bitvě. Byli jsme přesunováni s místa na místo a viděli jsme prchající venkovany a vesničany, kteří utíkali většinou směrem k Moravě. Pozorovali jsme se zadostučiněním, že důstojníci německých pluků se k nám chovali slušně. Nebyli tak drzí jako v prvních dnech a jakými se zase později stali, jak mi bylo praveno. Setkal jsem se tehdy s mnohými rakouskými důstojníky, kteří již byli zoufalí. Mluvili bez obalu o válce, že je prohrána a že Rakousku nezbyvá nic jiného než prositi při první příležitosti o mír.

Právě v tom poměru, jak Rakušané a Maďaři smutněli, my jsme se rozveselovali. Nelitovali jsme nikterak, že Rakousko-Uhersko jest poraženo. Hovořili jsme o tom mezi sebou v táboře za večerů a smáli jsme se tomu. Náš obdiv k Rusku vzrůstal ohromně. Netušili jsme ani dost málo strašlivé to zklamání, které nám chystalo a zbožňovali jsme v těch dnech všecko ruské. Velkokníže Mikuláš mnoho slíbil Polákům, věděli jsme o tom a doplnil to poslav i nám po ruských letcích četné vzkazy plné naděje a útěchy. Lístky tyto, spouštěné shora ruskými létadly, byly pečlivě sledovány našimi muži a sbírány, když se Němci nedívali. Vojáci je skrývali za řadry jako posvátné věci. Večer jsme sedávali spolu v zákopech, když Rakušáci nebyli již vzhůru. Naši vojáci pak vyndávali lístečky z pláštěů a četli je. A my jsme jim vykládali o nich v každém ohledu a cítili jsme neskonalou vděčnost k Rusku. V našich duších mělo Rusko božské poslání - přivoditi osvobození všech Slovanů. Upřímně jsme věřili všem těm slibům. Rozhodli jsme se přispěti také dle svých sil k jejich uskutečnění. A naší největší touhou bylo, aby se nám naskytla příležitost přejíti k Rusům.

Chladné přijetí u Poláků.

Naše ústupová linie nás vedla postupně ke Krakovu. Procházejíce tímto městem nepohodli jsme se s polským jedním plukem. Poprvé jsme tehdy přišli do styku s Poláky a již z nich na nás začíšel chlad. Naši vojáci, myslící pouze na slovanské bratrství, představovali si asi, že by se dala snad s Poláky navázati společná akce. “Odhod’me zbraně!” pravili. “Nač máme bojovati pro Rakušáky?” Takové narážky asi učinili. Myslím, že naši vojáci by byli tehdy bývali hotovi jíti i dále toho dne, kdyby byli Poláci projevíli nejmenší ochotu. Ale Poláci naproti tomu se na nás podívali úkosem. Začali dokonce vyhrožovati a padlo slovo “zrádce”. Nejprve jsme

to nemohli pochopiti. Později jsme však chápali. Poláci nebyli tak nadšeni vzkazy velkoknížete Mikuláše, jak jsme byli my. Naopak, mnozí z nich krutě nenáviděli Rusy. Bylo to vlivem Poláků z Ruska, jejichž jediným ideálem bylo obdržeti nezávislost na Rusku. Proto byli ochotni bojovat pro věc Rakouska. A Rakousko jim stále chytře namlouvalo, že bojuje za jejich svobodu.

Koncem 15. listopadu jsme se hnuli od Krakova. V té době jsme tušili, že budeme vážně zapleteni do boje. Přišli jsme do vesnice, nazvané Volki Piotrkov a celé dny jsme byli těžce ostřelováni, ačkoliv jsme byli rozestaveni v zadním voji jako záloha. Jednoho dne, kolem 20. listopadu jsem byl v nemocnici pro záložní vojsko s jiným českým důstojníkem a dvěma lékaři z Prahy a s několika vojáky. V tom padl ruský granát do velikého pokoje, kde jsme byli pohromadě a zabil nebo těžce poranil všechny, mimo mne. Byl jsem sice docela omráčen a ležel jsem chvíli v bezvědomí, ale když mne zvedli, přišel jsem zase k sobě a shledal jsem, že se mi docela nic nestalo. Avšak všichni moji drazí soudruhové byli buď mrtvi neb umírali. To byly naše první příhody.

Ruské dělostřelectvo bylo v těchto prvních měsících války výtečné a předčilo dělostřelectvo rakouské. Rusové nabyli většiny svých úspěchů svým dělostřelectvem a pěchota činila poměrně málo útoků. Často jsme se divili, proč nás Rusové rychleji nezatlačovali, když jsme stále ustupovali a když by silný útok pěchoty byl úplně rozbil vojsko rakouské.

Kýžená příležitost.

Zase jsme ustupovali – ke Krakovu a 28. listopadu jsme byli vsazeni do vlaku, a dověděli jsme se, že náš nejbližší cíl cesty byl v Karpatech. Veliká bitva u Limanova započala a my jsme byli pobízeni, abychom jako záloha uhájili výhody, jichž Rakušané nabyli hned na počátku. Byl to první úspěch, kterého se Rakušané domohli. - Napadli Rusy s boku a ustoupili na krátkou vzdálenost k místu jménem Bochňa. Zde právě se dostal náš pluk poprvé do skutečné bitevní čáry, která se v nejbližších šesti dnech vyvinula v pravé peklo. Naše příležitost přišla nakonec!

Bylo to 8. prosince. Náš pluk byl rozvinut právě v bitevní čáře a bylo mu umožněno držeti jeden kopec ať tak neb onak. Jak obvykle byli jsme tam ovšem obklopeni rakouskými oddíly. Naše postavení bylo uprostřed mezi třemi kopci. Na kopci po

pravé naší straně byl 27. rakouský pluk, na kopci po levé straně byl 59. rakouský pluk. Kopec, na němž jsme stáli my, byl o něco pošinut ku předu. Našemu pluku velel Rakušan, plukovník Marten, jenž byl se svým štábem asi 800 yardů za našimi zákopy. Jelikož jsem stál na vrcholu kopce, mohl jsem snadno pozorovati celou bitvu. Mohl jsem do jedné spočítati ruské strojní pušky na návrší naproti nám a viděl jsem zřetelně rozdělení setnin a úseků. Zuřivý boj se odehrával po naší pravé i levé straně mezi Rakušany a Rusy.

Naproti nám se dalo něco podivuhodného. Rusové byli úplně klidni, ani jediný granát nedopadl na náš kopec, ani jediná kulka nebyla po nás vystřelena z pušky. Viděl jsem však zuřivý útok bodáky, podniknutý Rusy proti 27. rakouskému pluku po naší pravici. Podobný útok byl činěn proti 59. rakouskému pluku po levé straně. Je dlužno doznati, že Rakušané bojovali zprvu dobře. Ale Rusové nabývali vytrvale půdy; postupně zabírali zákop za zákopem a co jsem tak pozoroval bitvu, viděl jsem, že Rusové přešli naší vlastní linii jak po pravé, tak po levé straně.

Nedali jsme ani ránu. Uprostřed tohoto zuřivého boje byla naše posice dokonale oasou klidu. Pochybuji, že by byl náš plukovník za námi o tom věděl. Možná, že si myslil, že bojujeme jak lvi. Bylo-li tomu tak, pak by nám byl asi dal svědectví náramné hrdinnosti, když viděl, že Rusové zatlačili jak 27. pluk po pravici, tak 59. po levici a my jsme stále drželi své postavení. Plukovník a jeho štáb byli již v nebezpečí. Oba pluky pak byly rozbity a dávaly se na ústup. Bylo na čase něco učiniti a plukovník nám poslal rozkaz, abychom ustoupili.

Přeběhnutí k Rusům.

Neodpověděli jsme. Rozkaz dosud neproniknul do zákopů. Postačil pokyn našim lidem, aby klidně zůstali ležeti, kde byli. Rusové již rozvážně vyšli ze svých zákopů naproti a šli naproti nám. Tato chvíle byla kritická. Porozuměli nám? Bezpečně jsem cítil, že porozuměli, ale v posledním okamžiku několik našich lidí pozbylo vlády nad svými nervy. Viděl jsem, že asi deset jich se sebralo a uteklo. Všichni ostatní zůstali, kde byli, mezi nimi čtyři čeští poručíci.

Sotvaže Rusové přišli k pokraji našich zákopů, naši lidé vylezli. Ti, kdo ještě drželi pušku v ruce, odhodili ji. "Jsme Češi," křičeli utíkající, aby se dostali za Rusy, a nic je teď nemohlo zadržeti. Náš nejpříkladnější oddíl byla kapela, která se držela

pospolu a jejíž každý muž svíral svůj hudební nástroj jako jediné, co se mělo zachránit. Rusové nám ukázali směr, jímž se máme dáti a naši lidé netratili času, aby se dostali na protější kopec. Sotva k němu doběhli první přeběhlíci, nastala změna. Rakouští dělostřelci zpozorovali rozruch v našem pluku. Celý pluk, vzdávající se se svou hudbou i s praporem, nemohl přejíti nepozorován. V okamžiku zahájila palbu na naše lidi děla 27. a 59. pluku, zůstavší dosud v postavení po naší pravé a levé straně. Ale bylo již příliš pozdě!

Pluk se dostal šťastně na protější kopec a mužstvo zářilo. Bylo to pro ně příliš veliké štěstí. Mimovolně zazněla národní píseň, náš vlastní prapor zavlál nad malou skupinou vojáků a naše kapela povstala a zahrála naši hymnu, ubírajíc se pochodem dále do ruských řad. Když jsme přecházeli, pohlíželi na nás Rusové s úžasem; hned se rozhlásilo, že jsme Češi a několik Rusů nás jásavě pozdravilo. “Pražské děti” vykonaly svou povinnost. Pouze deset jich bylo věrolomných a těch nám bylo líto. Ostatní byli v bezpečí. Nebylo maličností ovládnouti nervy; nebylo snadno ani pro vojáka, aby nespustil s očí svého důstojníka, ani pro důstojníka, aby nespustil s očí vojáka uprostřed jedné z nejzuřivějších bitev. Vydržeti takové napětí třeba jen půl hodiny a zůstat pevným a nečinným uprostřed divého ryku, bylo činem vzácné statečnosti a sebevlády, a když bylo po nejtěžší zkoušce a naše nervy povolily, bylo první úlevou dáti se do zpěvu a dokázati si takto, že jsme “volní”, třeba že jsme zajatci.

II.

Váleční zajatci.

V Miláně, 26. března.

Na to mi vypravoval kapitán “N” o příhodách a dobrodružstvích, které zažili on a jeho pluk po svém zajetí. Nadšení, s nímž se vzdali, bylo potom podrobena těžké zkoušce, když přes to, že byli Češi a Slované, kteří toužili po tom, aby mohli bojovat pro samostatnost, bylo s nimi zacházeno jako s obyčejnými válečnými zajatci. Osud jejich byl týž jako osud ostatních, Němců a Maďarů a byli určeni pro vzdálené zajatecké tábory ve východním Rusku anebo v Sibiři. Tak se dalo všem Čechům, kteří byli zajati v prvních dnech války. Byli umístěni, často přes svůj rozhořčený

odpor, v týchž vozech, ve kterých Maďaři a Rakušané. Byli převáženi dny a týdny ve vlacích, které se pomalu plížily, zdánlivě bez určitého cíle, nejprve Kijevem, pak severní Ukrajinou, do Kursku, Permu, Penzy a Syzranu. Do stanic, kam by byli mohli přijeti za čtyřadvacet hodin, přijížděli až za čtyřadvacet dní. A to se stále ještě tyto líné zajatecké vlaky plazily dále, Uralskými končinami a do Sibiře, kde bylo první veliké středisko zajatecké Omsk. Jiné vlaky, jako na příklad ten, v němž cestoval kapitán “S”, odbočily, přejevše Povolží, a vyložily zajatce po případě v Samarkandě nebo někde jinde v Turkestaně po tří- neb čtyřměsíčním putování. Z těchto stanic byli pak zajatci někdy dopraveni ještě dále do neznámých krajů sibiřských, a byli vyloženi v táborech, jejichž jména nikdy před tím nebyla slýchána v Evropě.

Často než zajatci dospěli do konečné stanice, přišli Rusové k poznání, že je rozdíl mezi Čechoslováky a jinými zajatci. Byli nuceni oddělit je od Maďarů nebo Rakušanů, Rusínů nebo Poláků. Jeden z takových vlaků stane na sibiřské stanici. Dva zajatci se vyhrnou z vozu, bijíce se, šťouchajíce se, cloumajíce sebou a kopajíce se. Roztrhneme je od sebe pomlácené a krvácející. Rusové si nevšímají, co se děje, ale nejstarší rakouský důstojník, jenž má jaksi dozor a dobrovolně zastává velitele, zakročí. Oba zajatci jsou poručíci rakousko-uherské armády, jeden Čech, druhý rakouský Němec. Rakušák neustále urážel Rusy, kdekoliv je viděl a na stanici jim nadával psů a hovad.

Následek toho byla rvačka mezi ním a Čechem, jenž nemohl snést, že se Rusům nadává. Rakouský nejstarší setník přísně napomenul Čecha a vyndal tužku, aby si zapsal zprávu. “Udám vás, až se vrátíme,” pravil škrobeně. “Udávejte, jak chcete,” pravil malý český poručík. “Jsme teď v Sibiři a bude-li ještě někdo znovu nadávati Rusům, sbiji ho právě tak, jako jsem sbil tohoto.” Konečně Rusové zakročí. Výjevy podobné tomuto se přiházely příliš často a Čechové byli dávání do zvláštních vozů nebo do zvláštních vlaků, aby se zabránilo sporům, které jinak povstávaly mezi nimi a Maďary nebo Rakušáky.”

Po sběhnutí.

Kapitán “N” pokračoval následovně ve svém vypravování:

“Jakmile jsme byli asi 500 yardů s druhé strany ruského pahorku, byli jsme zachráněni, Rusové nám dávali znamení, abychom šli k nejbližší vesnici, vzdálené

odtud asi míli nebo dvě. Šlapali jsme vesele, někteří po silnici a druzí lesem. Někteří z našich vojáků byli na neštěstí raněni šrapnely, když po nás Rakušáci stříleli z děl. Podpírali jsme je, nebo jsme je nesli. Přišedše do vesnice, shledali jsme, že tam byl velitel divise. Zatím jsme ho neviděli, a bylo nám řečeno, abychom zůstali do večera, kde jsme. Naše sběhnutí se událo kolem poledne. Pojedli jsme ze zásob, které jsme měli při sobě a něco jsme dostali od Rusů. Pokusili jsme se domluvit se s Rusy a vyložit jim, že jsme se vzdali dobrovolně, ale nebylo nám to nic platno: oni nerozuměli česky, a my jsme neuměli rusky. Veliká část Rakušáků od 27. a 59. pluku se přihnala rovněž do vesnice. Někteří ruští důstojníci však přece asi porozuměli, neboť přišel rozkaz, abychom byli odděleni od Rakušáků.

Do večera se všecko hladce urovnalo. Naskytlo se nám pohovořit s několika českými dobrovolníky v ruské armádě, kteří nás vřele uvítali a nazývali nás bratry. Ruský plukovník pak přišel a hovořil s námi velmi přívětivě. Byl to jemný, milý, starý pán, takže jsme si ho najednou oblíbili. Nechal si nás důstojníky ve vesnici přes noc a pravil, že nás pošle zítra ráno do hlavního stanu jenerála Radka Dimitrijeva. Vzdali jsme se tedy jenerálu Radkovi, bulharskému vlastenci. Těšilo nás, že budeme mít příležitost s ním se setkat. Jeden bosenský Srb, jenž byl u nás podporučíkem, přidal se k nám rovněž a ten se uměl dohovorit s Rusy. Bitva zuřila dosud velmi blízko, ale my jsme té noci usnuli náramně klidně. Nebylo sice ještě pro nás po válce, ale bylo navždy po službě pod nenáviděným Rakouskem. Nebylo ani zímky o tom, že bychom se kdy do ní vrátili.

Mezi ruskými důstojníky.

Spali jsme zdravě, mnozí z nás snad poprvé v této válce, a zdály se nám příjemné sny. Všichni byli ráno vesele naladěni a naše hudba zahrála opět naši hymnu na žádost samého plukovníka. Ten šel dokonce tak daleko ve své laskavosti, že nám dal i povoz, v němž jsme se měli svézt do hlavního stanu jenerála Radka Dimitrijeva, vzdáleného odtud asi třicet kilometrů v krásném starém hradě okocimském. Dostali jsme oběd ve veliké síni hradní s ruskými důstojníky, kteří se k nám chovali všichni velice laskavě a jako bratři.

Odpoledne jsme byli dotazováni na vojenské zprávy. Pověděli jsme dopodrobna všecko, co jsme věděli o složení a rozdělení rakouské armády. Myslím, že mnohé podrobnosti byly ku prospěchu a my jsme je podali rádi. Jenerál Radko Dimitrijevič,

jenž té chvíle přijel, přišel k nám a pozdravil nás. Velice byl rád, že vidí Čechy, a tlumočník mu řekl, že jsme se vzdali dobrovolně a že jsme přáteli.

Pak jsme byli posláni pěšky do vsi Dembice, ležící vedle hradu. Příštího rána jsme byli seřaděni a měli jsme jít kus cesty pěšky. Jeden rakouský důstojník, jenž viděl, že den před tím nám Čechům byl dán povoz, tvrdošijně se vzpíral, že pěšky nepůjde. Vytrvale žádal povoz. Konečně přišel k němu kozácký podporučík a dal mu několik ran knutou. Hned změnil Rakušák své mínění a rychle se vydal na cestu.

Vlak nás pak vezl kolem Přemyšlu, jenž byl tehdy obléhán a po celý den jsme slyšeli veliká ruská děla. Večer přijel náš vlak do Lvova a téže noci jsme přešli haličskou hranici. Ráno jsme přijeli do Voločisky na ruské půdě. Za dva dny na to jsme byli v Kijevě. Cestou na nás učinilo hluboký dojem vše, co jsme viděli z ohromných záloh ruské armády. Tyto rezervy se zdály býti nevyčerpatelnými a mezi všemi stanicemi byly tábory, v nichž jsme viděli cvičiti nováčky. Učinil jsem si veliký pojem o ohromných pramenech mužstva, jež mělo Rusko, jak se zdálo, a jejich výzbroj zdála se býti rovněž dokonalou. Hovořili jsme o tom mezi sebou a vzpomínali jsme si na pohrdavé poznámky, které často činili o Rusku Rakušáci. Tehdy jsme měli za to, že Rusko je obrovská říše s nevyčerpatelnou silou a prameny. Byli jsme hrdi, že jsme Slované a hrdi při pomyšlení, že budoucnost naší malé slovanské země bude jistě dobře uhájena našimi velikými slovanskými bratry – Rusy.”

Vypravování kapitána “S”.

Ted' si přál vyprávěti mi své příběhy kapitán “S” až k jeho vzdání se. Je třeba pověděti je zároveň, protože se úplně liší od příběhů kapitána “N” a ukazují, jak Čechové, i když byli vřaděni do rakušáckých pluků a ponecháni sami sobě, nikdy si nenechali ujíti příležitost, sběhnouti od rakouského vojska.

“Já jsem zase bojoval a bojoval celých sedm měsíců. Po celé týdny jsem býval den co den v nějaké bitvě nebo šarvátce! Já jsem nebyl vřaděn do pluku českého, jako můj přítel, kapitán N . . . , ale do 9. pluku rakouského. Byl jsem ze začátku pouze podporučíkem, pak poručíkem, ale vždy velitelem setniny a několikrát i praporu. Rakušany jsem měl nad sebou, pod sebou i kolem sebe. Každý můj pohyb byl po osm měsíců ve dne, v noci sledován jejich bdělým zrakem. Neměl jsem si co vybrat. Ale

bojoval jsem bídě. Chodil jsem poslední do každé bitvy. Chránil jsem život. Každou chvíli jsem byl připraven, že o něj přijdu. Ale mužstvo mé setniny bylo na tom právě tak. Ani nevím, kolikrát mé setniny byly smeteny, čtyřikrát nebo pětkrát jsem se vrátil pouze s půl tuctem mužů. Ale zase byly mé setniny doplněny a pak jsme šli zase na porážku jako dříve. Divím se, že jsem posud živ. Dvakrát jsem byl zajat a dvakrát se Rakušanům poštěstilo znovu mne dostat zpět. Ale po třetí jsem konečně upláchnul šťastně.

Zanechal jsem v Praze mladou ženu s tříměsíčním děťátkem. Neměl jsem ani kdy napsat poslední vůli. Musel jsem ve spěchu odejít hned první den. Doplnovací stanice mého pluku byla ve Stryji, mezi Přemyšlem a Stanislavovem, v Haliči. Rakouská setnina sestává v době míru z osmdesáti mužů. Když jsem k ní přišel na stanici, byl její počet 240 mužů. Hned mi bylo svěřeno velení jedné setniny. Nebylo s dostatek důstojnictva. Šest dní jsme cvičili ve Stryji a pak jsme byli posláni na kvap do Přemyšlu. Doufal jsem, že tam Rusové brzy přijdou. Rakušané měli již ohromný strach. Bylo to sice teprve v srpnu, ale Rusové začínali vnikat do Haliče.

Odešli jsme 12. srpna z Přemyšlu do Jaroslavi a Sieňavy. Šli jsme čtrnáct dní bez zastávky, jdouce asi dvacet až třicet kilometrů denně. Za námi bylo naše vojenské vozatajstvo s jízdou v čele a s dělostřelectvem vzadu. 26. srpna jsme měli první potyčku. Ani to neříkám rád, že Rakušané zvítězili. Velel jsem setnině Rusínů. Myslil jsem si, že jsou přáteli Rusů. Ale zmýlil jsem se. Bojovali proti nim jak čerti, lépe než Rakušané. Srážka trvala od časného rána až do páté hodiny odpoledne.

Třídenní boj.

Dostali jsme rozkaz přejít hned k útoku. Rusové měli zákopy my nic. Mé mužstvo útočilo bodákem. Rusové ustoupili a my jsme je pronásledovali. A teď se bojovalo od postavení k postavení. K večeru byly obě strany pořádně unaveny. Odpočívaly jakoby po obapolné dohodě. Tyto srážky tvořily část první veliké bitvy, která se šířila do daleka až k Lublinu. Rakouský polní maršálek Dankl velel našemu vojsku. Rusové bojovali pod jenerálem Ivanovem, jenž velel jihozápadní armádě. Několik dní jsme měli vrch. Bojovali jsme úporně tři dny až jsme se dostali do vesnice Travniki.

Pak nastal náhlý, drtivý obrat. Rusové si s námi pouze hráli. Třetího dne učinili hromadný útok, jenž nás prostě rozdrtil. Tehdy jsem viděl naposledy čtyři pětiny své

setniny rusínských d'áblů. A dobře jim tak! Nelitoval jsem jich. Nelitoval jsem ani sebe. Naše rozbitá armáda ustoupila. Nebylo již ani úseků, ani setnin. Všecko bylo v divé směsici a v nepořádku. Nechali jsme nepříteli ohromné množství pušek, strojních pušek, střeliva a dělostřelectva. Následujících deset dní jsme prchali v největším neladu a zastavili jsme se teprve u spásonosného břehu řeky Sanu.

Má setnina byla z části doplněna. K řece Sanu byly poslány zálohy. Dostal jsem rozkaz hájiti předmostí. Zákopníci pro nás připravili zákopy. Byly to bídné, malé pelechy, hluboké pouze 2 stopy. A při tom se nám říkalo, že máme silné postavení. Měli jsme je udržeti tři měsíce. Když pak přišli Rusové, neudrželi jsme je ani tři hodiny. Jakmile na nás zahoukla jejich děla, bylo po všem. Nic jim nemohlo odolat. Přešli jsme po mostě k vesnici Kreszovu. Mělo se za to, že tam budeme klásti veliký odpor. Ale Rusové nám byli v patách. Poslední naši lidé ještě nepřeběhli přes most, když na něm již byli první Rusové. Hrnuli se na něj netušíce nebezpečí . . .

Most byl podminován a pak jsem spatřil jedno z nejstrašnějších divadel války – celý most letící do vzduchu s nesčítelnými lidskými bytostmi, jež byly na něm. Zavřel jsem oči v tom zmatku. Elektrická jiskra zapálila deset min zároveň. Země se zachvěla a nebe zazářilo rudě při slunečním světle. Rakušané a Rusové, koně a děla, všechno vyletělo do povětří.

Stálý útěk.

Kopali jsme šíleně zákopy na ochranu života. Ale Rusové se hned dostali přes ně. Nevíme, jak to dělali, ale byli nám v boku, než jsme si zákopy s polovice vyhrabali. Neměli jsme pokoje dvacet dní. Každý den nové postavení a každý den nový zmatený útěk. Bojovali jsme a ustupovali, pozbývali jsme mužstva, zásob a materiálu na každém místě, kde jsme stanuli, až jsme se dostali do Tarnova. Proč nás Rusové nesledovali až tam a nedali nám poslední ránu v Tarnově 26. září, tomu jsme se náramně divili. Byli by nás tehdy mohli sebrati do uzlíčku. Nic z nás nezbylo. Má setnina sestávala z jedenácti mužů. Trochu jsme si odpočinuli v Tarnově, kam jsme dospěli 26. září, a začali jsme bojovati znovu až 5. října. Náš pluk dostal posilu 1000 mužů. Podobné posily byly poslány také jiným plukům k doplnění.

Má setnina byla znovu doplněna Rusíny. Velel jsem jim po Německu. Ale byl bych mohl právě tak nevelet. Oni nerozuměli česky a já jsem neuměl rusínsky. To

nevadilo. V rakouské armádě platil přísný rozkaz, že pouze němčina je armádní řečí. Já jsem dal povel a jejich věcí bylo porozuměti a poslechnouti. 5. října jsme dostali rozkaz postupovati. To znamenalo, dostat se znovu do tuhého. Šli jsme šest dní, až do 11. října. V té době nebylo alespoň bojů. Byli jsme ovšem dosti blízko, abychom slyšeli po celou tu dobu děla. Po celé délce linie to dosud houkalo. Dospěli jsme znovu k řece Sanu, k starému známému. 11. října jsme prošli Mielcem a náš rozkaz zněl zabrati postavení u řeky ve vesnici jménem Svoly, nějaké čtyři kilometry severovýchodně od Niska. Doslechl jsem se, že 28. pražský pluk je umístěn v Nisku. Toužil jsem setkati se s několika krajany a povědět jim, jak jsem se doposud měl. Za dva měsíce jsem se setkal sotva s jedním Čechem.

První rozkaz, který jsme dostali od svého plukovníka, byl – přejít řeku. Bylo velmi snadno dáti takový rozkaz z jeho pohodlného krytu vzdáleného asi míli za námi. Mému mužstvu se tento úkol nezamlouval. Noví Rusíni, kteří byli vřaděni do setniny u Tarnova, nebyli takoví, jako ti ubožáci, které jsem měl dříve. Tito se nehali tak do boje. Neměl jsem jim to za zlé! Žádní vojáci z nových oddílů, které jsme dostali od té doby, nebojovali tak dobře, jako bojovali oni v prvních dnech. Duch celé rakouské armády poklesnul. Všecky naše pluky měly rozkazy přejít řeku a byly činěny zdánlivé pokusy. Rusové na druhé straně nás pokaždé rychle zdrželi, když se naše mužstvo přiblížilo k řece. Ostřelovali nás také pořádně a tak jediné, co jsme mohli učiniti, bylo schovati se. Naši štábní důstojníci byli již netrpěliví.

Přechod přes řeku.

18. října byl nařízen rozhodný útok. Naše mužstvo mělo vejít do řeky, nějak ji přejít a zaujati postavení na druhé straně. Celá divise se pohnula. Ale nebylo lze přejít. Pokus byl beznadějný. Naše pontonová služba byla bídná! Čluny byly rozstříleny a rozbity na třísky ve chvíli, kdy se blížily k břehu. A nyní se o to pokusili Rusové a udělali to lépe než my. Dvě jejich setniny přešly řeku a zaujaly silné postavení na malém kopci. Naši velitelé zuřili. Hned přišel rozkaz vyhoditi odtud Rusy. Seřadil jsem svou setninu k útoku. Dostali jsme se k úpatí toho kopce, ale hned jsme se vrátili. Nešlo to. Úpatí kopce bylo chráněno bažinou, hlubokou po pás. Marně se mužstvo pokoušelo přebrodit ji. Nebylo lze dostat se za tuto bažinu.

Celkem jsme podnikli jedenáct útoků. Byly vyslány jiné setniny. Celá divise byla vyslána proti tomuto postavení a byla odražena. Obě ruské setniny držely chrabře

svou posici. Šel jsem k plukovníkovi vysvětlit mu, že každý pokus dobýti kopce je beznadějný. Řekl jsem mu o bažině. Nějaký štábní důstojník vyndal svou mapu a ukázal mi, že tam dle ní není bažiny. “Na mapě to sice není vyznačeno, ale bažina tam je,” pravil jsem. Vyzval jsem ho, aby se tam šel podívat. On si však sedl za strom, zapálil si cigaretu a pravil: “Mně postačí mapa.” Plukovník tedy rozhodl, že mapa má pravdu a já ne. Dostal jsem proto rozkaz pokusiti se znova a dostat se ku kopci, když tam není bažina. Všimnul jsem si, že plukovník a štábní důstojníci mají velmi hezký kryt. Byl částečně pod zemí a bezpečný před granáty.

Ubytování byli ve sklepě starého pivovaru. Jak ideální místo to bylo! Byla tam zanechána hezká zásoba piva. Také jsem z něho dostal, než jsem se vrátil k mužstvu. Nemohl jsem se zbaviti myšlenky na to, jaký blahobyt má plukovník se svým štábem v tom pivovarském sklepě. Spočítal jsem své lidi a shledal jsem, že strašlivě prořídli. Tyhle ruské setniny na kopci nám přišly draho. Třicet procent našich lidí bylo skoseno jejich strojnými puškami. A Rusové tam byli ještě po jedenácti útocích. Čekalo se, že se ještě vícekrát pokusím. Řekl jsem svým vojákům, že máme zabrat to postavení. Štábní důstojníci že pravili, že tam není bažiny. Štábní důstojníci že mi to dokázali mapou. “Mám tedy za to, že tu není bažiny,” pravil jsem svým lidem, “a proto raději počkáme až to vyschne a shodne se s mapou.” Moji vojáci porozuměli, a od té doby jsme již neútočili.

Zalezli jsme do zákopů. Čtvrté noci přišla do našich linií patrola. Byla to česká hlídka od 28. pražského pluku. Jaká to byla radost, setkat se s Čechy! Objímali jsme se radostí. A pak jsme si sedli a povídali jsme a kouřili cigarety. “Co uděláte, budete-li mít štěstí?” otázal jsem se. “Počkejte chvíli,” pravili ohlížejíce se kolem po mých Rusínech. “I jen se nebojte,” pravil jsem, “ti nerozumějí.” Čechové mi řekli co mání učiniti. Povzdychnul jsem si při pomyslení, že s nimi nebudu. Ale myslil jsem si, že můj čas také přijde.

III.

V Karpatech.

V Miláně, 27. března.

Vypravování kapitána “S” dokazuje jak hroznými zkouškami bylo projít českým

důstojníkům , než se jim podařilo svléci rakouskou uniformu. A bylo to ještě dlouho před tím, než se dostal do Sibiře. Dny jeho “bojování” pokračovaly druhých pět měsíců, téměř bez přerušení. Znova a znova byla rozbíjena jeho rusínská setnina a znova byla nahražována jinými vojáky. On pak pokračoval ve svém vypravování:

“Byli jsme u řeky Sanu blízko Mielce od 11. do 18. října. Pak nám bylo nařízeno ustoupiti do zálohových stanovišť. Nebylo nám možno vypuditi obě ruské setniny. Naše celá divise se potkala s nezdarem. Byla to 24. divise. A 14. armádní sbor ji přišel vystřídat. Odešli jsme ze svých stanovišť v noci, očekávající, že se přede dnem dostaneme někam do pohodlného pobytu. Potřebovali jsme odpočinku. Místo odpočinku dostali jsme však ve 4 hodiny ráno rozkaz, jíti na jinou část fronty. Bylo to někde blízko Grembova. Naším odpočinkem bylo vykonati šestidenní pochod. Šli jsme Grembovem, šest dní na rusko-haličskou hranici. 26. října jsme přešli most přes Vislu u Sandomiercze. Rusové ustoupili znova. Němci je krutě tísnili a hrozili postupem na Varšavu a Ivangorod. Rakouská vojska dostala rozkaz podporovati jejich offensivu silným útokem s pravé strany.

To pro mne znamenalo čekání ještě nějakých 5 měsíců a “bojování” než chytnu “šťastnou náhodu”. Bylo to pět strašných zimních měsíců. Většina “bojů” byla v Karpatech. Byl jsem často po pás ve sněhu. Od Sandomiercze byla krajina úplně zpustošena. Válečná litice tudy procházela semo tamo po tři měsíce. Některé německé pluky tudy prošly před tím a smetly každou ves do základů. Dvě první vesnice, Ozarov a Tarlov jsem spatřil jako čoudící zříceniny. Nezůstal tu ani jediný dům, ani chalupa, ani chata. Kráčeli jsme dále, až do 29. října míjejíce nescíslné osady “setřené s povrchu”. Byli jsme asi 50 kilometrů jižně od Ivangorodu. Vyhrabali jsme si zákopy. Bylo nám řečeno, že Rusové ustupují přes Vislu a my že máme pomáhati v zamezení jich ústupu. Nebylo to však pravda, jak jsme brzy seznali.

Beznadějný zmatek.

Rusové způsobili Rakušanům a Němcům krutou porážku u Ivangorodu. Přivalili se znovu jako zátopa. Celá naše divise byla roztržena a prchala v největším nepořádku, při čemž jízda uháněla tryskem. Nikdy před tím jsem neviděl takového beznadějného zmatku. Větší část divise se dostala až k řece Opatuvce. Zde se stalo postavení bezradným. Dělostřelectvo uvázlo v písku a v bažinách. Naše průvodní oddíly byly namačkány za dělostřelectvo. Bylo nám nařízeno, abychom se zastavili. Stalo se tak,

aby se dopřálo dělostřelectvu času vyprostiti se z písku. Bojovali jsme beznadějně a zoufale. 1. a 2. listopadu zuřila bitva osmačtyřicet hodin bez nejmenšího odpočinku. Druhou noc jsme byli přeloženi ke druhé divisi. Tato divise pozbyla téměř všeho svého mužstva. Ale naše divise byla v tom téměř právě tak bídně. Pozbyli jsme v každém oddílu patnáct až dvacet mužů. Já jsem pozbyl více než polovici své setniny. A stále přicházely rozkazy – vydržet. Moji Rusíni tentokráte uposlechli.

Přišli poddůstojníci a pravili, že nemají nábojů. Všecky zásoby byly vystříleny. “Běžte a vezměte si nějaké od hochů vzadu!” pravil jsem. Vrátili se se vzkazem, že hoši vzadu nemají také nic. Poslal jsem je podruhé a potřetí. Pokaždé se vrátili s týmž vyřízením, že nezbylo žádné střelivo. Naposledy dodali, že “hoši vzadu” odešli. Pluky po mé pravé i levé straně odcházely. Setniny po obou stranách utekly ze svých zákopů. Toho dne jsem napodoboval plukovníka v pivovarském sklepě. Seděl jsem prostě v zákopech a dával jsem rozkazy. Ale k ničemu to nebylo. Konečně mi nezbylo nic jiného než povstati. “Půjdu se podívat, je-li tam nějaké střelivo; pojděte se mnou!” pravil jsem jednomu desátníku. Zašel jsem dozadu několik set yardů, když jsem se v tom střetnul s domobraneckým kterýmsi setníkem. Podíval se na mne udiveně a otázal se: “Co tu děláte?” “Dívám se, je-li tu nějaké střelivo,” pravil jsem: “Mé mužstvo již žádného nemá.”

“Zde nemáte co dělat,” odpověděl mi. “A jestli, nenařídíte mužstvu ústup, tak vás udám.” Dělal jsem udiveného. “Mé rozkazy zněly: “Vydržet!” pravil jsem. “Což nevidíte, že všecky setniny už odešly?” zvolal. Vrátil jsem se tedy naříditi své setnině, aby učinila totéž. Ale nebylo tak snadno vrátiti se do zákopů. Rusové vytrvale stříleli nepřibližující se. Dostal jsem se nazpět ke svým lidem a dal jsem jim rozkazy, jak se dostatí odtud. Každý oddíl v malých hloučcích. Pouze malé hloučky zůstávaly nedotčeny. Odešel jsem ze zákopů poslední a teď nastávala otázka, kudy se dáti. Domobranecký setník odešel. Kde který muž od pluku se vytratil. Těžce jsme se vlekli nazpět bez cíle. Byl to smutný ústup. Sešel jsem se s jinými důstojníky a muži, putujícími na nejisto. Nikdo se nemohl ujati velení. Nikdo neměl rozkazů. Šli jsme tak nazpět několik kilometrů.

Za sluncem.

V noci jsme přišli k osadě, zvané Klimentov. Byl tam divoký zmatek. Čím dříve odtud, tím lépe. Tázal jsem se jiných důstojníků a jiní důstojníci se tázali mne, kudy

bychom měli ustupovati. Neběželo teď již o střelivo, ale o potravu. Nikdo z nás neměl zásob na tři dny. Na prstech bychom mohli spočítati důstojníky, kteří přežili tuto bitvu. Poslední setník, kterého jsem viděl, byl domobranecký setník, jenž zmizel. Celý náš pozůstatek byli poručíci nebo podporučíci. Radili jsme se o ústupu. Bylo ujednáno sledovati směr slunce k západu.

Byl to únavný pochod. Po tři dny jsme se vlekli podle cest a polí rozrytých dělovými náboji. Byli jsme hladovi a vysílení. Moji vojáci našli několik řep. Ty byly naší záchranou. Nikdy jsem nevěděl, že vodnice má tak lahodnou chuť. Sesbírali jsme zaběhlé vojáky našeho pluku a utvořili jsme různorodou setninu. Já jsem byl jediný živoucí důstojník z celého praporu. “Prapor” byl zmenšen na 240 mužů, tedy právě na počet setninový. Zůstal jsem velitelem, než jsme se dostali asi na třicet kilometrů severozápadně od Krakova na německou hranici.

Zde jsme byli ponecháni bezmála sami sobě po šestnáct dní. Byla to snad nejbídnější doba mého “bojování”. Mužstvo dostalo cholera a umíralo. Oznamil jsem to lékaři a ten nás isoloval na jednom kopci. Potraviny nám posílali z malé vesničky a podávali nám je ohradou. Na tomto kopci jsme měli několik chalup, kde byly umístěny nejhorší případy. Osmnáct z mých mužů zemřelo na cholera. Byla to ošklivá vyhlídka. Vojáci cítíce, že mají smrt na jazyku, vylézali ven, pokoušeli se několikrát povstat, pak se poohlédli po nějaké hroudě nebo po kameni, o něž by se mohli spolehnouti, pak klesli a vydechli naposled. Uplynulo několik dní, v nichž už nikdo neumíral. Bylo tudíž rozhodnuto, že nás tento mor již nechal a bylo ustanoveno, že jsme znovu schopni jíti a “bojovati”.

16. listopadu přišel rozkaz: Znovu do “bitevní čáry!” Můj “prapor”, nyní o 200 mužích, “maširoval” patnáct kilometrů. Stanoviště nám bylo určeno. Rusové byli již na blízku. Ostatek dne a noc jsme strávili kopáním zákopů. Neměli jsme kdy vyhrabati je dosti hluboké. Země byla zmrzlá. Z rána na nás již Rusové stříleli. Leželi jsme v zákopech právě jen tak hlubokých, aby nás chránily před kulkami z pušek. Dostali jsme rozkazy podniknouti útok. Ale tento rozkaz byl nesmyslný. Nebyli jsme schopni útočiti. Stačilo, když Rusové neútočili na nás. A oni si s námi pouze zahrávali, střílejíce z ručnic a strojních pušek. Tři dny jsme váhali s podniknutím útoku v těch mělkých zákopech, sotva se odvažujíce hnouti sebou. Přišel znovu rozkaz k útoku a moji lidé se o něj pokusili. Čtyřicet mužů z této setniny padlo, sotva se ukázali.

Přimrzlí k zemi.

Byli jsme v těchto bídných zákopech tři neděle, až do 5. prosince. Několika z mých lidí musely býti potom údy odňaty. Hlavně našich pušek byly zamrzlé. Ze 200 mužů mělo jich pouze čtrnáct pušky, jichž se mohlo použítí. Toužil jsem, aby Rusové přišli a zajali nás. Ale oni, bohužel, nepřicházeli. Naši lidé přimrzali k zemi. Ráno bylo třeba dvou mužů, aby zvedli třetího, neboť šaty byly z polovice přimrzlé k ledu. Tehdy se bojovala veliká bitva u Lodže a proto na nás Rusové neútočili. Měli pouze rozkaz zarazit náš postup.

Ležel jsem třináct dní nehýbaje se ze svého zákopu. 5. prosince přišel rozkaz zabrat ruské posice. Bylo nám řečeno, že Rusové ustoupili. Pochybovali jsme. Ale když jsme se dostali do jejich postavení, shledali jsme, že tomu tak opravdu je. Kam odešli? Zdálo se to neuvěřitelným. Patnáct dní jsme jim byli tváří v tvář. Jejich zákopy byly pouze 120 yardů od našich. Ale podařilo se jim odnésti všechno, aniž bychom je viděli! V té době byli asi moji lidé přimrzlí k zemi. Řekli mi potom, že poznali v Rusech dobré lidi. Mé hlídky často s nimi trávily večery. Kdysi v noci jedna má patrola přišla k malému domku. Našla dvěře otevřené a vešla tedy po schůdkách nahoru. Zatím co dva mužové byli nahoře; otevřeli dva ostatní zadní dvěře dole a našli tam skupinu Rusů. Nedalo se činiti nic jiného než zdvořile je pozdraviti. Chvilku obě skupiny byly na váhách. Rusové vařili brambory a moji lidé si mysli, že pěkně voní. Rusové to viděli a pozvali je, aby šli dovnitř. Oba mužové, kteří byli nahoře, sešli dolů a připojili se k nim také. Dělili se s Rusy o brambory a o teplo. Když pojedli, pravili jim Rusové, že jsou volni a mohou jíti. “Ne, jsme vašimi zajatci,” pravili moji vojáci. “Ba ne, my jsme vašimi zajatci,” pravili Rusové. Konečně se obě strany dohodly a moji vojáci odešli myslíce si, že Rusové jsou hodní hoši. Moji Rusíni rozuměli rusky velmi dobře a uměli s nimi mluvit jejich řečí.

Prošli jsme ruskými posicemi a našli jsme stopy jejich ústupu v celém kraji. Nechali toho za sebou málo. Ušli jsme téměř 100 kilometrů (60 mil) než jsme se s nimi zase dostali do styku. Tehdy se říkalo, že je to jen nástraha. Rusové prý zatím vítězí v Karpatech a hrozí proniknouti do uherského území. Byly to sice pouhé povídačky, ale Rakušanům z toho bylo nevolno. Naše stanoviště bylo u břehu řeky Nídy. Rusové zaujali dobré posice na druhém břehu.

Pochody a šarvátky.

Chystali jsme se opět usadit se v zákopech, když přišly rozkazy pro 3. armádní sbor, aby šel nazpět. Náležel jsem ke 3. armádnímu sboru a proto jsem šel rovněž. První zprávy povídaly, že se jdeme zotavit. Místo toho jsme však byli vsazeni do vlaku, jedoucího do Karpat. Byli jsme vyloženi někde v dalekém okolí Přemyšlu. Maršálek Konrád z Hötendorfu měl velení. Měl osvobodit Přemyšl. Postupovali jsme a sváděli jsme potyčky, až jsme se dostali k Lisku, asi padesát kilometrů na jih od Přemyšlu. Zde jsme se dostali znovu do zuřivé bitvy, která trvala dva dny. A zase jsme šli dále. Odpočívali jsme hned tu, hned tam. Rusové byli, jak se zdálo, před námi i za námi. Přišel jsem se svými lidmi do strašlivého boje v úžlabině u osady, zvané Vislok Velky. Kolem sta z mých mužů bylo zabito v bodákové srážce.

Tehdy jsem byl poprvé zajat, a to asi s třiceti svými Rusíny. Pocítil jsem náramnou úlevu a myslil jsem, že mám konečně po všem soužení. Neměl jsem ani kdy vyložit věc Rusům a oni neměli kdy dávat na nás pozor jako na zajatce. Utvořili jsme skupinku, čekající na povel, kudy máme jít dále. Byli jsme zajati méně než deset minut, když tu moji pošetili Rusíni, kteří zůstali vzadu, na nás přitrhli se záložní setninou a Rusy rozehnali. Myslili, že vykonali bůhví jak slavnou věc. Byl bych je zabil. Rusové zmizeli a já jsem si myslil, jací blázni byli, že nás nepodrželi, když nás už měli! Napadlo mi rozběhnouti se za Rusy. Potřeboval jsem je pouze poprosit, aby mne vzali s sebou. Ale pak jsem si vzpomněl na svou ženu a na dítě v Praze. Kdyby se Rakušané dověděli, že jsem sběhl, pak by to odpykala má žena. Vždyť se stále vyhrožovalo, že rodina každého Čecha, jenž přejde k nepříteli, bude uvězněna a jeho jmění že bude zabaveno.

Bitva zuřila stále. Rusové nás odrazili, a zase jsme ustupovali v nepořádku. Nezastavili jsme se, až na uherské hranici. Poprvé jsme byli s to vykopati si pořádné zákopy. Rusové učinili totéž a šest neděl jsme zůstali v těch stanovištích. Ztrávili jsme tam Vánoce i Nový rok. Každý den tam byla nějaká šarvátka, ale méně důležitá! Poprvé jsem se dostal do styku s četnými krajany. Patroly ve mnohých plucích byly utvořeny z Čechů. Mívaly za velitele české důstojníky a ti přicházeli často v noci na besedu. Byla ujednána jakási úmluva, a v té době i moji Rusíni se s námi více sblížili.

Pohřešované patroly.

Zahájili jsme “přátelské” styky s Rusy. Rakušané neměli ponětí o tom, co se dálo. Od té doby jsme vysílali pravidelné patroly každou noc. Ty se bez výjimky ztrácely mezi Rusy. Žádná z našich patrol se nikdy nevrátila. Byly oznamovány jako pohřešované. Pokaždé když od nás odcházela některá hlídka s českým důstojníkem, podali jsme si ruce a říkali jsme: “Sbohem, však se sejdeme na druhé straně!” Dávali jsme i peníze vojákům, než odešli, a oni nám slíbili, že nám je zase vrátí, až se dostaneme do Ruska my. Otevřeně jsme vykládali o porážce Rakouska. Očekávali jsme příměří každou chvíli. Všichni jsme byli toho mínění, že Rakousko se nemůže udržeti ani mnoho neděl, neřku-li měsíců. I rakouští důstojníci s námi souhlasili. I oni veřejně říkali, že přejdou k Rusům, naskytne-li se jim příležitost.

1. února jsem byl zajat podruhé. Bylo to skutečné překvapení, ale zuřil jsem, když jsem byl zase osvobozen. Malému jednomu úseku velel Čech, Dr. E. z Prahy, jež jsme všichni znali jako horlivého vlastence a jenž se později stal členem naší prozatímní vlády. Hlavní voj byl rozložen na dvou nízkých pahorcích. Ty se slabě svažovaly v úžlabinu, kudy šla dobrá cesta, vedoucí do vesnice, ležící asi tři kilometry vzadu. Tam byly soustředěny všechny naše zásobárny. Já jsem byl na nejzazším konci levého pahorku a rakouský pluk držel pahorek pravý. Dole pod námi v úžlabině byl Dr. E. velitelem tohoto malého úseku. Rusové přešli před úsvitem po cestě a Dr. E. o tom nevěděl. Přešli podle jeho stanoviště a zabrali ves a začali odnáseti naše zásoby, než rakouský pluk zpozoroval jejich přítomnost a počal střílet.

Byl jsem probuzen kolem páté hodiny z rána. Rusové teď zahájili útok podél celé linie. Rychle jsem vyslal své mužstvo na pravo i na levo. Ale nemohli nic vidět. Vyšel jsem ze zákopů a vešel jsem do lesa za námi, odkudž jsem mohl viděti vesnici, kde střelba byla nejživější. Když jsem se blížil k lesu, spatřil jsem z něho vycházeti řadu mužů, kteří nevypadali jako naše vlastní vojsko. Byl jsem jist, že to jsou Rusové. Ale žasnul jsem, jak se tam dostali. Kráčel jsem k nim se šavlí, pod paždím. Zavolali na mne “Officer?” a já jsem pokynul hlavou. Dali mi pokyn, abych jim podal svou šavli. Učinil jsem tak. Byl jsem zajatcem po druhé a klidně jsem se připojil k jejich skupině. Nabídnul jsem se, že pošlu někoho do mých zákopů a že vybídnu své mužstvo, aby se rovněž vzdalo.

Druhé zklamání.

Právě jsme hovořili o té záležitosti, když v tom náhle začal útok s boku. Nějaký

rakouský poručík s druhého kopce nařídil své setnině, aby podnikla útok na Rusy. On sám vedl útok a přichvátal v čele svého mužstva stříleje sám z pušky na Rusy. Rusové byli překvapeni a první co jim napadlo, bylo zabít mne. Považovali mne za zrádce. Tři vojáci se po mně rozehnali bodáky a chtěli mi bodáky prokláti prsa. Jakživ jsem tak neuskakoval jako tehdy. Zasáhli mne sice několikrát, ale způsobili mi pouze lehká škrábnutí. Utíkal jsem několik yardů co nejrychleji jsem mohl a zatím se Rakušané přiblížili tak, že Rusy zahnali. Ustoupili jsme a Rusové se nás jali pronásledovati.

Utíkal jsem asi 500 yardů a zapadnul jsem po pás do sněhu. Poručík utíkal se mnou a jeho vojáci utíkali za námi. Když jsem se dostal na místo, kde jsem mohl vydechnouti, obrátil jsem se k poručíkovi. Nadal jsem mu hovad, čuňat a dal jsem mu vůbec všechna jména, jež jsem si mohl vymyslet. Kdybych byl měl při sobě šavli, byl bych ho snad probodnul. Privil jsem mu: “Což pak jste neviděl, že mne vystavujete nebezpečí býti zabitu od Rusů, vy pitomý pse?” A ku podivu, on se mnou souhlasil! Připouštěl, že vyvedl pošetilost!

Zatím se v boji pokračovalo. Ale Rusové nabyli převahy. Naše oddíly na kopcích kolem dokola byly vypuzeny. Většina jich byla vyhnána ze svých stanovišť následkem překvapení. I můj vlastní sluha byl zajat. Byl odveden do ruských řad, ale chudák prosil, což bylo velice pošetilé, aby mu dovolili se vrátit. Byl mi velice oddán. Privil, že má všechny mé věci u sebe a že mi je musí odevzdat. Rusy to bavilo a řekli mu, aby tedy šel. A on skutečně našel zpáteční cestu k nám a vypravoval nám žertovné věci. Přinesl zprávu, že náš plukovník a celý jeho štáb byli zajati. Plukovníka našli ještě spícího ve spacím pytli v zákopu. Křičeli na něho: “Vstavaj!”, ale museli mu teprve zakřičeti do uší, aby se zbudil. Ani střelba ho neprobudila. Pak ho vytáhli z pytle, pouze napolo oblečeného.

Čekali jsme marně ve vzdálenosti asi 600 yardů za místem, kde jsem byl zajat, a doufali jsme, že budeme znovu zajati. Pitomý rakouský poručík byl svolný přeběhnouti se mnou. Ale po dvou hodinách jsme se čekání nabažili. Rusové místo aby přišli tam, kde jsme byli, ustoupili vzavše s sebou veškeré naše zásoby z vesnice. Pomalu jsme kráčeli a setkali se s několika opozdílci. Zbytek našeho pluku byl shromážděn nedaleko za vesnicí. Má setnina byla pryč, ale pluk byl znovu zřízen zálohami a já jsem dostal novou setninu. Bylo nám nařízeno znovu dobýt svých stanovišť, ale Rusové je zabrali a opevnili. Drželi je dobře a tak jsme nakonec ustoupili asi o třicet kilometrů na uherské území.

Trápil jsem se v duši, že se mi nepoštestilo zůstat v zajetí podruhé zvláště proto, že jsem měl ten den 30.000 korun v peněžence. Byly to peníze plukovní, které jsem právě obdržel. Byl bych je rád přenesl na ruskou stranu. Nenáviděl jsem poručíka, že

mne vyprostil. Zabil sice dva Rusy vlastní rukou, než mne vysvobodil, ale necítil jsem k němu vděčnosti; ba to mu u mne jenom přitížilo.

Překvapení od Rusů.

Ruský útok pokračoval a my jsme ustupovali k vesnici jménem Vyrava. Celý únor jsme prožili na tom místě. Byl to počátek stálé zákopové války. 1. března učinili Rusové překvapující útok. Následovala pak řada strašných bitev a srážek. Byli jsme ohavně zřízeni. Naše divise pozbyla 1.500 mužů za jediný den. Já jsem měl, jak obvyčejně, svůj úsek v nejhroší části a pozbyl jsem téměř celou setninu. Pouze čtyři z mých lidí mi zůstali. Náš prapor byl zmenšen na polovici. Celá jedna setnina byla zajata.

Den na to byla naše stanoviště převzato čerstvými silami. Byl jsem odeslán do vesnice vzadu, abych tam svou setninu obnovil. Boje trvaly až do 7. března. Od 8. do 21. března byl úplný klid. Konečně nadešla chvíle, abych se rozloučil s Rakušany. Nečekal jsem, že to bude tak brzy. Částečně mne to překvapilo.

Dostali jsme telefonickou zprávu v noci 20. března, že Rusové se chystají provéstí příštího rána všeobecný útok. Nevěřili jsme tomu. Ale dávali jsme pozor. Povšimnul jsem si, že na ruské straně je veliký rozruch. Moji poddůstojníci šli na výzvědy a vrátili se se zprávou, že viděli mnoho Rusů postupovati k našim zákopům. Soustředovali prý se ve velkém počtu. Bylo to tedy pravda; připravovali veliký útok. Nestaral jsem se o to. Stále jsem prohlašoval, že tomu nevěřím. Řekl jsem svým lidem, aby šli spát. Byli však příliš vzrušeni. Vymluvil jsem jim to a pravil jsem, že asi považovali stíny za vojáky. Vrátili se a chtěli, abych jim dal nějaké rozkazy. “Běžte si lehnout a spěte,” pravil jsem. Odešli v jakémisi úžase. Jistě si o mně myslili, že jsem se zbláznil. I můj sluha se mne přišel otázat, co má dělati. “Zůstanu vzhůru a budu dávat pozor,” pravil. “Ne,” pravil jsem mu, “nijak se zbytečně netrap! Já si půjdu lehnout a ty běž také spat.”

V noci přišel rozkaz od plukovníka, abychom byli připraveni. Rusové prý se chystají k útoku a my máme držeti posici do posledního muže. “Dobrá,” řekl jsem si; “zůstaneme zde do posledního muže!” Dva z mých poddůstojníků přišli znovu v noci a chtěli věděti, nemají-li svolati mužstvo, aby se přichystalo. “Jděte spat!” pravil jsem.

Čekaná na přeběhnutí.

Rusové učinili útok právě před svitáním. Uslyšel jsem o tom ve svém zákopu, ale nehnul jsem se. Moji poddůstojníci přišli znovu a chtěli vědět, co mají dělat. Jak mi říkali, střílelo se již na všech stranách. Privil jsem, že jsme dostali pouze rozkaz, abychom drželi své posice. “Má se střílet?” tázali se. “Ne,” odpověděl jsem. Dalo mi dost práce, abych své mužstvo udržel v klidu. Stali se nervosními. Bitva zuřila kolem dokola. Celé setniny se vzdávaly na pravo i na levo. Rusové postupovali na všech místech. Jeden z mých vojáků vystřelil ze samého rozčilení. Napohlavkoval jsem mu. Vyndal jsem revolver a prvil jsem: “Zastřelím prvního, kdo se pokusí opustiti své stanoviště a utéci. Máme pouze rozkaz držeti své posice a nic více.” Moji poddůstojníci bručeli, ale poslechli.

Rusové nás již přešli s prava i s leva. Náhle jsem je viděl, jak jdou k našim zákopům. Dal jsem jim znamení, aby šli blíže. V té chvíli vyskočil ze zákopů jeden z mých poddůstojníků a utekl. Nechal jsem ho. Teď teprve mé mužstvo, jak se zdá, pochopilo. Vylezlo ze zákopů a kynulo Rusům, aby nestříleli.

Vyšel jsem v jeho čele a Rusové zvolali: “Officer!” Přitakal jsem a šel jsem k nim. Oni mne přešli a dali mi pokyn, kudy mám jíti. Tentokráte jsem byl rozhodnut nepozbýti své výhody. Šel jsem za svými vojáky, kteří teď utíkali jako zajíci a tak jsme se dostali k návrší, za nímž ruský oddíl byl seřazen k výstřelu z pušek. Jeho důstojník pokročil ku předu a řekl mi, abych zašel za jeho lidi. Pokládal jsem to místo na nebezpečné, zvláště když mužstvo brzy se jalo střílet a bylo mu odpovídáno od několika vzdálených setnin. Žádal jsem důstojníka, aby mne nechal jíti dále. On však to odepřel a prvil, že je nám docela dobře tam, kde jsme. Vstal jsem a chtěl jsem si zapáliti cigaretu, když v tom přišel ke mně ruský voják a surově se domáhal na mně té cigarety. Podíval jsem se na něho a odmítnul jsem. A tu mi hrozil. Důstojník to uviděl a zavolal ho. Řekl mu několik slov, a voják se vrátil, pozdravil mne a omluvil se. A pak jsem mu dal všechny cigarety ze své schránky.

Strašně bych se byl rád dostal pryč. Ale potřetí jsem už ze zajetí vyproštěn nebyl. Důstojník konečně dovolil, abychom odešli. Šli jsme lesem, až jsme se dostali z dostřelu pušek a dostihli jiné zajatce ve vesnici. Teď jsem se teprve cítil v bezpečí. “Teď mne už Rakušáci nedostanou,” pomyslíl jsem si. Náhodou jsem se vzdal také já armádě jenerála Radka Dimitrijeva. V té době byl jeho hlavní stan přeložen. Byl v

Pilsně, kam jsme byli dopraveni vlakem. Byl jsem vyslechnut a podal jsem přesné údaje o všem, co jsem věděl. Jakmile se Rusové dověděli, že jsem Čech, přišli mne přivítat a říkali mi bratře. Náš vlak nás postupně provážel Jaroslaví, Ravou ruskou a Sokalem, a 1. dubna jsme přijeli do Kijeva. Tam jsem měl již týdenní odpočinek a oddychnul jsem volně, ačkoliv jsem byl válečným zajatcem.”

IV.

Život v Sibiři.

V Miláně, 27. března.

Dva důstojníci, kteří mi podávají tuto zprávu, přijeli do Kijeva za sebou v přestávce tříměsíční. Jejich příhody od té chvíle znázorňují příhody stotisíce Čechoslováků, jimž se dostalo stejného zacházení od Rusů a již byli po případě posláni do četných táborů, roztroušených po širé říši Ruské. Tisíce jejich krajanů za tisíci se vzdávaly podobným způsobem. Někteří náleželi českým plukům, jiní bojovali jako jednotlivci nebo jako malé složky rakouských pluků. První obyčejně měli dříve příležitost “přejíti” k Rusům. Jiní následovali později, po četných dobrodružstvích, jak tomu bylo v případě kapitána “S,” a ostatek sloužil až do vypuknutí ruské revoluce. Ti, kteří ke své veliké mrzutosti nikdy neměli příležitosti se vzdáti, nepatří ovšem do těchto příběhů. Ale nezůstalo jich mnoho a v posledním roce války nastalo veliké roztrpčení mezi vládními živly a Němci ve Vídni, když vešlo ve známost, že se toho času Čechoslováci hromadně vzdávají a že málo českého vojska zůstává v rakousko-uherské armádě.

Zatím vyjednávali Čechoslováci v Rusku s Rusy a mezi sebou. Tvořili vlastenecká sdružení, k nimž přistoupili téměř všichni zajatci, a byly to právě tyto vlastenecké spolky (zřízené jednak stálým písemným spojením s Petrohradem, Moskvou a Kijevem a jednak návštěvami schopných vůdců a konečně samým Dr. Masarykem), které dodávaly prvky, z nichž byly vytvořeny legie, náhle se proslavující. Oba důstojníci mi vylíčili do podrobná vývoj jejich národní armády v Rusku a v Sibiři, a podám tedy vypravování obou.

Kapitán “N”, jež jsme zanechali v Kijevě, pokračoval:

“Prvního ponížení jsme se dožili v Kijevě, když jsme tam kráčeli městem jako váleční zajatci s německými důstojníky! Nečinilo se rozdílu mezi námi a jimi. Vyšli jsme ze styku s milými, intelligentními důstojníky na frontě a dostali jsme se do rukou byrokratickým úředníkům v zázemí. Tito Rusové, žijící doma, nemohli nás chápat. Pro ně byl Čech velmi často pouze Rakušanem.

Protestovali jsme, a to tak energicky, že nám slíbili odloučiti nás. Při příchodu do zajateckého tábora v Kijevě bylo provedeno jakési odloučení. O své újmě jsme se seskupili dohromady a nestýkali jsme se s Němci a Maďary. Byli jsme vsazeni týž den do vlaku, a bylo nám řečeno, že cílem naší cesty je Moskva. Cestovali jsme s Poláky a bosenskými Srby a měli jsme vyhrazen pro důstojníky velmi pohodlný vůz druhé třídy. Rakušané a Maďaři byli odděleni.

Dvojí nepříjemný náraz.

První náš náraz, jenž nás značně vyvedl z našeho obdivu pro Rusko, bylo ukrádání našeho vyměřeného platu ruskými důstojníky a úředníky. Bylo nám řečeno, že dostaneme půl druhého ruble denně. Dostali jsme však pouze polovici té částky za ty dva dny, které jsme strávili v Kijevě. Myslili jsme, že se to stalo nedopatřením. Ale v této zvyklosti se pokračovalo. Naši vojáci si stěžovali, že většinou nedostali nic. Ohražovali jsme se proti tomu v různých dobách, ale vždy nám bylo řečeno, že jsme obdrželi plnou částku. Byla totiž vyplacena dozorcím důstojníkům ve vlaku a mělo se tudíž za to, že oni nám ji vyplatili rovněž. Několik málo důstojníků bylo sice poctivých a dalo nám plnou částku, ale většina tak nečinila. Pro nás důstojníky to bylo sice také nepříjemné, ale pro mužstvo to bylo ještě horší. Ti dostali málokdy něco, neboť ruští důstojníci považovali za své svaté právo, zastrčiti do kapsy všecko, co bylo určeno pro naše mužstvo.

Nehledíc k této nepříjemnosti, byli jsme skoro rádi, že jedeme do Moskvy. Venku bylo velmi zima, ale náš vůz byl vytápěn. Mohli jsme si zajít v každé stanici do bufetu a nakoupiti si tam teplých jídel nebo nápojů. A místa ku spaní bylo v našich vozech nadbytek. Když jsme přijeli do Moskvy, dověděli jsme se, že jedeme do Sibíře. To byla druhá rána. Četli jsme tak mnoho o hrůzách Sibíře, že jsme si ji představovali jako prokletou zemi. Mýlili jsme se, jak jsme později seznali, neboť Sibíř může býti velmi rozkošnou krajinou k pobytu, a já dokonce toužím se tam navrátiti; ale v té době se mi zdálo, jakoby zvětšovala naše neštěstí. Vzpomínám si na

zoufalý pohled nás všech, když jsme se o tom dověděli.

Ve stanici moskevské jsme strávili celý týden, jedíce a spíce ve vagonech. Jít do města nám ovšem dovoleno nebylo, ačkoliv bychom si tam byli velmi rádi zašli. Ale předpisy pro zajatce byly přísně prováděny. Konečně náš vlak vyjel na dlouhou, únavnou cestu do Sibíře a od toho odjezdu jsme byli nešťastní. Mnozí z mužstva onemocněli úplavicí. I já jsem ji dostal. Několik z našich vojáků zemřelo. Žádal jsem si lékaře, ale bylo mi řečeno, že ho není třeba. Úplavice prý není nic vážného. Dali nám několik opiových pilulek, které nám trochu pomohly. Osm dní jsem ležel bezvládně, neschopen jsa jísti, pítí nebo sebou pohnouti. Přejeli jsme veliké mosty přes Volhu a dostali jsme se do malebných končin urálských. V té době zemřelo deset našich vojáků.

Doba pro úvahy.

Bylo nás ve vlaku 30 důstojníků a asi 1000 vojáků. Zotavoval jsem se pomalu a druhý týden se zastavil náš vlak v prvním velikém městě sibiřském, Kurganu. Měli jsme tu pobýti nějakou dobu a byli jsme rádi, že si odpočineme. Kurgan je typické sibiřské město s nějakými 30.000 obyvatelů a s velikými širokými ulicemi. Všecky jeho domy jsou stavěny ze dřeva nebo z klad. Naši vojáci byli umístěni v táboře a odděleni od nás, ale my jsme dostali velmi pohodlný dům ve městě. Teď, když jsme byli v Sibíři, daleko od nynějších válečných zmatků, měli jsme pokdy k přemýšlení a k úvahám. Mnozí z nás již vykládali o záměru dostat se do ruské armády. Nedoufali jsme, že tam budeme velice dlouho, poněvadž jsme stále ještě mysli, že válka bude krátká. Ale někteří z nás, kteří jsme v ní byli od začátku, byli bychom si přáli viděti také její konec. A jediná cesta k tomu byla připojit se k ruské armádě. Ale potřebovalo by nás Rusko? Mělo tolik milionů nováčků, ze kterých si mohlo vybírat, že sotva vědělo co s nimi.

Malému počtu Čechoslováků bylo dovoleno bojovat s ruskou armádou. Byli to ponejvíce mužové, kteří zůstali blízko Kijeva a dostali se do styku s důstojníky z fronty. Byli organisováni ve vyzvědačských a útočných četách v počtu od třiceti do padesáti mužů a byli zvaní “družinami” čili “bojovníky smrti”. Nemínili se vzdáti za žádných okolností. Měli buď bojovat nebo zemřít. Kdyby byli bývali zajati od Rakušáků, byli by ovšem bývali popraveni jako rakouští poddaní. Bojovali dobře na mnohých místech a později se jich použilo jako prvních základů pro naše legie. Ale to

bylo dávno před tím, než Rusové svolili k jich utvoření.

V Kurganě byli zajatci pod mocí místního velitele, polského plukovníka, sympatisujícího s Rakouskem a obdivujícího se všemu německému. Císař Vilém by nebyl našel poslušnějšího sluhu než byl tento plukovník, a císař František Josef by ho byl mohl učiniti jedním ze svých dvorních komořích. Když jsme se dostali do nějaké vády s Maďary, Rakušáky nebo Chorvaty, vždy byl na jejich straně a nadal nám. Často nám říkal: “Co jste vy Čechové jiného než sběhové? Víte, že byste byli zastřeleni jako zrádcové, kdybyste se vrátili do Rakouska? Mohli byste býti rádi, že jste zde!” Jindy mi řekl: “Já jsem lepším Rakušanem než vy!” A já jsem s ním souhlasil.

Krutá rána.

Když jsme strávili v Kurganu asi tři měsíce, událo se něco, co vzbudilo u nás nejtrpčí rozhořčení proti plukovníkovi. Úřady v Petrohradě, které uslyšely o činu 28. pluku pražského a chtěly nám projevit zvláštní přízeň, rozhodly se, že všichni důstojníci tohoto pluku mají býti propuštěni na čestné slovo a že jim má býti dána volnost. Telegram obsahující toto rozhodnutí byl poslán našemu plukovníkovi. On jej však před námi úskočně zadržel a místo toho jej ukázal nejstaršímu rakouskému setníkovi, jenž si vždy chtěl osobovati nad námi vládu. Rakouský setník přišel ke mně se vztekem a pravil, že my Čechové pokračujeme ve zradě a že nemáme práva přijímati laskavosti od ruské vlády. Já jsem mu však řekl, by se staral o své záležitosti, a že my Čechové máme právo přijati volnost, je-li nám nabízena, aniž by on k tomu přičiňoval nějaké poznámky. A teď jsem řekl druhým českým důstojníkům, že nám byla dána volnost rozkazem z Petrohradu, a že plukovník odpírá sděliti rozkaz s námi. Jejich rozhořčení bylo strašné. Byla to nejkrutější rána, jakou jsme kdy dostali.

Důstojníci jako tento plukovník – a sešli jsme se s jinými, ještě horšího rázu – rozrušovali ruskou armádu a kazili ruský lid. Náš plukovník šel ve své darebnosti ještě dále. Když přicházely zprávy z fronty, dobré pro Rusy, zůmyslně je potlačoval a zatajoval před námi. Když však přicházely špatné zprávy s pověstí o nějakém ruském neúspěchu, ihned je sděloval rakušáckým důstojníkům, kteří se jimi před námi chvástali a nás uráželi. Plukovník projevoval Rakušanům přízeň, kde jen mohl. Byli tam na příklad čtyři rakouští lékaři z Vídně; těm dovolil volně vycházeti a zříditi si

rozsáhlou praxi ve městě. Rusínský kněz byl rovněž veliký Austrofil a v různých úkladech se spojoval s Rakušáky proti nám.

My jsme si jich prostě nevšímalí. Odmítali jsme s nimi mluvit nebo udržovat s nimi nějaké styky. Se čtyřmi bosenskými Srby, kteří byli našimi přáteli, jsme utvořili klub třiceti československých důstojníků. Dopisovali jsme si s Petrohradem a dostávali jsme pravdivé zprávy o postupu války. Za nějakou dobu přišel rozkaz přidělit československé vojíny po venkově k sedlákům a dáti jim tak příležitost k práci; s každým takovým oddílem vojáků byl vyslán důstojník. Tímto způsobem jsme byli na čas rozptýleni všemi směry. Já jsem byl poslán s oddílem asi 100 Čechů do Moršinského Sěla, vesnice to vzdálené nějakých 120 kilometrů od Kurganu.

Milí sibiřští venkované.

Sibiřští venkované byli vesměs velmi přívětiví k našim vojákům. Všude s nimi zacházeli dobře a jen jsme se ukázali, již se k nám chovali jako k přátelům. Starosta Moršinského Sěla byl stařec, nejbohatší muž v osadě, ale neuměl ani čísti ani psát. Sibiřský venkovan, jenž se dovede podepsati, je již považován za velikého písmáka! Hned jsem přidržel vojáky, aby se učili rusky a aby se naučili také ruské abecedě. Učili se rychle a jednoho dne, když přišel vojenský důchodní toho okresu jim dáti plat v přítomnosti starcově, vyzval vojáky, aby mu podepsali stvrzenky. Všichni tak učinili obojím písmem, jak českým, tak ruským, aby se pochlubili, že se naučili podepisovati v obou řečích. Důchodní se na to díval s úžasem a bouchnuv potom pěstí do stolu, pravil starostovi: “Podívej se na tyto muže, jsou tu teprve několik měsíců a již umějí všechno napsat rusky. A ty a tobě podobní jste se v Rusku narodili a nikdy se nenaučíte ani podepsati své jméno!”

Celkem jsme v těchto vesnicích svůj čas nepromarnili. Seznámili jsme se se skutečnými ruskými venkovany a později nám dodávalo důvěry to vědomí, že jsou nám jednomyslně nakloněni. Také jsme se naučili, jak se k nim máme chovati, a když nastaly spory s bolševiky, věděli jsme čeho se od nich můžeme nadíti. Venkované byli do jednoho na naší straně v každém městě, v každé vesnici a v každé chalupě. Velice rádi chodí zdejší lidé na hony. Brzy jsme se k nim přidružovali tam, kde jsme, měli volnost. Já jsem si koupil jednohlavňovou pušku, tak zvanou bardanku, na střelení kachen a zajíců. Zvěře bylo všude hojnost, a po několika hodinách jsem se vždy vrátil se značným počtem kachen a se třemi nebo čtyřmi zajíci v bařochu.

Zajíců je všude hojnost a venkované jimi opovrhují. Nikdy jich nejedí a dávají je psům. Když jsme byli v Kurganu, mohli jsme kupovati zajíce po třech kopějkách! Vejce jsme kupovali 100 kusů po 60 kopějkách. Za půldruha ruble jsme mohli žít v hojnosti, ba v nadbytku. I šatstvo bylo laciné, takže jsem si mohl koupiti kalhoty za devět rublů. Šaty sem přicházely, jak se zdá, z Číny nebo z Japonska.

Návrat do Kurganu.

V měsíci květnu 1915 jsem se vrátil se svými lidmi do Kurganu k austrofilskému plukovníkovi. Ohlednost jeho ke všemu konání Němců, Rakušanů a Maďarů, kteří tam byli válečnými zajatci, nesla ovoce. Objevil jsem něco, co vysvětluje mnohé z potomních událostí. Pod snášlivým dohledem plukovníkovým zahájili rakouští, němečtí a maďarští zajatci zřejmý odboj proti ruské vládě. Němečtí zajatci – a Poláci byli právě tak činní jako oni – namlouvali lidu, že za válku je zodpovědna pouze vláda. Pobuřovali lid řečmi, že ruská vláda jej utlačovala, že byli otroky, a dělníkům namlouvali, že pouze pracovali v potu tváří svých pro ruskou vládu, nemajíce z toho žádného prospěchu. Kde mohli, pobuřovali dělné třídy a veškeré obyvatelstvo a říkali jim, že by měli svrhnouti tuto vládu. Veřejně se tak pracovalo v našem okrese, a ježto plukovníkové rázu našeho plukovníka byli spíše pravidlem než výjimkou, můžeme si představit, jak rozsáhlou propagandu zavedli tito němečtí a rakouští zajatci do celé Sibíře a do Ruska. Stali se morovou ranou a nebezpečím, kamkoliv přišli.

Důstojníci němečtí a německo-rakouští dávali obyčejně svým ruským vojákům-průvodcům po desíti kopějkách, aby se za ně odešli někam poveseliti, a umožnili si tak nestřežený rozhovor s obyvateli. V té době bylo Němcům dovoleno choditi do všech domů a obchodů ve vesnici a hlásati tam nespokojenost mezi lidem a potřebu změny ve vládě. Někdy dokonce shromažďovali hloučky kolem sebe a řečnili k nim. Někdy naši důstojníci zakročili a domlouvali Němcům, že nemají práva mluvit proti ruské vládě. To je uvádělo v zuřivost a kteréhosi dne urazil nějaký charvátský setník p. Koptu, velmi známého českého spisovatele a redaktora jednoho z našich pražských časopisů. Ten přišel z Petrohradu a organisoval Čechy. Charvátský setník veřejně nazval p. Koptu “zrádcem Rakouska” a dodal, že všichni Čechové jsou zrádci. A nic se s ním nemohlo dělat, když plukovník nechtěl vyslechnout žádnou naši stížnost.

Při té příležitosti došlo k bitce mezi Charváttem a Čechem. Ukrajinský důstojník naslouchal a přidal se k Němcům. Obdivoval se pouze Němcům a pravil: “Slované

jsou pouze druhořadé národy.” Jeden z našich důstojníků mu však odsekl: "Tak můžete mluvit pouze za sebe, ale ne za nás." Nepřátelství mezi námi vzrostlo tak, že plukovník byl konečně nucen oddělit nás od Němců, Poláků, Rakušanů, Maďarů a Charvátů. Ti byli dáni do zvláštního domu a my jsme žili konečně poměrně v klidu. Mnoho dní jsme se vzpírali seděti nebo jísti u stolu s některým z rakouských důstojníků. Náš "klub" pak byl velmi šťastný, mohli jsme se volně stýkati se svými krajany z Moskvy a Petrohradu a tu jsme ponejprve uslyšeli o záměru utvoření veliké vlastenecké organizace.

Nebylo nás však ještě tak mnoho, jako nás bylo později v roce 1916, a naše agitace byla obmezena na těch několik málo středisk, která se postupně utvářela. Pojednou jsme obdrželi zprávu, že máme býti přeloženi dále do Sibíře. Němci, Rakušané a Maďaři byli také skutečně přeloženi na nejzazší její konec - do Ust Kamenogorsku, na čínské hranici. Přáli jsme jim nejsopecnější půdy celého světa. Náš rozkaz naproti tomu zněl jíti do Išimu. Co je Išim, jsme nevěděli, ale nebylo to ani tak daleko. Je vzdálen nějakých 120 kilometrů severozápadně od Omsku. K naší veliké radosti obsahoval rozkaz další nařízení, že všichni důstojníci 28. pluku pražského mají nabýti svobody. Odešli jsme do Išimu asi s 200 vojáky. Ale počet naší důstojnické společnosti byl zmenšen na osm; ostatek byl poslán do jiných táborů.

"Frau Oberst."

Doufali jsme, že se tu sejdeme s jiným typem velitele než jsme znali. Ale byli jsme trpce zklamáni. Plukovník v Išimu byl horší než v Kurganu. Dřívější byl většinou pouze k Němcům snášenlivý a jim přející. Nový plukovník byl nepokrytým jejich straníkem. Za ženu měl Němku a právě ta měla nejvyšší velení. Brzy jsme o ní jinak nemluvili než o "Frau Oberst". A "Frau Oberst" byla veliká všetečka. Do všeho strkala nos. Vládla ve skutečnosti, sama, jak jsme později poznali, a jejího rozhodnutí se vždycky domáhali němečtí zajatci jako poslední instance. Co "Frau Oberst" chtěla, to se muselo státi. Vždycky mluvila německy veřejně se svým mužem, a on s ní mluvil touž řečí. A tak udělali z Išimu zajatecký tábor, který by byl mohl býti spíše někde v Meklenbursku než v Rusku.

Zdálo se, že "Frau Oberst" se užírá tajně vztekem, že nařízením z Petrohradu máme zajištěnu volnost. Proti nám však nemohla učiniti nic ani ona, ani její muž; zato se však mstili našim vojákům. Čeští vojáci byli drženi v barácích jako vězňové. Špatně

byli stravováni a špatně také bylo s nimi zacházeno. Byli nanejvýš zuboženi. Vypukla mezi nimi úplavice. Ale plukovník odepřel učiniti něco ku zlepšení jejich postavení. Naopak přitůžil železný řád a kázeň.

Přišla deputace švédského Červeného kříže, pověřená vládou petrohradskou, s velikými příděly potravinovými, darovanými soukromými dárci švédské vládě pro válečné zajatce. Plukovník jí nedovolil navštívit tábory a řekl, že vojákům se daří velmi dobře, a že pranic nepotřebují. A zástupci Červeného kříže odešli a skutečně nic nerozdali v Išimu. "Čechové jsou zrádci," říkal plukovník, a nebyl by dovolil, aby se jim čeho dostalo. Nebylo nám ani dovoleno psát si záznamy v baráku. O to se postarala "Frau Oberst", a tak se Petrohrad o ničem nedověděl. Vojáci nám říkali, že se jim nedává vůbec nic jíst, když si stěžují na malé dávky chleba, který byl velmi špatný a že jsou přísně trestáni za nejnepatrnější věci. Často byli vězněni a zavíráni na dva dny bez jídla, protože si stěžovali na stravu. Nedostávali mýdla k mytí. Byli namačkáni v dřevěných barácích a spali tam po třech nad sebou na holých deskách. Byli tak vyhladovělí, že slídili po kočkách a po psech v ulicích a když mohli něco takového dopadnouti, měli sváteční hostinu. Mnozí z nich zemřeli a pak byli bez velikých okolků vyneseni na hřbitov a tam pochováni, a hrob nebyl označen ani křížem ani značkou.

To vše bylo dílem "Frau Oberst", ošklivé, nestydaté ženské. Německému lékaři, jenž byl zajatcem, byla dána úplná volnost a stal se osobním lékařem "Frau Oberst". Ten také vykonával ohromný vliv. Co doporučil doktor, to se jistě muselo stát. Jeden rakouský Němec, jenž nechtěl býti poslán do vzdálených sibiřských táborů, prohlásil v Kurganu, že je Čech. Byl poslán k nám, a my jsme shledali, že je Němec jak poleno. Neuměl česky ani promluvit. Byl to pouhý podvorník. Udali jsme ho úředně plukovníkovi. Ale doktor a "Frau Oberst" zakročili a nepravý Čech zůstal. A potom tvořil s doktorem a plukovníkovou ženou v Išimu trojlístek, který budil hrůzu.

V.

Počátek organisace

V Miláně, 27. března.

Pokračuje se vyprávění událostí za první rok v Sibiři, podal mi kapitán "N" obraz

toho, co se dalo ve všech zajateckých táborech v Rusku a v Sibiři, kde Čechoslováci tvořili význačné skupiny. Ani ve snu se jim nezdálo, že za nějakou dobu později se stanou pány právě těch krajů, kde žili jako zajatci a že zaberou čáru v délce 8000 kilometrů (asi 5.060 mil). Doufali pouze, že budou některou chvíli převezeni nazpět jako dobře organisovaná národní armáda, aby bojovali proti Rakušanům a Němcům. Zatím si dělali neustále přátele z ruského lidu, zdomácnovali mezi ním, kamkoliv se dostali a tvořili malé místní spolky k ukrácení chvíle. Kapitán "N" pokračoval následovně ve svém vyprávění:

"Ještě koncem roku 1915 jsme se těšili svobodě v Išimi a zvykli jsme si nevšímat si "Frau Oberst". Zřídili jsme si důstojnickou jídelnu a žili jsme v poměrném přepychu za 1,5 franku denně. Nakupovali jsme lacino: zajíce za 3 kopějky, kuře za 7 kopějek, 100 vajec za 60 kopějek, libru mouky za 3 až 4 kopějky. Seznámili jsme se s ruskými rodinami v městě, jež se k nám chovaly velmi přívětivě a zvaly nás do domu. Byly velice vlastenecké. Poněvadž hraji dobře na housle, přihlášily se mi dvě mladé dámy v jedné ruské rodině za žačky, a mimo to jsem dával hodiny také v několika jiných rodinách. Utvořili jsme kvarteto, sestávající z jedněch prvých houslí, ze dvou druhých a z amerického harmonia. Mladé dámy, jež byly dosti pokročilé, hrály někdy s námi a tu jsme pořádali hudební večírky, o nichž "Frau Oberst" neměla tušení. Každý důstojník měl rodinu, kde byl vítaným hostem a kam měl právo pozvati i nás, a tak jsme dělali hudební večírky asi jednou týdně postupně v různých rodinách. Vedle toho jsme pořádali divadelní táčky, při nichž jsme konali sbírky ve prospěch našich zajatců neb jiných dobročinných účelů.

Takto jsme si zařídili ve městě velmi klidný způsob života, čekající buď na konec války nebo na to, že se nám podaří dostat se do československého pluku neb divise, kdyby došlo k jejich utvoření, když nás v tom stihla nová rána. Náš starý plukovník se svou německou "Frau" byl přeložen a přišel k nám jiný. Čekali jsme, že se dostaneme po lepšího, ale nový plukovník Karpov byl možno-li ještě horší než jeho předchůdce. Nevěda o nařízení stran naší volnosti, zbavil nás svobody znovu. Na štěstí netrvalo toto trýznění dlouho. Za měsíc přišel znovu rozkaz, že máme býti volni a brzy na to jsme byli přeloženi z Išimu do Ťumenu. Náš pobyt v Išimu však nebyl bez významu, neboť Išim se stal jedním ze středisk, jež jsme později měli osvoboditi z rukou bolševických a německých tlup a lid, jenž nás tam znal, přijal nás při našem návratu s jásotem. Tehdy se však naši důstojníci a vojáci nevraceli s houslemi, basami nebo harmoniem, nýbrž s ručnicemi, strojními puškami a děly, jež místní Sovět vypudily z města. Tentokrát jsme nepřišli jako poníženi zajatci a vězňové, nýbrž jak osvoboditelé a dobyvatelé.

Jitro svobody.

Ťumen je důležité město na sibiřské hranici. Náš rozkaz, odebrati se tam, přišel v květnu 1916. Zde se v první době utvářily věci veseleji pro naše národní a vlastenecké snahy. V Ťumenu byl velitelem ruský vlastenec, plukovník Dimitrijev, první dobrý Rus, s nimž jsme se setkali jako s velitelem města. Přivítal nás s hřejivým, přátelským úsměvem a řekl nám hned: "Vítám vás jako volné muže a ne jako válečné zajatce a dávám vám volnost, které si tak dokonale zasluhujete.

Slyšel již o Čechoslovácích. Mluvil s nadšením o našich plucích, které se raději vzdaly, než aby dále sloužily Rakousku, a pravil, že nás bude podporovati a nám dodávati odvahy k utvoření naší národní armády pod dozorem ruské vlády. To byla první povzbuzující slova, jež jsme uslyšeli od vysokého důstojníka od té doby, co jsme odešli z fronty. Dovolil nám odložit uniformu a choditi v civilních šatech. Šel dokonce i dále a dal volnost i našim vojákům. Těm bylo dovoleno ohlédnouti se po práci ve městě, a brzo ji také našli. Plukovník projevil nám ještě i tím důvěru, že ustanovil čtyři z našich důstojníků za censory pro veškerou poštu, která šla do Sibíře. Naše "osada" zde brzy vzrostla. Z původních 50 důstojníků nás brzy bylo 200. Vojáků bylo kolem 2000 a jak důstojníci tak vojáci se seznamovali s obyvatelstvem. Také Ťumen později podlehl bolševickému terroru, ale jako do Išimu tak i sem se vrátili naši vojáci a byli vítáni jako hrdinové a osvoboditelé.

Za hlavní stan jsme dostali hezkou, velikou, cihlovou budovu, jednu z největších v Ťumenu, a tam jsme zřídili veliký klub a zahájili československou národní organizaci. Přispívali jsme 10 procenty svého měsíčního platu na propagandu mezi naším mužstvem a dopisovali jsme si s Petrohradem, Moskvou a Kijevem. V té době jsme se dověděli, že první národní československé organizace byly utvořeny v Petrohradě za předsednictví M. Čermáka a v Kijevě pod jenerálem Červinkou. Následovali jsme tohoto příkladu. Ruský Čech Pavlů, redaktor z Petrohradu, byl naším hlavním vůdcem a organisátorem. Založil československý týdeník v Petrohradě pro všechny československé zajatce a ten jsme dostávali pravidelně. Tak jsme seznali, že mnohé jiné místní organizace byly utvořeny a že ve všech našich zajateckých táborech zavládla všeobecná touha navázati spojení.

Činná propaganda.

Pracovali jsme vážně pro naši "národní organizaci", která byla zřízena v Petrohradě, v Moskvě a v Kijevě a ke které postupně vstoupili všichni naši důstojníci i vojáci. Velikou radost jsme měli z toho, že s námi byl Dr. Straka, naše veliká právní autorita, jenž se stal členem naší prozatímní vlády v Rusku. Dr. Straka připravoval přednášky o příštím Československém právu a o našem národním zřízení politickém. Sepsal také 160 stránkovou knihu, která měla býti poslána za propagačním účelem do všech československých zajateckých táborů. Pořizovali jsme ručně opisy a každý důstojník se uvolil pořídit jeden opis. Kniha agitovala pro revoluci proti Rakousku a pro rozbití říše Rakousko-Uherské. Naše sbírky pro Fond Československé vlády dosahovaly výše 2000 rublů za měsíc. Poručík Z., jenž býval úředníkem magistrátu pražského, psal dobře rusky a sepisoval krátké články pro vysvětlení našich snah o samostatnost Rusům. My jsme zase tyto články opisovali a dávali jsme je do oběhu v ruských rodinách. Rovněž přispíval zprávami do místního časopisu v Ľumenu, aby vyložil, proč my Čechoslováci agitujeme.

Počet našich zajatců, kteří se za různých příležitostí dobrovolně vzdali, se velmi zvýšil. Již na počátku roku 1916 nás bylo více než 100.000. Část 28. pluku pražského byla znovuzřízena Rakouskem. Ta se rovněž vzdala 3. dubna 1915 u průsmyku Dukelského. 36. pluk mladoboleslavský se vzdal rovněž v květnu 1915. Rakousko je tehdy vyškrtlo ze seznamu pluků. Koncem roku 1915 se odhadoval počet našich dobrovolníků, bojujících s ruskou armádou, asi na pluk. O velikonocích v roce 1916 tvořili již brigádu. Bylo proto na čase utvořiti naši prozatímní vládu a podřizovati nadále dobrovolníky její pravomoci."

Ted' je však na čase vrátiti se k vypravování kapitána "S", které ve mnohých podrobnostech doplňuje vyprávění jeho soudruha a přenáší nás do dnů ruské revoluce v roce 1917. Kapitán "S", jehož vypravování jsem ukončil Kijevem, pokračoval:

"Byl jsem ponechán v Kijevě pouze den, a náš vlak se rozjel znovu ke Kursku, Dambovu, Penze a Samaře. Tu jsem seznal, že máme býti posláni na jihovýchod do Turkestanu; ale nám bylo celkem lhostejno, budeme-li posláni tam, nebo do Sibíře. Náš vlak postupoval pomalu k Orenburku, pak ke Kazalinsku, Turkestanu a Taškentu, kam jsme dojeli 21. dubna po dvacetidenní jízdě. Krajina, kudy jsme projížděli, byla většinou plochá, a Turkestan je rozlehlá, písčitá rovina s hubenými pouze pastvinami pro ovce, jichž jsme viděli četná stáda. Odjevše z Orenburku dostali jsme se do krajů kirgizských a počali jsme vídati muže s šikmýma očima a mongolskými rysy vůbec.

Správce tábora.

V našem transportu bylo pouze patnáct Čechoslováků a neměli jsme zvláštních výsad. Jeli jsme ve voze čtvrté třídy, který byl pouze uzpůsoben ku spaní dřevěnými příhradami. V Taškentě nám bylo řečeno, že budeme sice užívatí volnosti, ale že budeme nuceni chopiti se nějakého zaměstnání. Mne se otázali, chtěl-li bych převzít správu zajateckého tábora v Samarkandě. Okamžitě jsem přisvědčil. Neměl jsem ani tušení o velikosti té úlohy nebo o tíži zodpovědnosti. Odešel jsem hned na druhý den. Taškent byl již plný zajatců s mnohými Čechy, a značné množství jich ještě přišlo po pádu Přemyšlu. Transporty s více než 11.000 muži tehdy již přicházely. Samarkand je 300 kilometrů jižněji a dostal jsem se tam týž den. Vystoupil jsem ve městě, koupil jsem si občanský oblek za těch 100 korun, jež jsem měl při sobě v době svého vzdání a pak jsem jel povozem do tábora, jež jsem měl řídit a jenž byl vzdálen od města asi 7 kilometrů. Okamžitě jsem byl pověřen úřadem. Tábor hostil kolem 4.500 zajatců, z nichž bylo 2000 Čechoslováků; ostatek byli Maďaři, Rakušané a Rusíni.

Jel jsem do Samarkandu se šesti jinými důstojníky Čechy, z nichž měl každý rovněž spravovati tábor. Rusové měli k nám Čechům velikou důvěru, jak se podobalo, a my jí také nezklamali. Mým prvním dílem bylo oddělit Čechy, mé krajany, od ostatních a když jsem tak učinil, našel jsem téměř pro všechny zaměstnání v polní práci, kterou měli velice rádi. Zodpovědnost za tábor byla ohromná! Bylo' mou povinností dozíratí na každou podrobnost, na zásobování, vaření i na všeobecnou kázeň. Shledal jsem, že nemohu ani vykonati vše, co se po mně žádalo i když jsem vstával o páté ráno a pracoval do devíti až do desíti večer. Plukovník byl dosti laskav ke mně i k mým Čechům, ale ještě přívětivěji se choval k Maďarům a rakouským Němcům. Dal nám úplnou volnost od osmé ráno do osmé večer, a důstojníci i vojáci procházeli krajinou, jak jim bylo libo. Hlavní jejich zábavou bylo chytání ryb, ježto největší část dne trávili na březích řek a rybníků, kde byla hojnost vzácných ryb dokonce i pstruhů.

Všecko šlo dobře, až kteréhosi dne uteklo jedenáct Maďarů. Tu přišel rozkaz od turkestanského guvernéra, abychom byli drženi v táboře. Bylo to pro nás strašlivé soužení, a brzy nastaly časté srážky mezi mými muži a ostatními zajatci. Zvláště Němci byli velmi vyzývavi. Nazývali nás Rusofily a podpichovali jiné proti nám. Hrozili každému Rakušanovi, jenž s námi promluvil. Jednou jsem učinil prohlídku u několika německých důstojníků a našel jsem plné krabice udání na nás Čechy. Zničil

jsem jejich papíry a varoval jsem je.

Malaria se rozmohla v táboře: mnoho mužů jí onemocnělo a několik zemřelo. Také já jsem ji dostal a celé měsíce jsem byl tak sláb, že jsem se sotva držel na nohou. Na podzim vypukl také tyfus a vyskytly se též případy kurdějí. Naše potraviny se staly nepoživatelnými. Chléb byl sice docela dobrý, ale černý a maso i ryby byly vůbec špatné.

V zimě jsem organisoval všechny Čechy, a přistoupili jsme svými příspěvky k národní organizaci, která byla založena v Petrohradě. Pravidelně jsme dostávali "Československou revui" od Dra. Pavlů z Petrohradu a dovídali jsme se tak, co se děje v jiných československých táborech. Obyvatelstvo samarkandské, po většině Sarthové podobní Peršanům, v počtu 70.000, bylo k nám lhostejno. Povolení jít do města jsme dostali zřídka kdy a pak jsme byli doprovázeni ruským vojákem s nasazeným bodákem na pušce. Koncem dubna 1916 přišel rozkaz, aby všichni Čechoslováci byli přeloženi do Taškentu. Asi 160 důstojníků a 1.500 vojáků bylo vše, co z nás zůstalo. Odjížděli jsme do Taškentu s veselým srdcem, neboť jsme začali nenáviděti tábor samarkandský a nechtěli jsme tam strávit jiné léto.

Tvoření pluků.

Moji krajané v Taškentě požívali dosud svobody. Byly zde utvořeny tři tábory pro Maďary, Rakušany, Poláky a Rusíny a čtvrtý výhradně pro Čechoslováky. Ale každý tábor řídil český důstojník, a já jsem byl postaven v čelo Čechů, kterých se počítalo na 2000. Hned jsme zorganizovali politické sdružení a já jsem byl zvolen za jeho předsedu. Naše mužstvo bylo ubytováno v kasárně 5. ruského pluku, jenž byl na frontě a tak jsme měli plno času pro studium, cvičení a sport. Několik vojáků, kteří se nechtěli připojit k našemu politickému sdružení pro samostatnost Čech, bylo posláno do jiných táborů. Ale těch nebylo mnoho a nesouhlasili pouze v technických zásadách; když se pak dověděli, že Petrohrad naše sdružení schválil, vrátili se k nám všichni.

Činná propaganda byla již tehdy v proudu mezi naším mužstvem, aby vstoupilo do pluků, jež bylo navrženo zřídit v Kijevě. V červnu 1916 odešlo do Kijeva 700 našich vojáků a třicet našich důstojníků, kteří se dobrovolně přihlásili buď ke vstupu do "Družin" nebo do pluků, které měly konečně utvořit naši divisi. Dali jsme jim

velikou výslužku, a mnoho jiných by bylo chtělo jít za dobrovolníky, ale přišel rozkaz, že se "Družiny" již nemají utvářeti. Také já jsem se hlásil k odchodu, ale tábor byl proti tomu a prosili mne, abych zůstal, že mne potřebují, abych zůstal předsedou jejich sdružení.

Byli jsme ve styku se svými krajany v Ľumenu, Iřimi, Kurganu, Omsku, Irkutsku a v řetných jiných táborech a byli jsme celí uřaslí nad počtem řechoslováků, kterým se podařilo vyklouznouti z rakouské sluřby tím, ře se hromadně vzdali na frontě. Pověřná Brusilovova offensiva v r. 1916 náramně zvětřila náš počet, a mohli jsme se právem domýřlet, ře jsme daleko překonali počet 100.000 a ře se blížíme 200.000. To podněcovalo naše sebevědomí a povznášelo také naše vlastenecké city. Uvařovali jsme, kdyby nám Rusko pouze dovolilo, ře by se nám tu naskytovala vzácná příležitost zříditi velikou řekoslovenskou armádu, která by pomohla zřaditi rozhodnou ránu Rakousku a dobytí nám samostatnosti. A k tomu cíli jsme pracovali s velikou horlivostí a s nadřením.

Váhavé jednání ruské vlády nás zarářelo. Pokouřeli jsme se různým způsobem uspíšiti svou záležitost. Ale naše řadosti, abchom byli přijati k utvoření dobrovolnické armády, byly téměř řmahem odmítány. Bylo nám řečeno, ře Rusko potřebuje naléhavěji dělníků než vojáků a ře je nám vždy přístupno zaměstnání v továrnách na střelivo. My řechové pak prý jsme nad to vářeni jako dobří dělníci, lepší než Rusové. To mne přivedlo počátkem r. 1917 k tomu, ře jsem zařádal, abych byl poslán do muničních závodů. Chtěl jsem se tam naučiti každé práci, státi se předním dělníkem nebo řiditelem závodů a vřbec vším, řím bych mohl býti prospěřněřším, než kdyř trřím, kde jsem. Byl jsem hned přijat v továrně v Rostově u jezera Azovského.

Odeřel jsem z Tařkentu v únoru 1917 a cestoval jsem v obřanském oděvu, byv úplně propuřtěn ze zajetí. Projel jsem Kaspickým jezerem z Krasnovodřka do Baku na pohodlném parníku a cestoval jsem pak vlakem přes Kavkaz s jedenácti jinými řekoslovenskými důřtojníky. Přijel jsem do Rostova se svými soudruhy 20. března, den před tím, než jsme se dověděli, ře revoluce vypukla v Petrohradě. Přišel jsem právě v době, abych mohl býti svědkem pamětihodných výjevů v dílnách nebo továrnách, ale uviděl jsem mnoho mluvení, hostění a po případě i "postění".

VI.

Ruská revoluce.

V Miláně, 27. března.

Výjevy, jichž svědky byli Čechoslováci při vypuknutí revoluce a jichž se zprvu účastnili nadšenými projevy, popisuje kapitán "S" v následujícím vypravování. Prvním dojmem Čechů bylo, že veškeré nesnáze, jichž zakusili od staré vlády, budou nyní odstraněny a že se jim dostane povzbuzení a podpory od republiky, jichž se jim nedostalo od císařství. Kapitán "S" pokračoval ve svém vyprávění následovně:

"Mého učení bylo na krátko. Naučil jsem se málo ze strojnictví, ale mnoho o revoluci. Daleko jsem neočekával takový výbuch, když jsem byl v Turkestaně. Toho dne, kdy jsem přijel do Rostova, města s více než 70.000 obyvateli a plného dělníků a továren, bylo vše klidno. Bylo tam již 1.700 Čechů v dílnách, do nichž jsem byl poslán. Byl jsem uveden do dílny a poukázán ke stroji pro rytí závitů na šrapnelových hlavičkách . . . Měl jsem tam dva dny přihlížeti a učit se. Druhého dne se úplně zapomělo na mé zaučování. Dělníci přišli do dílen vzrušeně hovoříce. Podivný rozruch se šířil po městě. V Petrohradě totiž vypukla revoluce, car se vzdal vlády, a byla prohlášena republika. Když se zprávy dostaly do telegrafních a telefonních úřadů, nechtěli tomu úředníci veřejných úřadů ani uvěřiti. Žádali o spojení s Moskvou a Petrohradem. Spojení s Petrohradem bylo přerušeno. Ale spojení s Moskvou se udrželo a nejen že potvrdilo tyto zprávy, nýbrž i přidalo mnohé podrobnosti.

Nebylo lze pracovati v tom rozčilení a po několika hodinách byla továrna zavřena. Všichni dělníci se vyhrnuli na ulici. Utvořili rozčilené shluky a Češi se k nim přidružili. Někteří z dělníků se asi dostali na zvonice, neboť všecky zvony se rozhoupaly a továrny se přidaly ke zvonění pískotem píšťal a sykotem páry. V naší továrně bylo asi 4.500 Rusů a 1.700 Čechů se k nim přidružilo k procházce městem.

Dělníci v jiných dílnách učinili totéž a přišly i jejich ženy a jejich děti: a všichni procházeli městem. Nastalo takové vzrušení a takové hnutí mezi dělnickým obyvatelstvem, že na ně nikdy nezapomenu.

Jásavý pozdrav republice.

Vypukly všecky utajené city, všecky dávno potlačované dojmy. Muži si stoupali na bedny, na prahy u dveří, na balkony, na vozy a na vagony a řečnili. Všechno tleskalo, mávalo rukama, kapesníky a klobouky a jásosem pozdravovalo republiku. Professor Maxa, jeden z našich vůdců, jenž byl delegátem naší prozatímní vlády v Rostově, promluvil rovněž, nejprve rusky a pak česky. Horoval nadšeně a velebil Rusy za to, co učinili. Vybízal nás Čechy, abychom byli pohotově a abychom učinili totéž. Ale nejprve abychom pracovali a bojovali a bojovali a pracovali, až Rakousko s Německem, tyto poslední samovládné říše, budou rozbity. Řekl, že všecky národy na zemi utvoří demokratické vlády a předpovídal slavnou budoucnost Rusku a bědy a rychlý rozvrat německé a rakouské samovládě. Netušil, bohužel, ani dost málo, tak jako netušil nikdo z nás, že nová ruská republika se brzy rozpadne v části a že rozvrat Německa a Rakouska bude dílem jiných činitelů. Ale my jsme byli zuřivě nadšeni. Republika nás uvedla v šílenství.

Naše továrna sestávala ze šesti budov. Ale ani prstem se v nich nehnulo po několik dní. Při tom však byla v tom vzrušení jakási známka umírněnosti. Uvědomělejší z dělníků se pokusili uklidnit své soudruhy. Pronášeli řeči velmi rozumné. Pravili: "Jest třeba, abychom se ukázali hodnými revoluce. Dříve jsme pracovali pro cara, teď pracujeme pro sebe, pro své ženy a pro své rodiny. Musíme být zárukou republiky. Musíme hleděti, aby naši vojáci na frontě neměli nedostatku střeliva v boji proti Němcům. Jděte pracovat, mužové, a konejte svou povinnost. To je nejlepší způsob, jak pomoci republice." Když takto mluvili, tu jsme my Čechové tleskali jednomyslně. Naši mužové se chápali rovněž slova a pronášeli podobné řeči. Také já jsem si vystoupil na jakousi bednu a mluvil jsem. Ale po celou tu dobu práce v továrně ochabovala. Dělníci se tam neradi vraceli. Řečnění a poslušání řečí bylo lákavou formou zahálky. Dílovedoucí se pokoušeli zjednat pořádek a hrozili. Za to však bylo pohroženo jim, že budou vyhozeni z práce dělnictvem.

Účinky v průmyslu.

Guvernér provincie byl sesazen. Byl ustanoven nový starosta. Byl ustaven výbor veřejné bezpečnosti. Byla utvořena vojenská stráž, poněvadž carská policie úplně

zmizela. Radovánky trvaly asi týden. První neděle byl svátek nade všechny svátky. Celé město se procházelo na ulicích. Posádka se přidružila k občanstvu. Všecky místní spolky byly venku. Byli jsme hrdi, že se můžeme také přiřaditi. Čechů bylo v továrnách kolem 3.000. V naší továrně nás bylo 1.700, ve slévárně 600, v koželužně 400 a značný počet byl roztroušen po různých závodech. Oslavovali jsme ruskou revoluci pod vlastními prapory a kráčeli jsme za Rusy. Asi za týden byl učiněn pokus přiměti dělnictvo ke stálé práci. To však se dožadovalo různých výsad. Pořádalo schůze, na nichž se domáhalo nových podmínek. Tyto byly: zvýšení mzdy, snížení pracovní doby a právo voliti si své dílovedoucí! Muži, kteří vydělávali denně 10 rublů, žádali 30; pomocníci, kteří měli 3 ruble, žádali 9; ti, kdo dostávali pouze kopějky, chtěli rube. Já jsem měl dostávat 20 kopějek denně jako učenník. Také já jsem se tedy domáhal zvýšení mzdy!

Továrna náležela společnosti se správou v Revalu. Ta vzkázala, že některé ústupky je třeba učiniti, ale ne ovšem v rozsahu dožadovaném. Dělnictvo vzalo záležitost do svých rukou a sesadilo řiditele. Ten se ovšem vzpíral, ale konec konců nezbylo společnosti než ho odvolati. Dílovedoucí byli sesazeni dělnictvem bez schválení řiditelstva společnosti. Dílovedoucí, jenž se nelíbil, byl prostě naložen dělnictvem na kolečka a potupně vyvezen z dílny a vyvalen na dvoře.

Přišlo se z deště pod okap. Dělnictvo si navyklo zahálce. V dílnách nebylo kázně. Čechové pracovali jako dříve, ale to se Rusům nelíbilo. Někteří z vůdců svazových obcházeli, a dávali nám na jevo, že máme jednati dle nich a ne se tak plahočiti. Nelíbilo se nám to vměšování. Naši lidé konali svou povinnost. Dozvěděl jsem se, že se totéž dalo v jiných továrnách a městech. Většina technických prací v té době byla vykonána našimi inženýry, kteří se uvolili pracovati, místo aby setrvali v zajateckých táborech. V Carycině, Mariupoli a ve mnohých továrnách u Kijeva a Rostova se stali Čechové řiditeli. V Simferopoli, Chersoně a ve většině továren na Krimu počali naši vojáci tvořiti většinu dělnictva. V oblasti urálské pracovali v dolech železných a uhelných a desetitisíce jich káceli dříví v lesích. V Nižním Novgorodě nakládali a vykládali lodě. Naši inženýři měli také značný podíl na stavbě železnic v Murmansku.

Rozvrat v armádě.

Možná že by továrny byly dále pracovaly se snesitelnou pravidelností, kdyby za

první revolucí nebyly následovaly jiné. První osudný úraz byl, že Kerenský nabyl moci. Jeho prohlášení, schvalující - ve skutečnosti však předpisující utvoření rad vojáků a dělníků - bylo počátkem konce. Rusko bylo podobno blázinci, v němž se největší blázní zmocnili vlády. Vojáci počali přicházeti domů z fronty. Putovali do měst s baňochy a puškami. Nejprve přicházeli jako osamělí sběhové, ale brzy pak v houfech. Tu jsme seznali, co se děje na frontě. Fronta se tříštila. To hned otevřelo oči nám Čechům. Rusko bylo ztraceno.

Vojáci se neptali po dovolení k odchodu z fronty; nacpali si prostě baňochy, zabrali si pro sebe vlaky a putovali k nejbližším městům. Z těch se svezli vlakem do jiných měst, a brzy viděla celá Rus přicházeti vojáky z fronty domů bez dovolení a oprávnění. Vojáci přicházeli do továren po desíti nebo dvanácti najednou a říkali dělníkům, že si jdou zabrat jejich místa. "Vy si vyděláváte v továrně denně třicet rublů a my v zákopech nic. Teď je zas na nás řada, abychom si vydělávali po třiceti rublech." Proti tomuto důvodu nebylo vlastně do namítati, jakmile se dostavila záplava zajatců. Ale dělníci domácí se nenechali jen tak snadno vypuditi. Po několik neděl, ba po několik měsíců se snažili klásti jakýsi odpor tomuto přílivu. Byli podporováni ostatními dělníky a zřizenci železničními. Sběhové z fronty nemohli přicházeti v takovém počtu, jak by si byli přáli. Kdyby Rusko nebylo bývalo blázincem, řízeným hlavními šílenci, bylo by bývalo možno je zachrániti. Možná, že by se byl mohl zavést pořádek v počínajícím chaosu. Ale na neštěstí dostávalo se nepořádným živlům den ze dne nového povzbuzení.

My Čechové jsme měli první nesnáz. Bylo nám řečeno, abychom se vyklidili z továren a postoupili místo vojákům, kteří přišli domů. Běříme prý jim chléb od huby a ruble z kapes. Asi 700 Čechů bylo propuštěno z naší továrny a bylo jim řečeno, aby se poohlédli po práci na venkově. Nezbyvalo nám nic jiného, že vstoupiti do vojska.

Předtucha bolševismu.

Než přišli bolševikové, měli jsme již předtuchu těch výstředností, k nimž vše směřovalo. Než uplynuly dva měsíce, bylo již slyšeti směs bolševismu v řečích. Socialističtí vůdcové přicházeli z Petrohradu a z Moskvy. Byli vítáni jako apoštolové s úžasem a obdivem a libovali si v osočování bohatých a zámožných vrstev. Říkali: "Pro koho jste pracovali před revolucí? Pro boháče! Kdo jezdil v hezkých kočárech? Kdo cestoval v první třídě železničních vozů? Milionáři, boháči a car! Teď bude

jezditi v první třídě každý dělník!" - Ale než jsem odjel z Ruska, viděl jsem bohužel každý železniční vůz první třídy vyvrácený z kolejí a sta jich leželo v příkopech rozbitých a zničených. Ani jediný dělník v nich nejezdil, za to seděly na nich jejich ženy a děti vyhublé, promrzlé, v cárech, hladové a vysílené.

Nastala reakce. Kerenský a jeho stoupenci seznali, že to spěje příliš daleko. Činili šílené pokusy v poslední chvíli zarazit vlak bezvládní, který pustili ku předu, ale který se teď hnal celou vahou a šílenou rychlostí se svými šílenými cestujícími dolů po svahu a do propasti. Z Petrohradu a z Moskvy přicházeli mužové, uvažovali s dělníky a s dělnickými radami. Připomínali počátek války. Mluvili o čestném závazku, který nutí Rusko bojovat se spojenci proti Německu a Rakousku. Ale to všechno bylo jako když hrách na stěnu hází. Každý den chodili noví řečníci a každý říkal něco jiného. Dělníci si popracovali dvě nebo tři hodiny a pak šli poslouchat řečníky. Nejhůře však bylo, když se zase otevřely kořalny.

Prodej vodky byl zakázán od začátku války, ale státní továrny měly ohromnou zásobu ve svých sklepech. Ta byla nedotčena. Revolucionáři toužili po ní. Rady dělníků se rozhodly sklepy otevřít. A tím byly otevřeny brány pekelné. Vodka, čistý líh, nebo kišmišovka byly nality do revoluce a požár revoluce vzplanul zlověstněji než dříve. Každý dělník se opíjel, a opilý Rus je hotov vraždit.

Příchod Leninův.

Německo pozorovalo toto peklo bystřeji než spojenci. Bylo jako tigr, chystající se skočtí na svou kořist. Censura byla uvolněna. Noviny měly více zpráv z Německa než od dohody. Nedlouho před tím jsme se dověděli o Leninově odjezdu z Curychu do Ruska. Jeho jméno bylo tehdy málo známo. Německo se rozhodlo učiniti je proslulým. Vezlo Lenina ve zvláštním vlaku s restauračními a spacími vozy pro jeho soudruhy. Německý konsul v Curychu jej vyprovázel na nádraží. Cestoval v knížecí nádheře jako pravý cestující první třídy, ze Schaffhausenu do Berlína. Německé noviny se tím nikterak netajily. Naopak. Právě německá vláda dodávala důležitost tomuto neznámému člověku a ohlašovala jeho příjezd do Ruska.

Jeho cesta Švédskem, jeho pobyt v Haparandě a jeho volný průchod frontou byly hlášeny. Teď si na to vše dobře vzpomínám, ale tehdy neměl nikdo ani tušení o důležitosti tohoto zvláštního cestujícího pro Německo. Teprve další události otevřely

nám oči, a poznali jsme pak, proč Němci a socialistický tisk mu přikládali takovou důležitost. O Trockém jsme slyšeli teprve později. Ale než Lenin vstoupil do Ruska, slyšel jsem již bolševické řečníky o tom vykládati. Přišli v květnu, aby popletli menševiky, které poslal Kerenský.

První bolševickou řeč jsem uslyšel od divokého, churavě vyhlížejícího emisáře, příšlého z Moskvy nebo z Petrohradu, jehož ostrý pronikavý hlas doprovázela ztřeštěná gesta. Privil: "Kdo chtěl mít válku? Chtěli jste ji vy nebo já? Chtěl ji někdo z nás dělníků? Ne, chtěl ji car, boháči, milionáři! A kdo bojuje ve válce? Bojuje car? Bojují boháči a milionáři? Ne. Bojují dělníci! Bojujete pro boháče. Pro milionáře proléváte svou krev a cedíte svůj pot. Přestaňte krváčet, přestaňte se dřít do úpadu a odstraňte boháče! Skrývají se v kraji. Jsou rádi, že jste zabíjeni. Vždyť takto vás počtem ubývá a jich přibývá. Je tu někdo, kdo chce jít do války pro boháče?" Rozumí se, že všichni dělníci hlučně prohlásili, že pro boháče do války jít nechtějí.

Bolševik pokračoval: "Rus je veliká země. Je to největší země světa. A je naše. Ta země je naše. Boháči na ni nemají práva. Ale vy a já máme na ni právo. Nikdo jiný. Banky, železnice, krásné domy a paláce budou naším majetkem. Peníze boháčů jsou naše. Máte právo žádati jich od nich. Nedají-li vám, máte právo si je vzít. A vezměte jim je všechny, kdekoli jim na ně přijdete. Tuto vládu vám dávají bolševikové. Přijmete-li náš program, budete mít všechno. Teď nemáte nic. Vezmeme továrny a dáme je vám. Uděláme řiditele obyčejnými dělníky a dáme jim váš plat a vás uděláme řiditeli a dáme vám jejich plat.

Koncem května přestalo všechno dělnictvo pracovat a továrny byly zavřeny.

První československá divise.

Bylo pro nás na čase odejít. Bylo to pro nás smutné zklamání. Ve třech měsících zničila ruská revoluce všechny naše naděje, které se pialy až k nebi. A již jsme se také dostávali do sporů s revolučními živly, jak dělníky tak i vojáky. Nejprve se domáhali našich míst v továrnách. Pak nás chtěli vůbec z míst vystrnadit. Kdybychom se byli tehdy jen trochu nadáli, co se stane, byli bychom vytušili z minulosti, co se nám chystá. Nehodilo se pro nás žádati o zpětné přijetí do zajateckých táborů. Revoluce je mínila zrušit. Rovněž jsme nemohli zůstat, kde jsme byli, protože jsme se stávali břemenem. Měli jsme pouze jednu věc na vybranou - vstoupit do našeho

dobrovolného vojska. Naši vojáci se tam již počínali trousiti. Nečinili tak již pouze z vlasteneckých pohnutek. Brzy to velely důvody sebeobrany. Mnozí z nás počali cítiti nutnost toho kroku prostým pudem. Naši bývalí zajatci ve všech stanicích sibiřských počali pociťovati potřebu užšího svazku. A spolčení a utvoření armády bylo nejužším spolčením vůbec. Proto pud přiměl ty, kdo byli ještě na váhách, aby žádali o přijetí k vojsku. Na štěstí nebylo to nyní daleko tak nesnadné, jako před rokem.

Naši vůdcové naléhali v prvních dnech revoluce na revoluční vládu, že je třeba utvořiti naši armádu. Vláda v prvních dvou měsících váhala a byla, jak se zdálo, více proti tomu, než vláda carská. Ale jednak přispěl k jejímu zřízení náš veliký vůdce, T. G. Masaryk, jenž přišel do Ruska brzy po revoluci, jednak koncem května i Kerenský, jenž vida rozpadání se ruské armády, rád dal svůj souhlas k utvoření československé armády, jež by vyvážíla některé ztráty. Kerenský nejen že dal svolení, ale i s náhlým zápalem vybízel k utvoření naší první divise. Masaryk a ostatní naši vlastenečtí vůdcové dali se rázně do díla a v krátké době utvořili brigádu ze dvou pluků našich vojáků, kteří byli v okolí Kijeva, a již v červnu byla utvořena divise.

Odešel jsem z Rostova 30. června 1917 s 250 muži, posledními, již zbyli. Když jsme odjížděli z Rostova, bylo nám jakoby chom prchali z hořícího města. Ale v jiných městech tomu bylo právě tak. Všecko bylo rozpáleno revolucionářskou činností, strana bojovala proti straně a nikdo nečinil nic užitečného. By to smutný odjezd a smutnější ještě pro nás, bývalé zajatce, po dvouletém ba delším vyhnanství, vzdálené od vlasti a nevědoucí, jaké bude z toho všeho vyvážnutí. Nabudou Čechy po tom všem samostatnosti? Nevzdávali jsme se sice naděje, ale Rusko nás krutě zklamalo. Teď bylo na nás buď bojovati úplně na svůj vrub, nebo se nějakým způsobem připojiti k dohodovým armádám. A o tom rozhodnouti měli naši vůdcové.

Národní vojsko.

Odejel jsem do Borispolu, nedaleko Kijeva. V Borispolu byly veliké tábory, kde byly utvořeny naše první pluky a naše první divise. Mužstvo pro druhou divisi, ke které jsem se měl připojiti, již přicházelo. Zanechal jsem své mužstvo v Borispolu a šel jsem podat zprávu do Kijeva. V Kijevě jsem se setkal s T. G. Masarykem a s radostí jsem slyšel z jeho vlastních úst, co je naším příštím úkolem. Jeho plány byly velmi prosté. Všichni Čechoslováci v Rusku a v Sibiři se měli spojit v národní armádu. Teď, když přišlo povolení, nesmělo se pozbyti ani chvilky, aby se ho

použilo. Mnozí důstojníci byli toho mínění, že když ruská fronta se drobí, jediné východiště je, abychom byli posláni do Francie a abychom tam bojovali po boku ostatních spojeneckých armád. T. G. Masaryk však toho mínění nesdílel. Dokazoval proti tomu, že Rusko nás potřebuje právě teď, kdy jeho vlastní armáda je v nejkritičtějších postavení. Vydal proklamaci, jejíž podobu si ještě teď dobře pamatuji. Ta byla poslána všem Čechoslovákům v Rusku a v Sibiři. Prohlašoval v ní, že je teď povinností každého Čechoslováka, aby vstoupil do národní armády. Ti, kdo ještě pracují v továrnách, že z nich mají odejít a ustoupit Rusům. "Ať Rusové pracují, zatím co vy půjdete bojovat na frontu. Jeť to boj za svobodu a na obranu naší vlasti!"

Poobědvali a povečeřeli jsme s Masarykem. V soukromém rozhovoru vysvětlil nám důstojníkům své názory. Když prý teď Rusové sbíhají s fronty, je naší povinností zaujati jejich místa. Je prý to sice smutné pro Rusko, ale že my mnoho Rusku vděčíme a že bojem pro Rusko bojujeme také pro sebe samy. Máme prý ukázati Rusům, že jsme praví vojáci. Vrátil jsem se do Borispolu v pevné víře, že za nedlouho budu o jednu více bojovat někde na ruské frontě, tentokrát však že to bude tváří v tvář Rakušákům a ne s nimi a jako jeden z nich, nosící jejich nenáviděný stejnokroj.

VII.

Bolševická revoluce.

V Miláně, 27. března.

První dvě československé divise byly konečně utvořeny v prvních měsících ruské revoluce a za vlády Kerenského a rovněž bojovaly první svou bitvu a vyvinuly se v československé legie. Revoluční vláda, jak již bylo pověděno, jakož i Kerenský, byli z počátku právě tak proti utvoření československého vojska jako byla proti němu vláda carská. Teprve až se ruská armáda počala rozpadati, až zavládl beznadějný nepořádek, a až byla fronta hromadně opouštěna, dal Kerenský svůj souhlas. Vykonal po frontě v měsíci květnu pověstnou řečnickou objížďku a napomínal ruské vojáky, aby setrvali ve svých zákopech; a tehdy také, když zároveň spešně naléhal na velitele, aby konali přípravy pro osudnou červnovou offensivu v roce 1917, nejen že přijal pomoc Čechoslováků, nýbrž v ně i skládal veliké naděje. Myslil si patrně, že by

mohli zachrániti situaci, kdyby vstúpili novou odvahu ruskému vojsku a dali mu příklad kázně.

Kapitán "S" pokračoval následovně ve vyprávění těchto událostí.

Hrdinský čin.

První příležitost, kdy Čechoslováci ukázali, co by mohli učiniti, kdyby byli ve velikém počtu, naskytla se v bitvě u Zborova. Kerenský činil seč byl, aby nadchnul ruskou armádu. Hlavní velení měl v rukou jenerál Kornilov. Nejlepší vojsko, jež bylo lze sehnati, bylo soustředěno na jihovýchodní frontě proti Rakušanům.

Československé pluky tvořily již na počátku června 1917 znamenitou "brigádu". Offensiva se počala koncem června. Finská divise, na niž Rusové více spoléhali než na své vlastní vojsko, byla po pravém boku. Československá "brigáda", sestávající ze dvou pluků a z prvků třetího, byla umístěna po boku levém poblíž Zborova. Naše brigáda se měla účastniti pouze jakési demonstrace. Stala se však hlavním činitelem. Když byl dán povel k útoku, rozběhli se Čechoslováci bez rozmýšlení. Finové zůstali o něco pozadu, postupující méně rychle. Rusové úplně selhali a nevyšli ani vůbec ze zákopů. Naše "brigáda" rázem zabrala první linii rakouských zákopů, hnala se pak dále, vzala právě tak druhou a konečně se dostala i do třetí, jež byla rovněž proražena.

Teď se ohlédli naši po Finích, kteří byli po pravé straně značně pozadu, ale kteří vidouce, jak chrabře si Češi vedou, přes to je následovali a učinili také svou práci. Ale po Rusech nebylo ani památky. Finové zajali 1550 důstojníků a vojáků, ukořistili čtyři zákopové hmoždíře a devět strojních pušek a jeden vrhač min. Čechoslováci zabrali vše před sebou. Zajali dvašedesát důstojníků a 3150 vojáků a ukořistili patnáct děl a veliký počet strojních pušek, z nichž většinu hned obrátili proti nepříteli. Když jsme o tomto výsledku uslyšeli v táboře borispolském, zavládlo ohromné nadšení a jásos. Úřední ruská válečná zpráva, kterou jsme četli několik dní na to, potvrdila úplně pověst o ohromném úspěchu. Byli jsme hrdi na své krajany. Na neštěstí nemohli však udržeti posice tak statečně zbrané. Nebyliť dostatečně podporováni vojskem vzadu a byli přinuceni k ústupu.

Počátek nové války.

Náš tábor v Borispolu byl rozsáhlý a se sousedními cvičišti mohl se státi stanovištěm četného vojska. Toho neustále přibývalo. Přicházelo ze všech končin Sibíře. Druhá divise byla sotva utvořena, když se již mluvilo o sestavení jiných. Rovněž byl utvořen pluk dělostřelecký a též pluk železniční. Bylo třeba nemalého vlastenectví se strany důstojníků a mužstva, aby šli do rozhodného boje proti Němcům a Rakušanům. Váleční zajatci jsou pravidelně rádi, že se vyhnuli boji a nebezpečí smrti. Ať mají jakékoliv nesnáze a strádání, je pro ně přece jen hlavní věcí, že mají po válce, a že jiní musí bojovat za ně. U nás Čechoslováků však tomu tak nebylo. Pro nás byla válka teprve v počátcích. Jak jsme se později doslechli, pokoušeli se vídenští demagogové namluviti o nás, že jsme zbabělci a zrádci. Naši vojáci však byli oproti tomu vlastenci a hrdinové. Předem obětovali své životy. Věděliť, že by byli hned po zajetí souzeni od Rakušanů dle stanného práva a že by byli hned buď oběšeni nebo hromadně postříleni.

Naše národní organisace v Rusku byla od prvního počátku ve styku s národní organisací v Paříži, která byla posléze uznána jako naše první Národní vláda dohodovými mocnostmi. Profesor Masaryk přišel do Ruska v květnu 1917 s výslovnou záminkou, aby dodal většího významu naší národní organisaci v Rusku a ve chvíli, kdy přišel, přestali se naši zajatci rozpakovati, mají-li vstupovati do naší armády. Po úradě s muži, kteří tvořili náš první výbor v roce 1915, schválil profesor Masaryk vše, co učinili. Rovněž měl příležitost viděti vážné nesnáze, za nichž jim bylo pracovati. Jak jsme seznali z vlastní zkušenosti, byli mnozí ruští důstojníci na počátku příznivi Němcům a pokračovali v tom i po revoluci. Ruská armáda byla nakažena těmito muži hned na počátku, a jejich otravný vliv pokračoval až do konce. Stará vláda jich nemohla použiti na frontě proti Německu nebo Rakousku, a tak byli umístěni jako velitelé stanic v zázemí, nebo daleko v Sibíři a byli jako malí samovládcové úplně nezávislí ve svých okrscích.

Zářivé výjimky byli velicí ruští jenerálové na frontě, kteří bez váhání přijímali důstojníky a vojáky, již se nabídli vstoupiti do vojska. Byli to jenerál Brusilov, Duchonin a Alexejev. A právě jejich prostřednictvím byly naše dva pluky sloučeny v "brigádu" již brzy v roce 1916. Ale nikdy neměly příležitosti bojovat jako celek ve skutečné bitvě až do června v r. 1917 u Zborova. Tehdy byly pod velením plukovníka Trojanova, jehož divise tvořila část jižní armády pod velením jenerála Brusilova. Proslulá offensiva Kerenského byla zahájena 18. června, a bitva u Zborova byla bojována 18., 19. a 20. června dle pravoslavného kalendáře (podle našeho 1., 2. a 3.

července).

Česko-slovenská rada.

K vůli porozumění následujícím událostem jest nutno vyložiti utvoření našeho Národního Shromáždění a činnost profesora Masaryka, jenerála Štefánika a jiných delegátů. Kdyby nebylo bývalo tohoto Národního Shromáždění, byli bychom ještě dlouho tvořili pouze malou, bezvýznamnou část ruské armády. Ale pod řízením vlastních krajanů a mužů, kteří představovali naši první Národní vládu v Paříži, jsme cítili, že bojujeme pod svým vlastním praporem za svou věc a že jsme přímo závislí pouze na své vládě. To činilo veliký rozdíl jak pro důstojníky, tak pro mužstvo v zajateckých táborech. Národní rada v Paříži se rozhodla utvořiti Národní Česko-slovenskou Radu na Rusi a předsedou ruské pobočky měl býti první delegát vyslaný z Paříže. A prvním delegátem, jenž tehdy přišel, byl profesor Masaryk sám. Před jeho příchodem a jako pro přípravu pro něj svolal náš výbor se svolením Ruské revoluční vlády Národní Česko-slovenské shromáždění do Kijeva. To se sešlo koncem dubna a bylo v něm šestadvacet delegátů ze všech částí Ruska. Ti přijali jednohlasně všecka předběžná opatření Národního Shromáždění v Paříži a za deset dní na to přijel profesor Masaryk. Jenerál Štefánik byl v Rusku od června r. 1916 do února 1917.

Od května r. 1917 byli jsme takto pod správou své uznané vlády. V letních měsících toho roku pokračovaly naše dvě divise ve svých přípravách pro vážnou válečnou výpravu a jednou z neposledních obtíží bylo sehnati potřebnou výzbroj, válečný materiál, střelivo a děla. Mnoho bylo v té příčině vyhraženo dovednosti a podnikavosti našich vůdců. Všecko v Rusku tíhlo k nepořádku a k rozkladu. Armáda se rozpadávala. Často nám byl poukázán materiál, kterého již dávno nebylo. Bylo sice doposud ve mnohých skladištích v zázemí plno zásob střeliva a děl, ale běželo o to, seznati, kde jsou a vymoci rozkaz, aby se mohly vzíti. Naše setniny, které byly umístěny blízko fronty, udělaly to kratčeji. Když přišly při svých pochůzkách na děla a materiál, sebraly prostě děla, střelivo a výzbroj, které zanechali ruští vojáci na frontě.

Bylo by bývalo snadno vyzbrojiti několik nových armád materiálem, který opustili ruští desertéři a z něhož později mnoho padlo v ruce Němců a Rakušanů. Co naši vojáci odvezli, bylo jako zachráněno před nepřítelem. V září jsme takto byli s to utvořiti dvě dělostřelecké brigády, pro každou divisi jednu, a ty byly hojně opatřeny

jak děly, tak střelivem. Naše velkolepá výzbroj působila později nemalou starost bolševikům a německým agentům, zvláště povětsnému Mirbachovi v Moskvě a právě proto, že věděli o celém materiálu, který byl v naší moci, trvali s takovou umíněností na odzbrojení našich pluků, než nám mělo býti dovoleno pokračovati v proslulém ústupu celou Sibiří.

Bolševická revoluce.

Uplynul měsíc září a nadešel osudný říjen se svým vzestupem bolševismu a neštěstím. Neboť bolševictví neznamenal pouze zkázu Ruska, zánik pořádku, stálosti a vážnosti k nejsvětějším zásadám civilisace, nýbrž také hrozilo, že nás pohlítí. Čím jsme byli my, - hrstka Čechoslováků, uprostřed milionů obavytelů Ruska, mezi nimiž se rozmáhaly šílené theorie bolševické? Nebezpečí bylo neobyčejně vážné.

Bolševická revoluce se počala 26. října v Petrohradě. Hrstka anarchistů, podnícených Leninem a Trockým a jejich stoupenci, se zmocnila Zimního paláce a vládních budov. Jeden z našich poslanců Národního Shromáždění byl té doby v Petrohradě. Vyjednával s republikánskou vládou 25. října a když se druhého dne probudil po "převratu", viděl, že tato vláda byla svržena, ale jiná že na její místo nenastoupila. Bolševici se stali nebezpečnými našim lidem. Bolševici vyhledávali naše vojáky ojedinele i hromadně, kdekoliv mohli, a hádali se s nimi a pokoušeli se je naplniti bolševickými ideami. Naše Národní organisace se stala, abychom se vyjádřili po rusku, Československým Národním Sovětem. Bylo tudíž snadno lidi takto poplésti. Když naši vojáci náleželi k našemu sovětu, bylo z toho usuzováno, že by měli míti tytéž myšlenky jako sověty bolševické. Teprve když naši vojáci uviděli výtržnosti bolševiků, uvědomili si plně rozdíl mezi našimi vlastními demokratickými touhami, které šly ruku v ruce se zásadami pořádku, kázně a úcty k představeným. Bystré vystřízlivění nastalo, když náš vlastní vůdce, profesor Masaryk, by se byl málem stal sám obětí bolševických nepokojů. Bolševici bombardovali jak známo Moskvu, nečiníce žádného rozdílu v budovách, a granáty dopadaly na hotel Métropole, kde náhodou bydlel. On i ostatní naši poslanci byli nuceni přesídliti do Kijeva.

Ukrajinské nebezpečí.

Bolševici počali pojednou hlásati potřebu ukončiti válku prostým ustáním v boji. Vojáci byli vyzýváni odhoditi pušky a přejíti k Němcům a přemluviti je, aby učinili taktéž. Zdálo se, že organisace našich legií k boji proti Němcům a Rakušanům bude bezpředmětnou. Celá ruská vojenská soustava zakolísala a počala se rozpadati v části a naše legie zůstávaly jedinou organisovanou mocí, schopnou boje proti nepříteli. Ještě bližší nebezpečí hrozilo našim divisím, když se počaly trousiti pověsti, že Ukrajina jedná o separátní mír s Německem a Rakouskem. To byla nejkrutější rána ze všech, ježto se vtírala otázka, co bude v tom případě s námi. Stali jsme se podruhé válečnými zajatci, vrženými do rukou svých nejhorších nepřátel.

V době říjnové bolševické revoluce konaly obě naše divise v Ukrajině službu jako záloha bezprostředně za frontou. Naše dělostřelecké pluky byly s nimi. První divise byla ve Volyňsku, základnou její byl Borispol u Kijeva a jenerální štáb byl v Poloném. Druhá divise byla v gubernii Poltavské, měla obsazenu dráhu a konala službu posádkovou a strážní. Jakmile se Ukrajina prohlásila za odloučenou a samostatnou republiku, ohlásila rovněž svůj úmysl zahájiti vyjednávání o separátní mír s Německem a Rakouskem. Bolševici odepřeli uznati její oprávněnost k takovému jednání, ale Ukrajinci byli volni činiti, co jim bylo libo v říši, která se rozpadala a kde nebyla uznávána jiná autorita mimo sílu. Byli jsme vydáni na milost vládě kijevské a bylo třeba veliké pevnosti a diplomatického taktu se strany našich vůdců a Národního shromáždění, aby se čelilo této situaci.

V Kijevě byly konány porady mezi našimi zástupci a Ukrajinskou vládou, které byly sledovány s krajní úzkostí těmi z našich důstojníků a vojáků, kteří poznávali vážnost situace. Naše kázeň zůstávala úplnou, naše poslušnost a oddanost k našim vůdcům byla neotřesená, a byli jsme hotovi provésti každý pohyb, který nám nařídili, za jakéhokoliv nebezpečí a s nasazením všeho. Myšlenka na jakékoliv vzdání nebyla nikdy brána na přetřes. Nemohla ani napadnouti nikomu z našich vůdců, a nebyl by se také připustil žádný rozhovor o ní. Bolševici ukrajinští a moskevští nechali plynouti čas. Neměli v úmyslu podniknouti nějakou offensivu nebo pokračovati ve válce jako ve vojenském podniku, a kdyby byli měli vůbec nějakou naději v úspěch, tedy myšlenka, že by mohli porušiti armádu německou a rakouskou ideami podobnými jejich, byla prostě ztřeštěná. Bylo to sice skutečně jejich snem až do toho dne, kdy počali vyjednávat o mír v Brestu Litevském, a možná, že také doufali, že i naše armáda se konečně rozpadne, až bude nakažena jejich ideami.

Zklamání propagandisté.

Kteréhosi dne, krátce před tím, než se započalo vyjednávatí o mír v Brestu, přišlo do jednoho z našich táborů poselstvo sovětových řečníků z Moskvy. Pohovořili s několika našimi důstojníky, ale shledali, že ti jsou málo přístupni jejich myšlenkám. Požádali tudíž o dovolení, aby směli promluvit k našim vojákům samým, bez přítomnosti důstojníků. Té doby měli naši vojáci plno příležitostí seznati, co bolševici zamýšlejí a naši důstojníci neměli pochybností o jejich oddanosti k sobě. Svolili tedy, aby bolševičtí řečníci k mužstvu promluvili. Setniny byly shromážděny a vyslechly řečníky, kteří proslovi rozohněné řeči. Mluvili prudce o kapitalistické válce, o zločinech boháčů, kteří, jak pravili, válku zavinili, a po vášnivých projevech vyzvali naše vojáky, aby vstoupili do jejich tlup a do rudé gardy a zničili boháče, kapitalisty a samovládné třídy.

Pak se řečníci rozhlédli, čekajíce na potlesk. Ale ani ruka se nepohnula. Naopak, jeden z našich vojáků se přihlásil k odpovědi a odpověděl jim velmi rozumně. Řekl jim několika slovy, že Rusové asi sami nejlépe vědí, na čem jsou, a že se Čechům nehodí, aby se mezi ně pletli. Jinak že ale také Čechové vědí, co se pro ně sluší a patří a to že jest - bojovati proti Rakušanům a Němcům, největším tyranům na světě. Dokud nebudou němečtí samovládci a rakouští utlačovatelé přemoženi a potřeni, dotud že nebude pro Čechy svobody a života, který by za něco stál, a proto že utvořili své legie a proto že jsou rozhodnuti je udržeti a bojovati za svou volnost, ať jim Rusové budou pomáhati nebo ne.

To byla chladná sprcha na bolševické řečníky, kteří se nezmohli ani na odvetu proti této přímé odpovědi. Bylo to něco tak odlišného od toho, co očekávali, že uznali svou porážku a odešli z tábora. Naši vojáci viděli té doby tolik přehmatů rudých gard a tolik zřejmého bezvládní, způsobeného bolševiky, že se jim protivilo již samo jméno bolševik. Po bolševických výtržnostech v Petrohradě a v Moskvě a po nepokojích v Kijevě jsme se málo stýkali s Rusy. Měli jsme však plno příležitostí viděti jejich práci v kraji a v malých stanicích. Bylo trapno viděti ukrutnosti, s jakými bolševické tlupy plenily a pustošily krajiny, kde jim to bylo možno, a ničily železniční materiál a veřejné budovy. Naši vojáci si mohli říci, že kdyby v jejich drahé vlasti, v Čechách, měly někdy nastati výjevy takového nepořádku a takového shroucení civilisace, že by nebylo ani zač bojovati, nýbrž že by bylo lépe jíti daleko do širých stepí nebo do divokých hvozdu, než býti svědkem takového úspěchu. Pouze plémě zavržené mohlo na takové věci pohlížeti a je snášeti.

VIII. Slavný ústup.

V Miláně, 28. března.

Českoslov. Národní Shromáždění v Rusku jednalo velmi prozřetelně po bolševické revoluci v říjnu 1917, když čekalo na další vývoj událostí. Vůdcům bylo udržovati styky s dvěma rozdílnými vládami, jednou v Petrohradě a druhou v Kijevě, neboť Ukrajina prohlásila svou samostatnost před koncem roku. Obě československé divise měly se svými přiřazenými formacemi dělostřeleckými a zákopnickými asi 50.000 mužů. Ty bylo nutno živiti a odívati a bylo třeba veliké dovednosti při opatrování zásob. Poněvadž obě divise byly na území ukrajinském (první na Volyňsku a druhá v gubernii Poltavské), uvolila se ukrajinská vláda, která udržovala stále přátelské styky s Čechy, zásobovati československé legie. Dokud se nerozhlásilo, že se Ukrajina rozhodla zahájit jednání s Německem a Rakouskem o zvláštní mír, nebylo neshod. Pak ale sledovaly události za událostmi velmi rychle a kapitán "S", jenž byl tehdy v Borispole, vypráví o tom následovně:

"Ukrajinská vláda, prohlásivši svou samostatnost, přejala dozor nad ruským vojskem na svém území a byla proto také povinna vydržovati vojsko naše. Naši vůdcové však při tom hájili stanovisko, že se nebudeme mísiti do vnitřních sporů ruských. Uvolili jsme se pouze držeti část fronty a střežiti skladiště ve vnitrozemí.

Situace zůstávala velmi kritickou v měsíci prosinci 1917 a v lednu 1918. Bylot' někdy nesnadno rozeznati bolševiky od bolševiků, jedny z Velké Rusi a druhé z Ukrajiny. Obojí pracovali stejně, pokud šlo o válku, totiž k ujednání separátního míru s nepřítelem. Brzy se ukázalo, že německý vliv pracuje v Kijevě a že němečtí emisáři tam již přišli. Brzy v lednu uslyšel jeden z našich delegátů u Kijevské vlády, že předběžné vyjednávání mírové se již započalo. Otázal se ukrajinských úředníků, je-li tomu tak, a bylo mu řečeno, že ano. Ihned sdělil svůj rozhovor professoru Masarykovi, jenž svolal Národní Shromáždění, nebo aspoň tolik členů, kolik jich bylo blízko Kijeva, a radil se s nimi. První ukrajinská vláda byla svržena, a germanofilský hetman, jenerál F., přejal velitelství a nejvyšší moc. Provedl tak skutečný vládní převrat, opíraje se o německou a rakouskou pomoc.

Naše Národní Shromáždění prohlásilo, že jest nuceno přerušiti veškeré styky s novou vládou, ježto zahájila vyjednávání o separátní mír. Přerušeni styků s vládou, na jejímž území bylo celé naše vojsko, znamenalo situaci náramně podivnou, než aby mohla trvati velmi dlouho. Brzy se mělo na frontě ustati v boji. Mělo býti prohlášeno příměří, s nímž naše vojsko nemohlo souhlasiti; proto muselo býti rychle jednáno, neměla-li naše vojska padnouti nepříteli do rukou. Naše rada se rozhodla odvolati hned naše vojáky z fronty a dopraviti je na frontu západní. Na dopravu vojska směrem severním na Murmansk nebylo lze pomýšleti, poněvadž kraj ten byl pustý. Nebylo tam potravin, železnice neměly vozidel, a bolševici by byli neustále znepokojovali.

Pochod Sibiří.

Jediné východisko zbývalo: dopraviti naši armádu Sibiří do Vladivostoku a pak po lodích, dodaných dohodou, do Evropy. Jak Ukrajinci, tak ruští bolševici dali k tomu svůj souhlas. Otázka našeho odzbrojení nebyla dosud nadhozena, ale za to bylo třeba rozřešiti několik otázek jiných. Všem našim plukům byly dány rozkazy, aby se ihned připravily na cestu k východu. Naše Národní Shromáždění nemohlo ani mařiti čas marným vyjednáváním s Ukrajinci, stran železniční dopravy našeho vojska, neboť Ukrajinci zradili dohodu. Kdyby se ukázalo, že tuto okamžitou dopravu nelze provésti, zbývalo jediné - vydati se na cestu pěšky. Naše celá první divise byla v této kritické situaci. V několika dnech byly její tábory strženy, její vojsko se střelivem, zásobami a děly se vydalo na cestu a pěchota se dala na pochod 200 kilometrový z Volyňska ku břehům Dněpru, směrem na Jakotin.

To byl počátek "ústupu 100.000", který se později stal slavným. Předvídali jsme sice mnohé obtíže, nesnáze a nehody, ale myslím, že málo kdo z nás si pomyslil, že za více než rok, totiž ještě na jaře v roce 1919, budou naše legie čekati v Sibiří na konec tohoto slavného ústupu. Vyšli jsme 15. února 1918 a za týden na to se přední oddíly spojily s druhou divisí v Jakotině. Hned na počátku se vyznačoval ústup šarvátkami a divise dněperská skončila svou cestu teprve po několika vážných srážkách.

Jest nepochybné, že Rakousko nám před odchodem naší divise z Volyňska učinilo prostřednictvím ukrajinské vlády nabídku, abychom se čestně vzdali, a náhončí císaře Karla nabízeli buď úskočně nebo vážně, že vzdáme-li se, nejen že s námi nebude

nakládáno jako se zrádci, nýbrž že budeme posláni domů, a že Čechy obdrží nad to úplnou autonomii. Tato nabídka mohla být našimi vůdci pouze s opovržením odmítnuta, neboť až příliš dobře znali rakouskou věrolomnost a zradu vůči našemu národu. Bylo ovšem zřejmo, že Rakušané a Němci vědí o našem rozhodnutí ustoupiti, a jak se mohlo očekávat, učinili proti tomu svá opatření. Naší divisi bylo při pochodu Volyňskem projíti přímo středem širého území, obývaného německými osadníky, kteří nám nebyli nikterak přátelsky nakloněni. Ti by byli patrně podávali nepříteli zprávy o našich pohybech. Ale my jsme se brzy dověděli, že německé a rakouskouherské vojsko koná kvapné pochody, aby nás předstihlo a zabránilo nám v ústupu. Kdyby se jim to bylo podařilo, byl by býval náš podnik zmařen v samém počátku. Ale naši zvědové byli rovněž všude činni, a tak se nám podařilo uniknouti pronásledovatelům.

Pronásledování ozbrojenými automobily.

Poprvé se střetly naše oddíly s nepřítelem u Žitomiru, nebo jak se také říká u Žitoměře. Byla to krátká potyčka s oddíly německými, vyslanými za námi v ozbrojených automobilech. Některé z těchto automobilů dohonily naše vojsko, a to je nechalo proniknouti hodně daleko za poslední kolony. Potom však zahájily na ně s obou stran silnice střelbu naše setniny, které byly připraveny, aby je zastavily. V prvním voze byl důstojník, který vystrčil náhodou hlavu z automobilu právě ve chvíli, kdy naše strojní pušky počaly páliť. Hlava mu sklesla, aby se nikdy již nezvedla, a vojáci zastavivše vůz vyskákali z něho. Jak jsme se potom dověděli, byli dva z nich zabiti a ostatní zajati. Ostatní automobily, které jely za tímto, stihnul podobný osud. Žádný z těchto automobilů, které byly tehdy poslány, aby nás pronásledovaly, se nikdy nevrátil ke svým.

Podruhé jsme se srazili s Němci u velikého mostu přes Dněpr nedaleko Kijeva. Bylo nám to výstrahou, že jsme se pak nevydali na ústup ani o minutu dříve, než bylo třeba. Němci měli úplnou volnost pronikat do Ukrajiny. Celá jižní fronta přestala existovati. Vojáci dřívější ruské armády buď odešli pouze dobrovolně ze svých zákopů a roztrousili se po krajině, nebo se sbratřičkovali s Němci a Rakušany a prodali jim celé baterie za několik balíčků cigaret. Proto nebylo lze nikterak Němcům zabrániti, aby nás počali pronásledovati, ani v době, než bylo příměří úředně prohlášeno a než mírové jednání se skutečně počalo v Brestu. Skutečně také pronikly

tři nebo čtyři německé divise Volyňskem, aby nás zachytily. K šarvátkám však došlo pouze s předními hlídkami vyslanými před armádami. U mostu dněperského nebyly již tyto hlídky osamoceny. Sestávaly z několika setnin, za nimiž šly silné prapory. Jedna z našich setnin zaujala postavení u příchodu k mostu a udržela je po celý den proti ohromné přesile. Později se účastnily této akce i naše prapory a snadno Němce odrazily a most byl udržen tak dlouho, dokud poslední muž nepřešel a celý materiál nebyl bez pohromy převezen.

Otázka našeho zdárného ústupu se teď stala velmi palčivou nejen se stanoviska strategického, ale také pokud se týče dopravy a volnosti pohybu. Vyžadovaloť její rozřešení veliké obezřetnosti a dovednosti našich vojenských velitelů a vlasteneckých vůdců. Všichni pracovali s největší energií a sebezapřením, a každý jednotlivý velitel setniny a praporu přispěl svým podílem k úspěchu. Kdyby nebylo bývalo této upřímné, srdečné a oddané spolupráce všech a podnikavosti, odvahy a intelligence našich vojáků, byl by býval úspěch našeho ústupu ohrožen hned na počátku. Mohli jsme s jistotou očekávat, že Němci použijí nátlaku na bolševiky, aby nám položili do cesty všemožné překážky, a bylo to také jasně dokázáno tím, že brzy nato bolševici zažádali, abychom zanechali vzadu většinu svých zbraní a výstrojů. Nebyl nám též dán k dispozici žádný železniční materiál, a bylo tudíž zřejmo, že si ho musíme buďto vzít bez dovolení, nebo se bez něho obejít.

Zabavování železničních vozidel.

Naši velitelé právě tak jako vojáci věděli si rady v každém případě. Parostroje, železniční vozy nákladní i osobní všeho druhu, kdekoliv na ně padli, ať pouze odpočívaly nebo byly zanechány, zabrali nebo vyrekvirovali bez milosti. Nestrpěli při tom dlouhých řečí. Nezbyvalo nám také nic jiného, než buď použití moci a násilí, nebo se vzdání svého plánu. V krátké době jsme měli pod svou správou více než 100 lokomotiv a 3000 vozů, což postačilo pro sedmdesát velikých vlakových transportů na tratích mezi Borispolem a Poltavou, a Kijevem a Kurskem. Tento úkol nám byl usnadněn všeobecným nepořádkem a zmatkem. Přednostové stanic byli již od dřívějška zvyklí na svémocné rekvisice, konané Rusy a po nich Ukrajinci. Dávno již nebylo určitého jízdního řádu nebo ústředního řízení. Ruští sběhové nutili strojvůdce a železniční zřízence na všech stanicích, aby jim byli po vůli, aby zastavovali osobní, nákladní i prázdné vlaky, a aby s nimi jezdili všemi směry dle rozmarů vojáků,

rudých gardistů, nebo kohokoliv, kdo měl dostatek síly neb odvahy, aby jim to poručil. Naši vojáci se tomu naučili rovněž a viděvše ruské vojáky, jak poroučeli dle libosti strojuvůdcům, použili týchž prostředků a sehnali mnoho vlaků i bez přítomnosti důstojníků.

Naše vojsko se vydalo na cestu dvěma směry, sledujíc dvě železniční linie, totiž jednak na Poltavu do Charkova a Kurska a jednak od uzlu severně od Kijeva na Bachmač, Bělopol a Lum do Kurska. Větší část druhé divise jela na Poltavu. První divise se dala k severu na Bachmač. Část vojska šťastně přejela, když bylo 7. března hlášeno, že se Němcům podařilo vrhnouti několik kolon proti Bachmači a že ještě větší počet pravidelného vojska se chystá odříznouti zbytek našich oddílů. Proto bylo třeba zříditi obrannou čáru mezi Něžinem a Bachmači a chrániti tak trať v délce asi čtyřiceti kilometrů. Dva prapory byly vzaty od Bachmače, aby šly proti přicházejícím Němcům a zjistily jejich sílu. Ty měly několik přestřelek s předními strážemi a dostavše se potom do styku s hlavním vojem nepřátelským, ustoupily a přinesly zprávu, že síla nepřátel se páčí asi na divisi.

Ihned byl zrekvirován všecek železniční materiál. Rychle byly sestaveny tři zvláštní vlaky a převezly vojsko za Bachmač. Ukrajínští přednostové stanic byli našemu vojsku příznivě nakloněni. Ukrajinské místní úřady a sami vojáci se stali nervosními a rozčilenými při příchodu tak četného německého vojska. Zaraženě se na nás dívali, budeme-li je moci uchrániti, neboť si nebyli jisti, co se asi stane. Ukrajinský plukovník přišel s ujištěním jenerálního štábu, že jednali s Němci a smluvili, že stanice bachmačská bude neutrální a volnou pro průjezd našeho vojska. Ale my jsme tomuto ujištění málo věřili a pokládali jsme za nejlepší vzítí její hájení do vlastních rukou. A také jsme se později dověděli, že jenerál Linsingen prohlásil, že jeho podřízený dal toto svolení neoprávněně, a on že o slíbené neutralitě nic neví. Také dal rozkaz, abychom byli hned napadeni.

Čtyřdenní bitva.

Tři z našich praporů byly však vyslány ku předu, aby hájily Bachmač a jeho příchody. Jeden prapor se zmocnil úplně železniční stanice, telefonických a telegrafních drátů a všech úředních budov. V tomto rozčilení se k nám přidal malý oddíl bolševických vojáků a přišel nám pomoci hájiti trať. Němci se počali stahovati kolem nás od 7. do 10. března a naše přípravy byly konány s touž energií. Kapitán

Čeček od 4. pluku řídil tyto operace. Cítili jsme, že je to jeden z největších podniků, ke kterým jsme byli povoláni a svorně jsme se dali do práce. 4. pluk a dva prapory 6. a 7. pluku hájily Bachmač, a útok započal z rána 10. března. Němci byli překvapeni a nastal značný zmatek. Tři z našich baterií zahájily palbu asi na vzdálenost půldruhé míle a celá německá linie zakolísala.

Ale Němci měli veliké zálohy a vrhli je do boje. Také jejich dělostřelectvo se jalo odpovídati, a bitva trvala několik hodin s velikou tvrdošíjností na obou stranách. Mohu říci, že bolševická baterie, která se akce účastnila, konala chvíli znamenitou práci a umožnila našim lidem podniknouti úspěšného bodákového útoku, při kterém potřeli dělostřelce a zmocnili se jejich baterií. Když se však pokusili odvléci děla, bylo shledáno, že je to úloha příliš nesnadná pro močálovitou půdu, a tak toho nechali.

Bitva trvala 11., 12. a 13. března na velikém území a naše prapory porážely a zaháněly na útek Němce všude, takže nakonec po čtyřdenním, neobyčejně tvrdošíjném boji nepřítel v nepořádku ustoupil. Naše operace vedl plukovník Červinka, jehož strategie se ukázala býti vyšší než německá právě tak, jako byla větší statečnost vojáků našich než odvaha vojájů jejich. Naše ztráty byly dosti značné, neboť my jsme si nemohli dovoliti oslabovati naše řady; ale ztráty německé byly daleko větší. Naši vojáci napočítali 1 500 až 2000 mrtvých Němců na různých bojištích, kdežto my jsme pozbyli 400. Němci potom rozhlašovali, že zajali 11.000 Čechoslováků, aby zakryli svou porážku. To však bylo nanejvýš pošetilé, poněvadž zásadně se nevzdal ani jediný z našich mužů, a mohli jsme ručiti za všecky. Naše pluky se vrátily téměř nedotčeny z této nejkrutější bitvy, kterou jsme dosud bojovali.

Slavným výsledkem této bitvy bylo, že naše železniční spojení bylo teď úplně zabezpečeno, a že náš ústup se mohl dít bez dalšího ohrožování nepřítelem. Němci byli poraženi tak dokonale, že se již nepokusili o nové útoky a později jsme se dověděli, že ustoupili do stanovišť v Gemelu. Naše pověst a sláva vzrostly úžasně a začaly o nás kolovati pověsti, že je nás více než 300.000. Pravdou však jest, že jsme měli v jednom ze čtyř praporů. hájících nejbližší místo u Bachmače, pouze 580 bajonetů a dvě strojní pušky a že celkový počet bojujících byl pouze 4000. Zato německá divise byla jednou z nejlepších, složená výhradně z tak zvaných "Reichstruppen" a nadála se tedy snadného vítězství. Poznali však, že jsme více než obyčejní protivníci.

Vlaky střeliva.

Železniční trati až do Penzy, tedy na vzdálenost nějakých 800 kilometrů (asi 500 mil) byly nám nyní po ruce. Veliké množství vozidel nám takto padlo do rukou, v pravdě daleko více, než jsme potřebovali. Bolševici utekli ve spěchu na sever při příchodu Němců a zanechali vše na místě. Pouze poblíže Bachmače jsme našli sedmadvacet lokomotiv a 750 vozů. Při dalším postupu jsme padli na sta opuštěných lokomotiv a více než na 1000 vozů s nákladem všeho druhu zboží a válečného materiálu. Byly tam vlaky střeliva, pušek, mouky, cukru, zásob všeho druhu, uniforem, petroleje, ba byla tam i létadla a značný počet děl. Privil jsem, že s námi bojoval bolševický oddíl, ale je skoro nesprávně nazvatí jej bolševickým. Byli to Rusové, kteří měli dosud národní cíl a byli bolševiky pouze dle jména. Před podepsáním hanebného míru v Brestu Litevském byl tu a tam ještě značný počet věrného vládního vojska.

Větší část tohoto ukořistěného materiálu jsme poslali na sever, část až do Penzy, na výslovnou žádost vojska našeho, tak meškajícího, a tím jsme zachránili ohromné množství majetku před rukama Němců. Neboť cena tohoto materiálu, který jsme takto uchránili a který byl později většinou vrácen zase Rusům, dosahovala výše miliardy rublů. Němci posílali pravděpodobně své divise s takovým spěchem ku předu právě tak za úmyslem odkliditi tento válečný lup, jako nám překážeti v ústupu. Je známo, že již tehdy pomýšleli na rozsáhlý vpád do Ukrajiny, který nemilosrdně provedli později, když jsme tam již nebyli na její ochranu.

Nemohu se nezmíniti, že jedna z obtíží, které jsme měli na samém počátku svého ústupu, byl nedostatek hotových peněz. Mělit' jsme pouze 30.000 rublů v plukovních pokladnách v Kijevě, i bylo tedy nutno, abychom nějak odnesli své peníze z Moskvy. Tam bylo uloženo v dobrých rukou 3.000.000 rublů a bylo velice na spěch tyto peníze zajistiti. Naše Národní Shromáždění pověřilo kapitána "P" jako delegáta a důvěryhodného důstojníka se dvěma vojáky tímto nebezpečným poselstvím. Tito všichni mluvili dokonale rusky a měli na sobě ruské uniformy. Cestou do Moskvy se přidružili k bolševikům, jedli a pili s nimi, konali s nimi i strážní službu dle řady a tak se dostali do Moskvy. Dostavše peníze v Moskvě, zabalili je do špinavého prádla v baťoších a vydali se na zpáteční cestu směrem na Charkov. Z Kijeva vyšli koncem února a do Charkova přišli 12. března s 3.000.000 rublů šťastně pronesených v hrubých baťoších, které jim bolševici nikdy neprohliželi.

Čechoslováci v Anglii.

Ještě před počátkem našeho všeobecného ústupu vydalo se na cestu do Evropy několik našich oddílů z Borispolu na sever cestou přes Moskvu, Murmansk a Archangelsk. Byla to cesta, které by byli naši spojenci dali pro nás přednost, a o níž se mnoho uvažovalo v měsíci listopadu a prosinci. Ale spojenci si neuvědomili tak dobře všechny její obtíže. Trať severně od Moskvy byla nejen vydána nebezpečí býti napadena bolševiky, ale vedla při tom v délce přes 1000 kilometrů končinami, kde nebylo ani potravy ani možnosti je sehnati. Ztráviti celou zimu v mrazivém severu bylo by znamenalo prostě smrt naší armády, poněvadž bolševici by byli lehce mohli nás odříznouti a nechat nás vyhladověti. V Sibíři jsme byli naproti tomu jisti, že najdeme zásoby všude, jak naši důstojníci a mužstvo měli hojnou příležitost seznati za svého pobytu v různých zajateckých táborech, zvláště když jsme rovněž věděli, že veškeré sibiřské obyvatelstvo je nám přátelsky nakloněno.

Oddíly, které se vydaly na sever v prosinci, zažily mnoho dobrodružství. Ve mnohých příležitostech jim bylo použití moci a často když přišly na stanici, utekl bolševický sovět postrašený pouhým jménem Čechoslováci, věda, že jsme nejen hotovi probít si cestu v případě potřeby, nýbrž že obyvatelstvo je nám všude nakloněno a že je při nás, jakmile se objevíme. Naším kolonám bylo čekati celé měsíce, než mohly vstoupiti na loď a bylo jim nutno brániti se proti častým útokům bolševických vojsk, vyslaných patrně na sever k znepokojování a zničení našich kolon. Konečně koncem března přijely pro ně dva parníky, které je šťastně dopravily do Anglie a vylodily v dubnu v Newcastlu, v roce 1918. Od anglického obyvatelstva se jim dostalo nadšeného uvítání, a když šli z parníku na nádraží, byli předmětem hlučných oslav. Mnozí z mých druhů budou si vděčně vzpomínati na srdečné uvítání, kterého se jim dostalo toho dne od obyvatelstva newcastelského. Vřelé uvítání, kterého se jim dostalo v Anglii, bylo pro ně útěchou po letech vyhnanství a po nebezpečích, že zmrznou nebo že zahynou hladem v oblasti polárního kruhu.

IX.

Válka s bolševiky.

V Miláně, 30. března.

Bitva u Bachmače, bojovaná mezi 10. a 13. březnem, osvobodila Čechoslováky od veškerého nebezpečí pronásledování od Němců a Rakušanů, ale od té chvíle nastaly nové trampoty s bolševickými veliteli a konečně i s bolševickou vládou v Petrohradě a v Moskvě. Československá vojska se dostala do válečného konfliktu s bolševiky na různých malých stanicích a bylo zřejmo, že za nedlouho bude následovati i otevřený rozpor s bolševickou vládou. Věc vyvrcholila událostmi u Čeljabinska, jež značí první obrat v proslulém ústupu, a způsobily neobyčejnou situaci Čechoslováků, kterým teď bylo bojovati za ovládnutí celé Sibíře, než mohli pokračovati ve svém ústupu. Kapitán "S" shrnul své vypravování následovně:

"Po dva měsíce postupovala naše armáda k východu poměrně za malého odporu; ale potom nastaly nesnáze znova. Byly možná zaviněny různými příčinami. Němci se po své porážce u Bachmače nevzdali dle všeho své myšlenky rozbítí nás a velmi pravděpodobně si umínili, vymoci vyjednáváním a nátlakem na bolševické vládě Lenina a Trockého, čeho nebyli s to se domoci brannou mocí. Možná že i Lenin a Trocký byli poplašeni přehnanými zprávami o našem počtu a ohromném válečném materiálu, který prý je v naší moci nebo pod naším dozorem. Věděli také, že ve svém srdci nejsme nakloněni bolševickému režimu bezvládní a zkázy a že bychom se mohli některou chvíli spojili s konservativními anebo zpátečnickými ruskými živly. My bychom se ovšem nebyli pouštěli do takových krajností v té době, neboť vůdčí zásadou naší bylo neplést se do vnitřních záležitostí Ruska. Místní velitelství zaujala tedy podezřívavé stanovisko, ať už na přímý rozkaz, nebo bez něho.

První spor jsme měli v Kursku s velitelem stanice a místní bolševické posádky, plukovníkem Antonem z Ovsiejenska, jenž si dovolil vyzvati nás, abychom vydali zbraně, než půjdeme dále. Tvrdil, že má rozkazy z Moskvy, ale ať tomu tak bylo nebo ne, my jsme byli odhodláni nevydati. Náš pochod byl tím na chvíli zdržen a po dlouhém mluvení bylo s ním docíleno shody, 18. března, že vydáme některé z našich strojních pušek a baterií. Některé z nich byly skutečně nadbytečné, byvše sebrány po bitvě u Bachmače, a on nevěděl, kolik jsme si nechali. Bylo pro nás ovšem velmi důležité, uvolnit si cestu za Kursk, ježto tato stanice byla ještě nějakých 400 kilometrů vzdálena od Penzy, našeho nejbližšího shromaždiště, kde se měla naše vojska od Bachmače spojit s vojsky, přicházejícími od Poltavy. Tato postupovala k Penze na Charkov, Kubiansk, Rkiščevo a Balašov, kdežto vojska od Bachmače měla jíti na Orel, Jelez a Tambov.

Věrolomnost moskevské vlády.

Professor Masaryk přišel sám do Moskvy, aby zajistil volný průchod našich vojsk, a 20. března obdržel od Lenina a Trockého psané povolení k nerušené dopravě našich kolon do Sibíře. Při svém návratu prohlásil, že mu připadá, jakoby byl Lenin velice rád, kdybychom se dostali co nejdříve pryč. Ale německé intriky byly bezpochyby zase v běhu a tak k velikému překvapení našich velitelů a členů našeho Nár.

Shromáždění ohlásil 24. března sovět v Penze při příchodu našeho prvního oddílu, že nemáme jíti dále, leč bychom byli úplně odzbrojeni. A tak moskevská vláda jeden den podepsala slavnostně smlouvu a druhý den byla hotova ji zrušiti. Nebylo nejmenšího spolehnutí na takové lidi. Vzešly z toho spory a hádky mezi místním bolševickým komisařem a našimi delegáty. Prohlásili jsme, že je nemožno, aby byl obdržel takový rozkaz z Moskvy a ukázali jsme mu psaný průkaz. On nám však ukázal telegram z Moskvy. Moskevská vláda si přála, abychom vydali své zbraně. To jsme však nechtěli učiniti bez nějakého dalšího ujednání. 26. března přišel bolševický plnomocník, poslaný z Moskvy, s novým návrhem, jemuž nebylo lze se nepodvoliti. Tři prapory z každého pluku měly býti odzbrojeny a pouze jeden měl si ponechati určitý počet pušek se 100 patronami pro každou pušku a jednu strojní pušku. Každý postupující oddíl se skládal asi z praporu, takže pušky měly býti rozděleny mezi různé oddíly s rozkazem, neopouštěti jich úplně bez obrany.

Tento rozkaz byl našim vojákům náramně málo milý. Také se jim podařilo vyhnouti se mu značnou měrou. Ukryli své pušky, kam jen mohli; pod vozy a v přihrádkách, které si upravili uvnitř vozů, uschovali si značný počet pušek, nábojů a ručních granátů. Zbývající pušky a náboje byly pak odevzdány bolševikům. Dábelský tento záměr, patrně vymyšlený Němci, kteří se teď stali neobmezenými vládci v Petrohradě a Moskvě, měl zřejmě za účel vydati nás na milost a nemilost německým, rakouským a maďarským válečným zajatcům v Sibíři, kterým jak jsme později seznali, bylo úplně dovoleno se ozbrojiti, a kteří utvořili veliká vojska, aby nám zabránili v postupu a aby nás zničili v pustinách sibiřských.

Bylo štěstím, že naše mužstvo se úplně neodzbrojilo a že také celé dva pluky, které dosud nepřišly do Penzy, zůstaly úplně ozbrojeny a odepřely vydati děla nebo pušky. Dva z našich nejprvnějších pluků pak, které zase již z Penzy odešly, dostaly rozkaz postupovati co možná nejrychleji k Vladivostoku. Ty podržely zbraně rovněž, a tak se stalo, že v kritickém okamžiku byly oba krajní pluky na obou koncích dobře ozbrojeny a schopny brániti i ty, které byly mezi nimi. Oba pluky, kterým bylo

dovoleno postupovati v předu, skutečně šly tak rychle, téměř rychlostí expressních vlaků, že se dostaly do Vladivostoku 25. dubna.

Záhadné nesnáze.

Zmíněné oběti byly učiněny, aby bylo umožněno těmto vojenským tělesům rychle odejít. Ostatní postupné oddíly byly rozroušeny na veliké vzdálenosti asi v šedesáti nebo v sedmdesáti obcích, vzdálených od sebe 40 až 50 kilometrů a po případě i více. Míjely dny a týdny než se našim vlakům poštěstilo pohnouti se a pak se mohly pouze plaziti jako hlemýžď. Na každé stanici byly záhadné zápletky a nesnáze. Velitelům našich oddílů bylo čekati, cvičiti se v trpělivosti a domlouvati se s místními sověty a veliteli. Tak uplynul měsíc duben a nám se ještě nepodařilo projeti ani 1000 kilometrů, které nás dělily od prvních stanic na sibiřské hranici. Na mnohých stanicích byly často srážky s bolševickým vojskem. Asi uprostřed dubna měly mnohé z našich oddílů rozpory s místními veliteli, kteří vymáhali další odzbrojení, s čímž naši důstojníci a vojáci nechtěli souhlasiti.

Každý oddíl byl teď většinou odkázán na své vlastní záchranné prostředky a každý byl hotov se brániti, a když by bylo třeba, vynutili si průchod brannou mocí. Žádné vojsko nebylo nikdy roztroušeno na tak veliké vzdálenosti a unavováno tak mnohými nesnázemi. Bolševici, nemající nijakého silného vzájemného spojení, byli jako roj divokých vos píchajících a pronásledujících, kde jen bylo možno. Jak se zdálo, měli v úmyslu oddělit naše oddíly daleko od sebe a odzbrojiti je, jak jen možno, a pak je napadnouti, až by jim byly úplně vydáni na milost a nemilost. Nevíme, bylo-li to způsobeno německými intrikami nebo obavou Lenina a Trockého, že bychom se mohli spojit s některým ruským vojskem; ať toho však byla příčina jakákoliv, bylo tu, jak se zdálo, všeobecné dorozumění, učiniti náš postup velmi nesnadným, ne-li vůbec nemožným.

Koncem dubna byl náš postup úplně zaražen. Poslední náš oddíl byl ještě ve Rkiščevu a nás první byl již ve Vladivostoku. Vzdálenost mezi nimi činila kolem 8000 kilometrů! Jest třeba doložiti, že na počátku bylo úřední svolení pro naše vojsko k cestě do Vladivostoku podepsáno a dáno jenerálem Muravěvem, vrchním velitelem bolševické armády; ale moskevský sovět mu brzy vyrazil moc z ruky, a jeho podpis neplatil nadále nic. Jeden z našich oddílů byl zdržen celý měsíc v Tambově jen proto, že místní sovět a velitel tak ustanovili. To stačilo, aby všechny ostatní oddíly za ním

byly zdrženy také. Situace se stávala nesnesitelnou.

9. května se osmělil místopředseda našeho Národního Shromáždění, profesor Maxa, jíti do Moskvy protestovati proti tomuto jednání u sovětu. Tato cesta byla odvážná. Ve dvou předchozích případech byli naši delegáti přijati špatně. Jedna skupina, sestávající ze čtyř členů, byla uvězněna ve kterémisi místě, pohnána před bolševický válečný soud a odsouzena k smrti. Naši delegáti však vytušili, co je čeká, a podařilo se jim upláchnouti z vězení, než rozsudek mohl býti proveden, a nakonec se vrátili do našeho vojska přestrojeni za bolševické vojáky. To bylo jasným důkazem, že my Čechoslováci jsme považováni bolševiky moskevskými i jinými za nepřátele. Brzy to dospělo k dalšímu vyvrcholení, takže jsme se ocitli v prohlášeném válečném stavu s bolševiky v celém Povolží a v celé Sibiři od jejího počátku do konce. A dosáhli jsme nadvlády až po krutých srážkách, všude pro nás vítězných, v Penze, Syzranu, Kazani, Simbirsku, Jekaterinburku, Krasnojarsku, Omsku, Irkutsku, v oblasti Bajkalské a u Vladivostoku.

Příhoda čeljabinská.

Příhoda, která celou věc přivedla k vyvrcholení, stala se u Čeljabinska, první to stanice v Sibiři, na druhé straně oblasti Urálské. Koncem dubna, když se situace stávala velmi napiatou, sešli se delegáti a členové našeho Národního Shromáždění nebo alespoň taková jejich část, jež mohla býti o tom zpravěna, na poradu do Čeljabinska. Poslední z nich odešli z Pirjakinu a putovali různými cestami do Sibiře, kde se již cítili mnohem bezpečněji, a mnozí přišli počátkem května. Bylo známo, že vláda moskevská vydala přísné rozkazy úplně potlačit naše hnutí. Jedna z jejich výmluv byla, že nemohou dále doprovázeti naše vojska na tak velikých vzdálenostech a že by naši dopravu zařídili na Murmansk. Vzkázali nám také pověsti, že Finové se chystají přetnouti dráhu do Murmanska a že ruská vojska se mají připravit na boj s nimi. My prý jsme byli vyzbrojeni v Rusku a je tudíž naší povinností bojovati s Rusy proti Finům. Byla to zřejmě past, na nás nalíčená, a naši delegáti odmítli vlézt do ní. Povzbuzení, které dali bolševici v Sibiři německým, rakouským a maďarským zajatcům, bylo důkazem, že s námi dobře nesmýšlejí. Zatím co nám v postupu bránili, podporovali postup bývalých zajatců německých a rakouských, kteří dostávali vlaky a počínali přicházeti houfně ze Sibiře. A právě příchod těchto zajatců zavinil příhodu v Čeljabinsku.

Tři vlaky s bývalými zajatci - Němci, Rakušany a Maďary - přijely do stanice v Čeljabinsku počátkem května, když tam byl jeden z našich oddílů. Zajatci spotřebovali své zásoby a naříkali, že hynou hladem. Naši vojáci se s nimi rozdělili ze soustrasti o své přídělky a dali jim část našeho chleba. Němci, místo aby byli vděční za tuto laskavost, zůstali mrzuti a chovali se nafoukaně. To naši vojáci ihned vypožorovali a stranili se jich pak. Z rána 14. května se chystal jeden ze zajateckých vlaků k odjezdu ze stanice. Když se pohnul, počali Němci ze svých vozů nadávati našim lidem, kteří tam stáli a dívali se. Když poslední vůz odjížděl ze stanice, hodil kterýsi Němec velikou tyčí do hloučku našich vojáků. Tyč zasáhla jednoho Čecha na hlavě a způsobila mu tak hlubokou ránu, že omdlel a padl na zem. Zdálo se, že je zabit. Jistě však byl vážně zraněn. V tom okamžiku se naši lidé neznali vztekem. Celý oddíl se rozběhl za odjíždějícím vlakem a přinutil strojvůdce, aby zastavil. Němci v posledním voze byli obklopeni, a ničema, jenž hodil železnou tyčí, byl dopaden a důkladně zbit. Také svým ranám podlehl.

Zastrašení sovětu.

Rozčilení na stanici bylo úžasné. V Čeljabinsku byla posádka 2000 sovětových vojáků a bolševické stráže zakročily. Bylo rozhodnuto sestaviti vyšetřovací výbor a místní sovět poslal, jak jsme se později dověděli, telegram do Moskvy, v němž události značně překroutil. Někteří z našich vojáků byli vybráni za svědky, a když se dostavili, byly uvězněni. Delegace našich důstojníků a vojáků přišla nato do sovětu žádat o jejich propuštění. Bolševici zavřeli bez velikých okolků také delegaci. Teď už jsme naše vojáky nemohli udržeti. Kapitán Ulrich, náš nejstarší důstojník, poslal ozbrojenou setninu do města žádat okamžité vydání našich důstojníků a vojáků, tak zrádně vězněných. Sovět se ulekl, a ačkoliv měl 2000 mužů k ruce, neodvážil se je povolati. Vydali nám vězně a omluvili se. Naše setnina se vrátila klidně do stanice.

Místní sovět se však nezachoval jako poražený. Vzkázal nám, že ve vyšetřování se bude pokračovati a že si vyžádají instrukce z Moskvy. Náš oddíl byl zdržen na stanici po deset dní. Učinili jsme bezpečnostní opatření tím, že jsme zabrali většinu nádražních budov a také telegrafní spojení. Překvapení brzy přišlo ve formě telegramu od Trockého, jež zachytil náš operatér. Byla to tajná instrukce pro čeljabinský sovět a bolševické úřady, aby zatkly a odzbrojily brannou silou naše vojáky, ať jsou kdekoliv, je-li toho třeba, a zastřelili každého Čecha, který by byl

potom dopaden s puškou. Byl to jeden z drastických bolševických způsobů: buď poslechnout nebo býti zastřelen. Ale té doby si Trocký nevypočítal dobře, co dělá. Můžeme býti jisti, že toho telegramu lituje doposud. Bylo to jedno z jeho největších nedopatření.

Naši delegáti, kteří byli v Čeljabinsku, se teď s rozhodnutím dlouho nerozmýšleli. Byloť to zřejmé vypovězení války nám a bylo také přijato jako takové. Poněvadž jsme se zmocnili telegrafního úřadu v Čeljabinsku, užili jsme ho také a poslali jsme zprávy našim oddílům, kam jsme jen mohli. Poněvadž však o tom rovněž mohla býti podána zpráva do Moskvy, nezůstali jsme pouze na tom. Delegáti pro naše Národní Shromáždění si vzali na sebe povinnost osobně informovati naše četné oddíly na východě a na západě tak daleko po dráze na východ a na západ, jak jen bude možno. Někteří z nich cestovali sta mil a když nemohli jíti tak rychle sami, poslali důvěrné posly, vždy převlečené za ruské nebo bolševické vojáky. Velitelé našich oddílů se měli zmocniti všech stanic, odzbrojiti všechny bolševické posádky nebo je zahrati na útek, zmocniti se všech zásob a válečných potřeb a bude-li třeba, obsaditi i města. Slovem, měli brániti nejen samy sebe, ale i jiné oddíly jako v nepřátelské zemi.

Dobytí Čeljabinska.

První, co bylo učiniti, bylo dobytí samého Čeljabinska. Dověděli jsme se, že čeljabinský sovět dal posádce rozkazy, aby nás příštího rána zajala. O osmé hodině měli bolševici přitáhnouti na stanici ze tří oddělených kasáren, kde byli umístěni. Zajistili jsme si před nimi čtyřhodinový náskok. Na štěstí jsme měli v Čeljabinsku dva prapory. Vojáci se v noci dobře připravili a o čtvrté hodině obklíčili všechny tři kasárny. Vystřelili salvu do oken, čímž probudili bolševické vojáky ze spánku. Bolševici vyskákali z postelí a přiběhli k oknům, naznačující, že se vzdávají. Ve čtvrt hodině byly všechny tři kasárny v naší moci a celá bolševická posádka byla zajata a odzbrojena. Na to jsme obsadili město Čeljabinsk, které má kolem 70.000 obyvatelů.

V kasárnách jsme našli 12.000 ručnic a třicet děl a pěknou zásobu střeliva. Obyvatelé města konali veřejné slavnosti a pak nám přišli jejich delegáti blahopřáti a poděkovati jako svým osvoboditelům. Měli už až po krk bolševického terroru a červených gard. Město žilo ve strádání a v bídě od té doby, co bylo obsazeno bolševiky. Vlaky nepřivážely potraviny a venkované přestali donášeti do města své výrobky, protože byli pokaždé oloupeni od rudých gardistů. Mnozí z našich vojáků

byli objímáni, sotva že se ukázali na ulici, a po mnoho dní byly pořádány slavnosti. Z okolních osad jsme obdrželi všechny potraviny, jichž jsme potřebovali, ba více, než jsme potřebovali, a to puze za ochranu, již jsme nabídli. Venkované přijížděli znovu do města s vozy plnými potravin, krámy a trhy se zase otevřely a Čeljabinsk nabyl znovu blahého a šťastného vzezření. A taková okamžitá přeměna se dala ve všech ruských a sibiřských městech, jakmile jsme je obsadili. Všude nás lid vítal jako osvoboditele.

Téhož dne (26. května) obsadilo naše vojsko stanici Poletajevo, nějakých šedesát kilometrů na západ, a druhého dne stanici Myaš, 100 kilometrů západně od Čeljabinska na hranici mezi Ruskem a Sibiří. Většina našich oddílů obdržela rozkazy, ještě než se Moskva dověděla, co se stalo! Pouze několik oddílů bylo napadeno bolševiky, než dostali zprávy od našich posílů a v každém případě se úspěšně obhájili. Okamžitě jsme rozšířili svůj zábor na ostatní železniční trati, mezi nimi na trať do Permu a Jekatěrinburku. Rovněž jsme se zmocnili druhé sibiřské dráhy, běžící od severu dolů do Omska. Za nedlouho byla moskevská vláda úplně odříznuta od celé Sibíře přerušením jak železničního tak telegrafního spojení a jediným komunikačním prostředkem pro ni zůstala telegrafie vzdušná; ale tou nemohla dosíci některých nejdůležitějších míst. V každém případě však všechny její rozkazy, jež poslala, padly nutně do našich rukou.

Porážka bolševiků.

Náš oddíl ve Zlatoustě, vzdálený více než 150 kilometrů dráhou západně od Čeljabinska, byl napaden silným bolševickým vojskem v počtu asi 2000 mužů. Naši vojáci byli ve chvíli útoku ve svém vlaku a byli překvapeni. Bolševici zahájili na krátkou vzdálenost od vlaku palbu svými strojními puškami. Dopustili se té neprozřetelnosti, že postavili své strojní pušky docela těsně k vlaku. Několika skoky byli naši vojáci u nich. Vyřítili se prostě z vagonů, popadli kameny a cokoliv ostatního leželo na dosah ruky, vrhli se na rudé gardisty a zmocnili se jejich strojních pušek, které hned obrátili proti bolševikům. Asi třicet našich lidí bylo zabito, ale bolševici byli poraženi. Oddíl pod velením kapitána Müllera však teď byl osamocen a neschopen odjeti dráhou. Lokomotiva a vozy byly porouchány k nepotřebě a také trať byla poškozena. Dospěli tudíž k hrdinskému odhodlání jíti do Sibíře pěšky. Naskytla se však nesnáz, jak odnésti s sebou všechny raněné, kterých bylo na padesát. Nejtíž

ranění prosili, aby se s nimi netrmáceli a vzali s sebou pouze lehce raněné. Těch několik, kdo zůstanou, že prý bude bezpečno vědomím, že osvobození přijde od toho neb onoho oddílu.

Kapitán Müller a jeho prapor se tedy vydali na pochod asi 200 kilometrů horami Urálskými. Neměli průvodců, nebylo tam cest a většina cesty bylo vykonána lesy. Baškircové, mongolští obyvatelé hor, byli k nim velmi laskavi, dali se jim najísti a ukazovali jim směr, jak nejlépe dovedli. Naši lidé se řídili hlavně kompasem a šli na východ, až by přišli k nějakému městu. Po pětidenním pochodu přišli zase poblíže dráhy a shledali, že stanice Myaš není vzdálena mnoho kilometrů odtud. Poslali tam tedy vojáka, převlečeného za Baškirce, jemuž za průvoce dali skutečného Baškirce, aby tam vyzvěděl, co se dá. Oba byli zatčeni našimi vlastními lidmi, kteří již byli několik dní v držení stanice myašské. Náš voják jim nato sdělil, kdo jest, a že český oddíl, jenž ušel více než 150 kilometrů, je nahoře v lesích pod velením českého důstojníka. Ihned byl spěšně poslán nazpět se vzkazem kapitánu Müllerovi, že může beze strachu přijít do Myaše, ježto ji Češi mají obsazenu.

V týdnu, jímž se končil květen a začínal červen 1918, zabrali jsme větší část stanic v Povolží, kudy naše oddíly procházely. Zmocnili jsme se jich buď mocí nebo válečnou lstí, jak toho ten který případ vyžadoval. Neodvážnější čin byl vykonán několika československými vojíny v Penze. Namluvili totiž červeným gardistům pancéřového vlaku, že na mnohých místech trati byly položeny miny a že jistě vylítnou do povětří, pojedou-li s ním dále. Červení gardisté, kteří lehce věřili všemu, co se jim napovídalo, vystoupili rychle z vlaku se svými strojními puškami a naši lidé ho zabrali a udrželi ho než přišly naše setniny. Naši vojáci dělali vůbec podivuhodné věci; nejen že se převklékali za rudé gardisty, ale míchali se i mezi bolševiky a vyzvídali vše o poloze skladišť zbraní a střeliva a o zásobovacích ústředích. Takové zprávy pak přišly velmi vhod našim velitelům, kteří mohli zabrat podobná skladiště, když toho bylo zapotřebí.

Přerušené spojení s Moskvou.

V době rozvratu, 26. května, bylo asi 50 oddílů z Rkiščeva v Povolží do Irkutska v Sibíři. Naše oddíly u Penzy měly rozkazy vrátit se a pomoci ostatním, které byly vzadu a sebrati všechny zbraně a střelivo, které tam zanechaly. Asi deset dní bylo naše ústřední velitelství v Čeljabinsku ve veliké nejistotě, jestli se všechny tyto operace

podářily. Ale den co den přicházely radostné zprávy, a konečně jsme dosáhli telegrafického spojení mezi většinou oddílů, a pohyby jejich mohly býti přizpůsobeny ostatním. V době obsazování železniční trati z Penzy do Syzranu, Samary, Zlatoustu a Čeljabinska, asi na vzdálenost 1000 kilometrů, podařilo se nám rovněž obsaditi druhou železniční linii, poněkud dále na sever ve střední oblasti urálské, z Pernu do Jekatěrinburku, na vzdálenost kolem 200 kilometrů a dolů k Omsku. Tím jsme odřízli Moskvu úplně od Sibíře. Zaujali jsme důležitá stanoviště u Volhy, ale nebylo pro nás výhodno nechati tam naše oddíly; ty byly postupně posílány východně od Penzy do Samary. Nebylo to ovšem vykonáno bez značných příhod a potyček s bolševiky, kteří nás teď činně pronásledovali, kdykoliv se jim naskytla vhodná příležitost.

Hned první den našeho střetnutí poslali bolševici v Čertopsku, asi 100 kilometrů jihozápadně od Penzy, lokomotivu v plné rychlosti proti vlaku, obsazenému jedním z našich oddílů, stojícímu na stanici. Lokomotiva, jež se řítila strašlivou rychlostí a rozumí se - bez ohlášení, vrazila do posledních vozů vlaku, než mohli vojáci vyskákati. Zazněl strašlivý třesk, půl tuctu vozů bylo roztráštěno, sedmdesát našich lidí bylo na místě mrtvo a veliké množství raněno. Bolševický oddíl ná mimo to hned napadl ručnicemi a strojními puškami, ale naši vojáci se statečně bránili, porazili bolševiky a zmocnili se stanice.

Když konečně všechny naše nejvzdálenější oddíly na západě byly shromážděny v Penze, počaly odcházeti z této stanice směrem k Syzranu. Tam byly drobné šarvátky s bolševiky, kteří však byli pokaždé buď odrazeni nebo zajati. 2. června jsme odešli ze Syzranu a 3. června všecka naše vojska přešla ze západního břehu volžského bez pohromy po velikém mostu u Syzranu. 8. června dobyli jsme Samary, nejzápadnějšího bodu, ježž bylo rozhodnuto držeti proti bolševikům. Tak jsme se stali ve čtrnácti dnech pány železničních tratí, hlavních stanic a ve skutečnosti celé krajiny východně od Volhy. Dobyli jsme zpět veškerých zbraní i střeliva, a byli jsme teď úplně ozbrojeni, úplně zásobeni, byli jsme pány telegrafní sítě a měli jsme pohotově veliké zásoby válečného materiálu a zásob. Byl to odvážný hrdinský výkon na tak malou armádu, jako byla naše, a budil v Moskvě překvapení a poplach; tam se dokonce roznesly pověsti, že je nás na půl milionu. Ve skutečnosti nás však bylo v té době pouze 70 až 80 tisíc a náš počet nikdy nepřekročil 100.000."

X.

Bitvy v Sibíři.

V Miláně, 30. března.

Ty dva týdny, které byly tak rozčilující pro naše vojska v Povolží a v oblasti urálské v květnu a v červnu minulého roku, byly neméně rozčilující pro oddíly, které již do Sibíře vstoupily a které byly roztroušeny daleko od sebe podél sibiřské dráhy od Čeljabinska k Omsku, Tomsku a Irkutsku a dokonce za jezero Bajkalské, ba až k Vladivostoku. Teď šlo o to, jak obsadit brannou mocí tu dlouhou dráhu a všechny hlavní stanice zároveň s několika velikými městy s obyvatelstvem o čtvrt milionu nebo půl milionu duší a udržeti je proti vojsku bolševickému, které teď bylo pobízeno z Moskvy depešemi vzdušné telegrafie, aby se spojilo s nepřátelskými zajatci a zničilo československé legie. Zápas trval celé týdny a byl vyznačen několika krutými bitvami, zvláště ve střední Sibíři a kolem jezera Bajkalského a konečně také u Vladivostoku. V těchto prvních týdnech nepřišla ani nejmenší pomoc Čechoslovákům od vojska japonského, britského ani amerického, a bylo jim tudíž samým vybojovati tyto bitvy. Zpráva o tom byla se mnou sdělena kapitánem "S" jak následuje;

"Dobýváním sibiřské dráhy a jejich četných stanic byla o mnoho větší úloha než dobývání Povolží a pobočné dráhy urálské západně od Jekatěrinburku. Na volžské frontě jsme zanechali pouze asi patnáct ešelonů, to jest asi tolikéž praporů, kdežto od Čeljabinska do Irkutsku bylo asi padesát praporů čili sborů, počítajíc v to mezilehlé stanice Kurgan, Petropavlovsk, Omsk, Novonikolajevsk a Krasnojarsk. Vzdálenost byla kolem 3000 kilometrů do Irkutsku. Nějakou dobu nebylo spojení mezi skupinou povolžskou a středosibiřskou. Každá byla nucena bojovati samostatně o své postavení, a jak jsem se zmínil, byly oddíly v Samaře do té míry bez spojení se sbory v Sibíři, že náš prapor, uvázlý v Zlatoustě, musel putovati lesy nějakých 200 kilometrů, než se setkal s našim vojskem v Myaši. Po 10. červnu bylo však spojení znovu zřízeno a povolžská skupina byla ve styku se skupinou středosibiřskou. Mohu se zmíniti pouze o hlavních činech naší středosibiřské skupiny.

Bolševická zrada.

Největší bitva byla ovšem ta, jež nás přivedla v držení Irkutsku a jezerní oblasti bajkalské. Ale to se stalo později. První veliká srážka, vlastně bitva, jež trvala asi osm dní, byla bojována našimi sbory u Marcinska, asi 2000 kilometrů na východ od

Čeljabinska. Bezdrátová zpráva Trockého stihla bolševická vojska v tomto kraji a ta ozbrojila německé a rakouské válečné zajatce, kteří až příliš byli ochotni bojovat proti Čechům. Našemu sboru v Marcinsku velel kapitán Kadlec. Než ještě dostal výstrahu od našeho Národního Shromáždění, že válka je vypovězena, obklíčili jeho oddíl bolševici, sesíleni četnými německými a maďarskými zajatci, které ozbrojili. Naše statečné malé vojsko zahájilo útok samo a bojovalo zoufale. Ale mělo málo střeliva a nedostatek pušek a bylo by bývalo přemoženo, kdyby se mu nebylo podařilo poslati posly o pomoc k nejbližším sborům. Tyto přišly včas, a pak se rozvinula pravidelná bitva proti bolševikům a ozbrojeným zajatcům, jichž bylo na 5000 až 6000. Byla to tuhá srážka, poněvadž Němci a Maďaři bojovali dobře; bolševici však brzy boje zanechali a utekli a zanechali několik set raněných a více než 100 mrtvých. Všecky jejich zbraně a zásoby a stanice padly do našich rukou.

Několik našich oddílů postupovalo k Irkutsku s několika sbory dělostřeleckými v době, kdy byl poslán pověstný telegram Trockého. Neměli o tom ani tušení té chvíle a byli z nenadání napadeni bolševiky a ozbrojenými zajatci. Jeden dělostřelecký sbor a setnina zákopnická dospěly koncem května do Vojenského, místa to vzdáleného asi sedm kilometrů od Irkutsku. Bolševici, kteří již měli instrukce z Moskvy, dovolili dělostřelectvu přejeti až za Irkutsk. Ostatní oddíly následovaly a když se dostaly do Vojenského, zahájili bolševici palbu na naše vlaky. Zároveň přišla zpráva, že dělostřelectvo, které jelo vpředu, bylo napadeno rovněž. O něco dále vzadu bylo střeleno na jiné vlaky. Naše různé oddíly se hned bránily a když přišly posily do Vojenského, ihned napadly bolševiky a ozbrojené válečné zajatce, jichž počet se páčil na několik tisíc. Nejprve napadli veliký zajatecký tábor, blízko něhož zajatci byli ozbrojováni od bolševiků, a dobyli ho. Naše dělostřelecká brigáda učinila rovněž úspěšný útok a kdyby nám bylo bývalo tehdy dovoleno dokončiti naše operace, byli bychom se zároveň při tom zmocnili Irkutsku a vyhnuli se mnohým příštím nesnázím. Ukořistili jsme veliké množství zbraní, zásob a střeliva a byli jsme s to osvoboditi i město.

Zakročení konsulů.

Avšak tu zasáhli francouzský a americký konsul v Irkutsku, patrně byvše oklamáni bolševiky, kteří jim zatajili zrádný rozkaz Trockého, o němž nebyli zpraveni ani všichni naši vůdcové. Přijeli ve dvou automobilech do Vojenského, jeden s

francouzskou a druhý s americkou vlajkou a s vlajkou bílou a žádali úpravu záležitosti a ušetření Irkutska. Naši důstojníci se po dlouhém jednání velmi neradi podřídili jejich vývodům a svolili k příměří s podmínkou, že bolševici ustoupí ze svých stanovišť, a že váleční zajatci budou odzbrojeni. Bolševici svolili a my jsme dokonce vrátili něco zbraní a střeliva, jichž jsme dobyli.

Z toho následovalo, že nám nezbylo než dobýti Irkutska podruhé za měsíc na to s velikými obtížemi a nesnázemi. Bolševici odešli sice od Irkutska, ale při svém obvyklém zrádcovství přešli k Bajkalu, ozbrojující válečné zajatce tam i ve východní Sibíři, a aby ještě účinněji mohli mařiti náš postup, položili podkopy pod devětatřicet železničních tunelů v horách bajkalských. Kdyby je byli mohli vyhoditi do povětří, byli by zničili za miliardy majetkových hodnot a byli by učinili dráhu neupotřebitelnou na rok nebo na dva.

Zatím dostaly naše sbory zprávy a poznaly lépe, co činiti. Naše Národní Shromáždění jim oznámilo, že mezi námi a bolševiky byla vyhlášena válka, a že máme společně jednat. Z obezřetnosti jsme měli dobře na očích pohyby bolševiků východně od Irkutska a naše sbory dověděvše se, že bolševici podminovali všech devětatřicet tunelů, aby je buďto vyhodili, kdyby jel tudy náš transport, nebo aby je zničili v každém případě, když by byli poraženi, byly ve vzdálenosti 200 kilometrů odchýleny a silné kolony byly vyslány na pochod 200 kilometrový horami k jezeru Bajkalskému. Tam dostihli železnice v místě, kde se bolševici soustřeďovali a napadnuvše je z nenadání, porazili je a dostali se tak v držení důležité části dráhy i s tunely. Bolševikům se pouze podařilo lehce poškoditi poslední tunel, kde zapálili jeden podkop. Ale i k jeho opravě jsme potřebovali doby tří měsíců. Několik napínavých podniků bylo vykonáno u jezera Bajkalského. Jedna z našich baterií zahájila palbu na velikou loď, plnou bolševického vojska a potopila ji po třetí ráně.

Dobytí velikých měst.

V té době jsme se dověděli některých podrobností o bitvě u Penzy, než naše vojska z tohoto města odešla. Tamnější skupina sestávala po rychlém svolání různých oddílů asi ze šesti praporů. Tyto však byly ozbrojeny pouze částečně. Bolševici měli dvanáct baterií a 300 strojních pušek. Zaujali stanoviště mimo Penzu a zahájili prudkou palbu. Bitva trvala dvanáct hodin, po nichž byli bolševici úplně poraženi a vydali nám nejen stanici, ale i město Penzu asi s 80.000 obyvatelů. My jsme je však drželi pouze tři

dny, poněvadž neměly strategického významu, a naše sbory zamířily k Samaře, městu asi se 300.000 obyvatelů. Než přišly do Samary, svedly kruté bitvy u Syzranu, hájíce most přes Volhu, a u Lipjaku. Od Samary postoupily k obsazení Kygnergu a po dvou velmi tuhých potyčkách zabraly stanice Busolog a spojení s Orenburkem. Poslední výkon skupiny, pracující východně od Čeljabinska byl u Ufy, města se 150.000 obyvatelů, kterou obsadily osvobodivše ji od bolševiků. Naše vojsko tam vešlo za nadšených oslav, uspořádaných obyvateli.

Vláda moskevská byla ohromena těmito úspěchy, kterých bylo dosaženo za něco více než čtrnáct dní ode dne, kdy Trocký poslal svůj pověstný telegram. Míst, kterých jsme potom dobyli, jest až příliš mnoho, než aby je bylo lze vyjmenovati. Kdyby nám byla mohla přispěti veliká spojenecká vojska, byli bychom dobyli větší části evropského Ruska a šli na Moskvu. Kdekoliv jsme se objevili, třebas pouze v počtu jediné setniny, odtud sověty utekly, červení gardisté vystřelili několik ran a rozprchli se, a místa byla naše k veliké radosti osvobozeného obyvatelstva. Některé z našich výkonů v dobývání měst se čtou téměř jak pohádky. Když se Trocký dověděl, že jsme dobyli Kazaně, jednoho z nejbohatších a nejlidnatějších ruských měst, se 700.000 obyvatelů, málem prý by byl omdlel. Prohlásil prý, že revoluce bude ubita ve třech nedělích, nedobudou-li červené gardy Kazaně zpět. A my jsme dobyli Kazaně jediným praporem! Držeti ovšem město s více než půl milionem obyvatelů vojenskou mocí pouze nějakých 1000 mužů, bylo na uváženou. Nebezpečí bylo příliš veliké a my jsme neměli zvláštního důvodu držeti je, leč by nám přišly ku pomoci spojenecké armády. A proto jsme odtud odešli po čtyřiaadvaceti hodinách, a Trocký se vzpamatoval ze svého zděšení.

Naše obsazování sibiřské dráhy pokračovalo od jezera Bajkalského podle řeky Ussuri k ústí Amuru a od stanice Chabarovska k Vladivostoku. Zabíralo obě železniční trati, které spojují východní pobřeží se střední Sibiří - to jest dráhu mandžurskou na jihu a dráhu, sledující řeku Amur na severu. Ostatek dráhy k jezeru Bajkalskému tvořil třetí důležitou trať, kterou nám bylo držeti proti bolševikům a německým, maďarským a rakouským zajatcům, kteří byli ozbrojeni proti nám na popud z Moskvy. Roztroušená vojska bolševická a zajatci, které ozbrojili ve střední a východní Sibiří, páčila se asi na 50.000 mužů. Poněvadž větší část našeho vojska byla dosud západně od Irkutska, měli jsme nemalý úkol čeliti bolševikům jak na nejzazším východě, tak i ve střední Sibiří. Obezřelými strategickými posuny kapitána Gajdy byl Irkutsk konečně znovu obsazen během měsíce a bolševici byli zatlačeni dále na východ.

Události u Vladivostoku.

K Vladivostoku dospěly naše první oddíly, jak již bylo řečeno, počátkem dubna a poněvadž tam byly již některé části spojeneckého vojska, vylodujícího se z japonských a amerických lodí, nebylo pro ně bezprostředního nebezpečí. Toto nebezpečí nastalo teprve v červnu, když byla válka vypovězena mezi námi a bolševiky. Bolševici měli velmi značnou posádku ve Vladivostoku. Byli však drženi na uzdě přítomností japonských a amerických válečných lodí, a nebylo tedy lze uhodnouti, kdy nás napadnou. Bolševici měli také v moci veliká skladiště zbraní a střeliva, které asi dopravovali do vnitrozemí k ozbrojování osvobozených válečných zajatců. Po celé dva týdny naší "války" s bolševiky jsme nic nepodnikali, leč že jsme je bedlivě pozorovali. Potom však bylo uznáno za opatrné učiniti s nimi řádnou smlouvu, která byla ujednána prostřednictvím místního sovětu 20. června.

Bolševická vojska se měla zdržovati na vymezeném nejbližším okolí svých kasáren a kordon našeho vlastního vojska měl býti na stráž, aby nic nemohlo býti odneseno ze skladišť. Ani zbraně ani střelivo neměly býti odneseny bez výslovného rozkazu sovětu, do kterého jsme měli právo nahlédnouti. Brzy jsme však shledali, že sovět dává příliš mnoho rozkazů, a že značný počet pušek byl ze skladiště odvečen. Také jsme shledali, že sovět zařadil do vojska tolik mužů, kolik jen mohl zařaditi k posílení své posádky a že je ve spojení s bolševiky a s ozbrojenými zajatci ve vnitrozemí, kteří tehdy byli ve zřejmé válce s našimi sbory. Naše Národní Shromáždění, které své sídlo přeložilo na východ, rozhodlo, že bolševici mají býti odzbrojeni, a Vladivostok že se má dostati nesporně do naší moci se všemi svými skladišti. V noci 28. června byl vydán rozkaz, obsaditi výšiny kolem Vladivostoku a všechny strategické body. Z rána 29. června o desáté hodině obklíčilo naše poselstvo, provázené ozbrojeným vojskem, sídlo sovětu a dalo mu ultimatum, že má vydati všechna skladiště v půl hodině a odzbrojiti všechny červené gardisty. Přítomní členové sovětu si přáli odkladu, pravice, že nemohou dáti hned odpověď, ježto jejich předseda pan Suchanov je nepřítomen. Nato byli zatčeni a jejich gardisté byli odzbrojeni.

Zatím postoupili naši vojáci ke kasárnám, 8. pluk odzbrojil téměř bez odporu námořníky, kteří byli v námořnických kasárnách. Občanské vojsko, a červení gardisté sovětu a mužstvo námořnického klubu se vzdali rovněž bez boje. 7. pluk odzbrojil dělostřelectvo sovětu, zabrav jeho děla, která byla většinou zastaralých tvarů. 2. pluk zabral kasárny a odzbrojil červené gardisty v budovách Druga Rijecka. Mimo to byly vykonány prohlídky na četných místech, kde bylo nalezeno mnoho zbraní. Jediný odpor se projevil u červených gardistů v pevnosti, kteří většinou sestávali z bývalých

válečných zajatců - Maďarů, Němců a Rakušanů. Rovněž štáb bolševické armády se tam uchýlil. Britské a japonské vojsko nám v tomto podniku pomáhalo. Britové připravili strojní pušku v britském konsulátě.

Útok na pevnost.

Útok započal krátce před čtvrtou hodinou s poledne a vojsko v pevnosti odpovědělo čilou palbou. Několik rudých gardistů, kteří se pokusili uniknouti, bylo zajato. O šesté hodině bylo rozhodnuto hnáti na pevnost útokem. Naši vojáci se přiblížili a naházeli granátů do sklepních místností, kde byla tiskárna a skladiště papíru, který se vzňal. Oheň se rychle šířil a obležení vztyčili bílou vlajku; když se však naši vojáci přiblížili, hodil na ně kdosi pumu s okna štábního velitelství. Naši vojáci zahájili palbu a obležení ustali po chvíli ve střelbě. Vnikli jsme do pevnosti a zajali jsme gardisty a hasiči přišli hasit požár, jenž se zatím rozšířil.

Obyvatelstvu nebyla ovšem dána výstraha a proto jakmile uslyšelo střelbu, pozavíralo krámy. Ale když bylo po všem, vyšlo hromadně na ulice s nadšeným jásotem. Někteří ještě při dobývání pevnosti dodávali odvahy našim vojákům nadšenými výkřiky. Když byli uvěznění členové sovětu vyváděni z vězení, lid jim spílal a plival po nich a jásotem projevoval radost, že je vysvobozen z rukou tyranů. Několik malých japonských oddílů bojovalo s námi na různých místech a dokonce i postupovalo před naším vojskem. Hned při začátku celého podniku vyjely čtyři ruské torpédky a chystaly se střílet na naše vojáky, ale byly hned varovány japonským křižníkem Asači, aby nestřílely, sice že budou potopeny. Nato poslali Rusové deputaci se žádostí, aby se mohli vrátiti do přístavu a přistáti. Japonský velitel však odepřel dáti toto svolení a příští neděli se lodi vzdaly Japoncům. Naše vojsko se ujalo správy města a vyzvalo obyvatele, aby si zvolili místní vládu a dovolilo jim dokonce, aby si utvořili malé občanské vojsko pro strážní službu ve městě. Členové různých stran se shromáždili a zvolili si pana Agareva, bývalého starostu a znovu zřídili obecní správu, jak byla před příchodem bolševiků.

Dobytím Vladivostoku bylo dokončeno naše obsazení celé sibiřské dráhy. Zabíralo z Penzy a Jekatěrinburku až k velikému východnímu přístavu vzdálenost asi 8000 kilometrů a poněvadž jsme ovládali dráhu, ovládali jsme také celou Sibiř a rozsáhlé poříčí Volhy a oblast urálskou. Třeba že jsme tohoto výkonu tehdy plně nevyužili, vykonali jsme přece jen jeden z nejvýznačnějších činů této války. Naše úsluha Rusku,

jak se nepochybně v budoucnosti ukáže, byla ohromná a to nejen tím, že jsme umožnili obyvatelstvu Sibíře, aby se oddalo svému mírovému zaměstnání, zatím co ještě válka dosud zuřila - aby se znovu věnovalo průmyslu a obdělávalo své rozsáhlé pozemky; ale že jsme vedle toho uchovali rovněž velkou sibiřskou dráhu nedotčenu a s ní mnoho jejího materiálu.

Výsledky velikého pochodu.

Služba, kterou jsme prokázali spojencům, byla neméně důležitá. Když povážíme, že statisíce válečných zajatců bylo dosud roztroušeno po celé Sibíři, že jejich zpětného poslání do vlasti se důrazně dožadovali Němci a Rakušané a že bolševici nejen s tím souhlasili, ale že by jich návrat byli dokonce i usnadňovali, může se míti za to, že by se z těchto válečných zajatců byla mohla zřídit armáda, vyvažující pro ten čas vše, co byla Amerika s to poslati do Evropy. Naše obsazení Sibíře učinilo okamžitě konec tomuto odlivu válečných zajatců, a ti se rozprchli všemi směry, hledající i nacházející práci u rolníků nebo přecházející do Číny. Nějaká část jich byla ozbrojena od bolševiků a pomáhala jim v různých srážkách, jež jsme s nimi měli, ale jejich počet a význam se postupně zmenšoval.

Konečně jsme prokázali třetí službu, a snad stejně velikou. Jednak jsme zabránili bolševikům, aby si odvezli veliké zásoby ze Sibíře a jednak jsme také uvedli v nivec zámysly Německa i Rakouska vrhnouti se na ohromné zásoby potravin v Sibíři a živiti jimi svá vojska. Tyto služby, které jsme takto prokázali, přesahovaly, jak rádi připouštíme, daleko důležitost naší malé armády, ale přes to byly výsledkem naší akce, takže to jen zvyšuje lesk našich hrdinských činů, jež jak Mr. Lloyd George řekl, "Tvoří jednu z největších epopéjí dějin."

Naše oddíly nemohly ovšem hned přejíti ke klidnému obsazování, jež jim bylo určeno. Mnohým z nich bylo ještě nějakou dobu bojovati a utkávati se v četných srážkách s tlupami bolševiků a bývalých válečných zajatců, ozbrojených od bolševiků, na východě i na západě od jezera Bajkalského a také v příležitostných krutých šarvátkách u Volhy a v Urale, ale všude jsme se stali pány situace a dobyli jsme snadno vítězství. Bolševici byli pouze tehdy hrozni, když se střetli s neorganisovanými vojáky, nebo s bezbrannými obyvateli měst nebo venkovských okresů, ale byli lehce poráženi pravidelným a dobře organisovaným vojskem.

Naši vojáci měli ruské uniformy pouze s malým odznakem v národních našich barvách na rozlišení. Proto byli také často považováni za vojáky ruské. Dokud naše vojsko tvořilo část ruské vojenské organizace, bývalo podřízeno nejvyššímu velení ruského generála, a posledním naším velitelem byl generál Dietrichs, výtečný a vlastenecký to důstojník, jenž pracoval v úplném souhlase a s největšími sympatiemi až do posledka pro naši věc. Ten přeložil svůj hlavní stan do Vladivostoku a tam nakonec předal velení generálu Janinovi, francouzskému hlavnímu veliteli všech spojeneckých vojsk v Sibiři. Později přišlo k naší posile vojsko japonské, britské, francouzské i americké, a japonské vojsko šlo dokonce až do Irkutska. Ale konečně bylo zase staženo nazpět do okolí Vladivostoku.

Ačkoliv dobytím Vladivostoku by se bylo mělo vlastně započítí s naším odchodem, poněvadž jsme tehdy nabyli volnosti pohybu podle celé sibiřské dráhy, tedy, což je dosti zvláštní, může se říci, že nás "ústup" se ve skutečnosti ukončil. Bylyť nám dány jiné úkoly. Spojenci nám totiž řekli a prosili nás, abychom postavení, jichž jsme tak hrdinsky dobyli pro vlastní obranu, drželi, ba abychom je, bude-li lze, rozšířili.